

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ 1986- 2006
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ**

© The Hebrew University of Jerusalem & The Jewish National & University Library

ΚΟΙΝΗ ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ - ΤΜΗΜΑΤΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ - ΤΜΗΜΑΤΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΜΑΙΟΣ 2006

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία – μελέτη που ακολουθεί συντάχθηκε από κοινές Ομάδες Εργασίας των τριών Επιστημονικών Επιμελητηρίων Κρήτης, που συμμετέχουν με εκπροσώπους τους στο Περιφερειακό Συμβούλιο, κατόπιν εντολής – ανάθεσης του Γ.Γ της Περιφέρειας.

Η εργασία – μελέτη αφορά :

1. Την αποτίμηση κι αξιολόγηση των μέχρι σήμερα προγραμματικών περιόδων
2. Τον σχολιασμό των στόχων ανάπτυξης μέχρι σήμερα και την χάραξη των κατευθύνσεων για την επόμενη προγραμματική περίοδο
3. Την Τομεακή ανάλυση των στόχων ανάπτυξης της περιόδου 2007-2013 και
4. Τις προτεραιότητες και ιεράρχηση των αναγκών

Η εργασία – μελέτη απηχεί τις απόψεις των Τεχνικού Επιμελητηρίου (Τμήματα Ανατολικής και Δυτικής Κρήτης), του Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου (Παράρτημα Κρήτης) και του Οικονομικού Επιμελητηρίου (Τμήματα Ανατολικής και Δυτικής Κρήτης). Κατατίθεται στον Γ.Γ της Περιφέρειας για να εισαχθεί προς συζήτηση σε ειδική συνεδρίαση του Περιφερειακού Συμβουλίου προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα και απαραίτητα συμπεράσματα για την μέχρι σήμερα πορεία και να χαραχθούν οι νέοι στόχοι και άξονες προτεραιότητας για την επόμενη προγραμματική περίοδο.

Στις Ομάδες Εργασίας συμμετείχαν κατά Επιμελητήριο :

ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΠΑΡ. ΚΡΗΤΗΣ : 1. Γιώργος Γενειατάκης
2. Παναγιώτης Σκυλουράκης
3. Αλέξανδρος Στεφανάκης
4. Χαράλαμπος Φασουλάς

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΑΝ. ΚΡΗΤΗΣ : 1. Χαράλαμπος Αντωνακάκης
2. Νώντας Σταυρακάκης

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΔΥΤ. ΚΡΗΤΗΣ : 1. Μανώλης Ουρανός
2. Νίκος Μανουσέλης

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΑΝ. ΚΡΗΤΗΣ : 1. Γιάννης Παπαδάκης
2. Θεόφιλος Τρουλλινός

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΔΥΤ. ΚΡΗΤΗΣ : 1. Κων/νος Στεργιάννης
2. Τάσος Μαγιάφας

Τις Ομάδες Εργασίας συντόνισαν οι Πρόεδροι των Επιμελητηρίων κκ. Κολυβάκης Γιώργος (ΤΕΕ/ΤΑΚ), Καμπιτάκης Κώστας (ΓΕΩΤΕΕ/Π.Κρήτης), Αμπαρτζάκης Γιώργος (ΟΕΕ/Αν.Κρήτης), Πιταριδάκης Αντώνης (ΤΕΕ/ΤΔΚ) και οι σύνδεσμοι με την Περιφέρεια Κρήτης κκ. Καπετανάκος Νίκος (Ανατολική) και Παπαγιαννάκη Μαριάνθη (Δυτική).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ : ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ 1986-2006. ΑΞΟΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΜΗ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΣΤΟΧΩΝ	6
A.1 Στόχοι ανάπτυξης Κρήτης στις προγραμματικές περιόδους 1986-2006	6
A.2 Μη υλοποίηση των στόχων και αξόνων ανάπτυξης στις περιόδους 1986-2006	8
A.3 Αναπτυξιακά αποτελέσματα της περιόδου 1986 - 2006	14
A.4 Μη επίτευξη των στόχων περιόδων 1986-2006. Βασικές αιτίες	15
A.4.1 Η απουσία χωροταξικού σχεδιασμού. Ασυμφωνία τρέχοντος αναπτυξιακού σχεδιασμού και θεσμοθετημένου χωροταξικού πλαισίου	15
A.4.2 Η ασυνέχεια της αναπτυξιακής στρατηγικής	16
A.4.3 Η απουσία ιεράρχησης, έλλειψης μελετών και οι σκοπιμότητες στην επιλογή έργων για χρηματοδότηση	16
A.4.4 Η υιοθέτηση του κριτηρίου της απορροφητικότητας του έργου	16
A.4.5 Η απουσία των δομών αναπτυξιακού σχεδιασμού και της κοινωνίας	17
A.4.6 Η έλλειψη συμβατότητας έργων - δράσεων και στόχων της Αναπτυξιακής Στρατηγικής Περιφέρειας Κρήτης	17
A.4.7 Η ανάγκη αντιμετώπισης της Κρήτης ως Νησιωτικής Περιφέρειας και παράλληλα ως ορεινής περιοχής	17
A.4.8 Η ίδρυση των Καποδιστριακών Δήμων και ο ρόλος τους στην αναπτυξιακή διαδικασία. Οι περιφερειακές δομές των προγραμμάτων	18
A.4.9 Η Δημόσια Διοίκηση και η υποβάθμισή της	18
A.4.10 Η ανάγκη εκπόνησης πλήρων μελετών	18
A.4.11 Οι προδιαγραφές εκπόνησης και εκτέλεσης των έργων. "Ουρές και γέφυρες" έργων	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ : ΣΤΟΧΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007 - 2013. ΝΕΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	20
B.1 Σύγχρονη δυναμική και αναπτυξιακές τάσεις	20
B.1.1 Διεθνές περιβάλλον και τάσεις	20
B.1.2 Οι στόχοι και οι προτεραιότητες της Ε.Ε. 2007- 2013	22
B.1.3 Τοπικές τάσεις	24
B.1.3.1 Γενικά	24
B.1.3.2 Τοπικές τάσεις ανά τομέα	26
B. 2 Το Νέο Σχέδιο Ανάπτυξης	29
B.2.1 Οι βασικοί στόχοι του σχεδίου ανάπτυξης	30
B.2.2 Οι βασικοί άξονες παρέμβασης	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ :ΤΟΜΕΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΧΩΝ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2007- 2013	32
Γ.1 Χωροταξικός - Πολεοδομικός Σχεδιασμός	32
Γ.2 Πρωτογενής τομέας.	34
Γ.2.1 Κατευθύνσεις ΕΕ (Καν 1698/2005)	34
Γ.2.2 Αναπτυξιακός σχεδιασμός του τομέα	34
Γ.3 Βιομηχανία - Μεταποίηση	36
Γ.3.1 Υπάρχουσα κατάσταση	36
Γ.3.2 Χρηματοδοτικές παρεμβάσεις του ΜΟΠ και των Κ.Π.Σ.	37
Γ.3.3 Στρατηγική και στόχοι ανάπτυξης	38
Γ.4 Έρευνα - Τεχνολογία	38
Γ.4.1 Υπάρχουσα κατάσταση	38
Γ.4.2 Εφαρμογές νέας στρατηγικής	39
Γ.5 Τουρισμός	40
Γ.5.1 Υπάρχουσα κατάσταση. Συγκριτικά πλεονεκτήματα	40
Γ.5.2 Οι μέχρι σήμερα παρεμβάσεις	40
Γ.5.3 Προβλήματα στον τουρισμό	41
Γ.5.4 Στρατηγικές και στόχοι ανάπτυξης του Κρητικού τουρισμού	41
Γ.5.5 Προτεινόμενα μέτρα και δράσεις	42
Γ.6 Περιβάλλον	43
Γ.6.1 Το φυσικό περιβάλλον και τα προβλήματα προστασίας του	43
Γ.6.1.1 Αντιμετώπιση των προβλημάτων στην περίοδο 2007-2013. Βασικά μέτρα	44
Γ.6.1.2 Δευτερεύουσες προτάσεις στα πλαίσια του σχεδίου ανάπτυξης	45
Γ.6.2 Λοιπές συνιστώσες του περιβάλλοντος και τα προβλήματά τους	46
Γ.6.2.1 Διαπιστώσεις λοιπών σημαντικών προβλημάτων	46
Γ.6.2.2 Βασικά μέτρα αντιμετώπισης προβλημάτων	48
Γ.7 Πολιτισμός	48
Γ.7.1 Υπάρχουσα κατάσταση	48
Γ.7.2 Μέτρα και παρεμβάσεις περιόδου 2007 - 2013	49
Γ.8 Μεταφορές - Επικοινωνίες	50
Γ.8.1 Οι πύλες εισόδου της Νήσου και ο ρόλος τους στην αναπτυξιακή διαδικασία	50
Γ.8.2 Οι βασικοί στόχοι ανάπτυξης των μεταφορών - επικοινωνιών	50
Γ.8.2.1 Δίκτυο αεροδρομίων και ελικοδρομίων	50
Γ.8.2.2 Δίκτυο Λιμένων, Αλιευτικών καταφυγίων και Μαρίνων Κρήτης	51
Γ.8.2.3 Οδικό δίκτυο	51
Γ.8.2.4 Επικοινωνίες-Εφαρμογές Τηλεματικής	52
Γ.9 Ενέργεια	52
Γ.10 Παιδεία	53
Γ.11 Υγεία - Πρόνοια	53
Γ.11.1 Υπάρχουσα κατάσταση	53

Γ.11.2	Στρατηγική και στόχοι	54
Γ.11.3	Προτάσεις για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων	54
Γ.11.3.1	Στον τομέα της Υγείας	54
Γ.11.3.2	Στον τομέα της Πρόνοιας	55
Γ.12	Αστικές παρεμβάσεις	55
Γ.12.1	Υπάρχουσα κατάσταση	55
Γ.12.2	Προτάσεις	55
Γ.13	Ανθρώπινο δυναμικό	56
Γ.13.1	Υπάρχουσα κατάσταση	56
Γ.13.2	Προτάσεις δράσεων	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ : ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΡΧΗΣΗ ΑΝΑΓΚΩΝ		58
Δ.1	Εισαγωγή	58
Δ.2	Συγχρηματοδοτούμενα έργα και ο θεσμός των ΣΔΙΤ	59
Δ.3	Προτεινόμενα έργα - μέτρα	60
Δ.3.1	Χωροταξικός – Πολεοδομικός σχεδιασμός	61
Δ.3.2	Πρωτογενής τομέας	61
Δ.3.3	Βιομηχανία – Μεταποίηση	61
Δ.3.4	Έρευνα – Τεχνολογία	61
Δ.3.5	Τουρισμός	62
Δ.3.6	Περιβάλλον	62
Δ.3.6.1	Φυσικό Περιβάλλον	62
Δ.3.6.2	Ευρύτερο - Δομημένο Περιβάλλον	62
Δ.3.7	Πολιτισμός	62
Δ.3.8	Μεταφορές – Επικοινωνίες	63
Δ.3.9	Ενέργεια	63
Δ.3.10	Παιδεία	63
Δ.3.11	Υγεία – Πρόνοια	63
Δ.3.12	Αστικές Παρεμβάσεις	63
Δ.3.13	Ανθρώπινο δυναμικό	63
Δ.4	Επείγουσα χρηματοδότηση κι ανάθεση μελετών	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ : ΕΠΙΛΟΓΟΣ		65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄ : ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		66

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ : ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΣΤΙΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ 1986-2006. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΜΗ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΣΤΟΧΩΝ**

A.1 : Στόχοι ανάπτυξης Κρήτης στις προγραμματικές περιόδους 1986-2006

Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός στην Περιφέρεια Κρήτης εξελίσσεται διαχρονικά. Αντικατοπτρίζει τις αλλαγές στο εξωτερικό οικονομικό περιβάλλον, στο επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης και στην διοικητική επάρκεια της περιφέρειας.

Οι αρχικοί στόχοι αναθεωρούνται, συγκεκριμενοποιούνται ή εγκαταλείπονται ανάλογα με την εξέλιξη των παραπάνω παραγόντων. Επιπρόσθετα, ο αναπτυξιακός σχεδιασμός στην Περιφέρεια Κρήτης αντανάκλα τις αλλαγές των κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα οποία αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν βασική πηγή χρηματοδότησης των αναπτυξιακών παρεμβάσεων σε επίπεδο περιφέρειας.

Το 1986 για πρώτη φορά το Ελληνικό Κράτος με την συνδρομή της Ε.Ε. ανέλαβε την πρωτοβουλία παρέμβασης σε Περιφερειακό Επίπεδο μέσω ενός Ολοκληρωμένου Προγράμματος Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΜΟΠ). Μέχρι τότε στην Ελλάδα είχαν σχεδιασθεί και υλοποιηθεί μόνο Εθνικά Προγράμματα Ανάπτυξης.

Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός της Περιφέρειας Κρήτης, τα μέσα της δεκαετίας του '80 κινήθηκε στην λογική της διασφάλισης μιας εξισορροπημένης ενσωμάτωσης της τοπικής οικονομίας σαν τμήμα της Ελληνικής, στην Οικονομία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας προκειμένου να αποφευχθεί η υπερβολική εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τον τουρισμό που ιστορικά άρχισε να αναπτύσσεται με υψηλούς ρυθμούς τις προηγούμενες δεκαετίες με κίνδυνο την σημαντική υποχώρηση των υπολοίπων τομέων της οικονομίας και κυρίως της γεωργίας.

Η στρατηγική κατεύθυνση προσαρμογής των κοινωνικοοικονομικών δομών της Περιφέρειας, εξειδικεύτηκε στους παρακάτω πέντε στόχους στα πλαίσια του ΜΟΠ Κρήτης :

1. Σύγκλιση του αναπτυξιακού επιπέδου της Κρήτης με το μέσο επίπεδο της χώρας, κυρίως με μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων στο εισόδημα και με τη βελτίωση του επιπέδου ζωής.
2. Διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης σε μη κορεσμένες περιοχές και αξιοποίηση των νέων μορφών τουρισμού.
3. Αποφυγή της εξάρτησης από τον τουρισμό με την διαφοροποίηση της ανάπτυξης προς όφελος της μεταποίησης και τον αναπροσανατολισμό της γεωργίας.
4. Διασφάλιση της βιωσιμότητας της ενδοχώρας και μείωση των ανισοτήτων μεταξύ υπαίθρου και πόλης.
5. Αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή.

Για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων κινητοποιήθηκαν χρηματοοικονομικοί πόροι που ανήλθαν σε 501.207.000 ECU. Το ΜΟΠ Κρήτης χρηματοδότησε περισσότερα από 2000 έργα.

Μια σημαντική διαφοροποίηση του αναπτυξιακού σχεδιασμού επιχειρήθηκε στα πλαίσια του ΠΕΠ Κρήτης 1989-1993, του οποίου η υλοποίηση επικαλύφθηκε χρονικά με αυτήν του ΜΟΠ. Εγκαταλείπεται ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας του προγράμματος και υιοθετείται η τομεακή προσέγγιση στην αναπτυξιακή διαδικασία με τους παρακάτω στρατηγικούς στόχους:

1. Ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων με έμφαση στον τουρισμό και την εφαρμοσμένη έρευνα.
2. Αναβάθμιση των υποδομών.
3. Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.
4. Εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού.
5. Ανάσχεση της μετακίνησης του πληθυσμού προς τα αστικά κέντρα και μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Για την υλοποίηση αυτών των στόχων την περίοδο 1989-1993 κινητοποιήθηκαν χρηματοοικονομικοί πόροι που ανήλθαν σε 186.631.000 ECU.

Η κατανομή των χρηματοδοτήσεων σε τομείς, τόσο στο ΜΟΠ Κρήτης όσο και στο ΠΕΠ 1989-1993 προσπαθεί να ακολουθήσει τις προτεραιότητες του αναπτυξιακού σχεδιασμού Ένα σημαντικό ποσοστό των χρηματοδοτήσεων κατευθύνθηκε στις υποδομές (40%) και ειδικότερα στις υποδομές μεταφορών (20%).

Η σημαντικότερη αναθεώρηση της αναπτυξιακής στρατηγικής επιχειρήθηκε στα πλαίσια του ΠΕΠ Κρήτης 1994-1999 με την καλύτερη ιεράρχηση των στόχων και την καλύτερη αντιστοίχιση μέσων και στόχων. Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Κρήτης την περίοδο αυτή συμπυκνώθηκε στους παρακάτω τρεις θεμελιακούς στόχους.

1. Την ανάδειξη της Κρήτης σε οικονομικό και ερευνητικό κέντρο στο χώρο της Ν.Α. Μεσογείου
2. Την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των τομέων της Κρητικής οικονομίας, με έμφαση στην ορθολογική αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του πρωτογενούς και τριτογενούς τομέα.
3. Την εφαρμογή μιας περιβαλλοντικής πολιτικής που θα διασφαλίζει την βιώσιμη ανάπτυξη και την βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Η επίτευξη των στρατηγικών αυτών στόχων υποστηρίχθηκε από δέσμες παρεμβάσεων που χρηματοδοτήθηκαν από το ΠΕΠ Κρήτης, το Ταμείο Συνοχής, τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΚΠΣ, και φυσικά από Εθνικούς πόρους. **Για την υλοποίηση αυτών των στόχων κινητοποιήθηκαν χρηματοοικονομικοί πόροι που ανήλθαν σε 536,72 δις δρχ. εκ των οποίων 164,8 δις δρχ. προήλθαν από το ΠΕΠ Κρήτης 1994-1999.** Η κατανομή των πόρων ανά τομέα αναδεικνύει την ένταση της αναπτυξιακής προσπάθειας με εμφανή την συγκέντρωση πόρων και πάλι στις υποδομές (πλέον του 60%), με τον τομέα των μεταφορών να συγκεντρώνει το 24% των χρηματοδοτήσεων.

Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Κρήτης την περίοδο 2000-2006 εξειδικεύεται στους παρακάτω έξι βασικούς τομείς παρέμβασης

1. καινοτομία και κοινωνία της πληροφορίας
2. τουρισμός
3. περιβάλλον
4. αστική ανάπτυξη

5. ανάπτυξη της υπαίθρου
6. επικοινωνίες – μεταφορές

Σε αντιστοιχία με τους 6 βασικούς τομείς παρέμβασης διατυπώθηκαν οι άξονες Προτεραιότητας του ΠΕΠ Κρήτης 2000-2006, οι οποίοι σήμερα υλοποιούνται μέσα από αντίστοιχα μέτρα. Ο προσδιορισμός των τομέων παρέμβασης και των αντίστοιχων αξόνων προτεραιότητας έγινε με δύο κριτήρια :

- την ενδογενή δυναμική ανάπτυξη της Περιφέρειας και
- την διατυπωμένη επιδίωξη για οικονομική και κοινωνική σύγκλιση.

Οι δύο κεντρικοί στόχοι για την Περιφέρεια την προγραμματική περίοδο 2000-2006 είναι:

- η ενίσχυση της εξωστρέφειας του νησιού
- η βιώσιμη ανάπτυξη και η μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων

Οι στόχοι αυτοί μετουσιώνονται σε έξι (6) άξονες ανάπτυξης που είναι :

- Άξονας 1** Ενίσχυση της Περιφέρειας ως ερευνητικού και τεχνολογικού πόλου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, προώθηση της καινοτομίας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.
- Άξονας 2** Προστασία του περιβάλλοντος και μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.
- Άξονας 3** Συμμετοχή της Περιφέρειας στα διεθνή μεταφορικά δίκτυα ως κόμβου διαμετακόμισης.
- Άξονας 4** Βελτίωση των οικονομικών λειτουργιών και της ποιότητας ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα.
- Άξονας 5** Ανάπτυξη ορεινών, μειονεκτικών και λοιπών αγροτικών περιοχών.
- Άξονας 6** Προώθηση της Απασχόλησης – Παροχή ίσων ευκαιριών στη γνώση.

Η επίτευξη των στόχων ενισχύεται σημαντικά από τις παρεμβάσεις που χρηματοδοτούν στην Κρήτη, τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΚΠΣ III, οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, το Ταμείο Συνοχής αλλά και Εθνικοί Πόροι. Την προγραμματική αυτή περίοδο συνέπεσε η υλοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων «ΑΘΗΝΑ 2004». Το γεγονός ότι η πόλη του Ηρακλείου χαρακτηρίστηκε ως μια από τις «Ολυμπιακές Πόλεις» της χώρας, έδωσε την δυνατότητα χρηματοδότησης σημαντικών έργων στο Αστικό Κέντρο με στόχο την ανάπτυξη περιοχών και την βελτίωση των προσβάσεων και κυκλοφοριακών ρυθμίσεων προς το Παγκρήτιο Στάδιο όπου πραγματοποιήθηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

A.2 : Μη υλοποίηση των στόχων και αξόνων ανάπτυξης στις περιόδους 1986-2006

Ανατρέχοντας στους βασικούς στόχους και άξονες ανάπτυξης που τέθηκαν κατά τις προηγούμενες Αναπτυξιακές Προγραμματικές Περιόδους για την Κρήτη διαπιστώνουμε ότι στην πλειονότητα τους δεν υλοποιήθηκαν.

Κατά την περίοδο 1986 – 1993 δύο είναι τα βασικά στοιχεία που την χαρακτηρίζουν η εφαρμογή των Μ.Ο.Π. κατά το πρώιμο στάδιο της και η έναρξη των Π.Ε.Π. κατά το τέλος της. Η βασική στρατηγική της περιόδου για τη διασφάλιση μιας εξισορροπημένης ενσωμάτωσης της τοπικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή ώστε να αποφευχθεί η εξάρτηση

από τον τουρισμό και η υποχώρηση των άλλων τομέων παρότι άρχισε να υλοποιείται με τα Μ.Ο.Π. τελικά επιτεύχθηκε μερικά. Πιο συγκεκριμένα, προσεγγίστηκαν οι στόχοι για σύγκλιση του αναπτυξιακού επιπέδου της Περιφέρειας με το μέσο επίπεδο της Χώρας, αναβαθμίστηκε το ανθρώπινο δυναμικό με τη σύνδεση έρευνας και παραγωγής και έγιναν βήματα στην κατεύθυνση διασφάλισης της βιωσιμότητας της ενδοχώρας με μείωση των ανισοτήτων μεταξύ υπαίθρου και πόλης. Μερικώς προσεγγίστηκε η αποφυγή της εξάρτησης από τον τουρισμό με ανάπτυξη της μεταποίησης και αναπροσανατολισμό της γεωργίας, ενώ δεν υλοποιήθηκε ο στόχος για διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης και η αξιοποίηση νέων μορφών τουρισμού.

Στον πρωτογενή τομέα υπήρξαν αρχικά αξιόλογα αποτελέσματα για ορισμένους κλάδους φυτικής παραγωγής, διατηρήθηκαν οι παραδοσιακές καλλιέργειες, ενώ υπήρξε υστέρηση στη ζωική παραγωγή. Ο τουρισμός, παρά τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν, δεν εμπλουτίστηκε με νέα προϊόντα στον βαθμό που είχε σχεδιαστεί. Επετεύχθη όμως ένας σημαντικός εμπλουτισμός του πολιτισμικού αποθέματος με την ανάδειξη σημαντικών μνημείων και άλλων πολιτιστικών πόρων του νησιού.

Με την εφαρμογή όμως του Π.Ε.Π. και την εγκατάλειψη του ολοκληρωμένου χαρακτήρα του προγράμματος με την υιοθέτηση στοχευμένης ανάπτυξης διαχωρίστηκαν οι παραγωγικοί τομείς που αναπτύχθηκαν ανεξάρτητα και ασύνδετα μεταξύ τους με αποτέλεσμα να εκλείψουν τα όποια θετικά αποτελέσματα της προηγούμενης περιόδου ενώ οι νέοι στόχοι που τέθηκαν δεν υλοποιήθηκαν στο σύνολο τους.

Η διαφοροποίηση του αναπτυξιακού σχεδιασμού που ξεκίνησε στα πλαίσια του ΠΕΠ Κρήτης 1989-1993, όπου εγκαταλείφθηκε ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας του προγράμματος και υιοθετήθηκε η τομεακή προσέγγιση, είχε ως αποτέλεσμα το διαχωρισμό και την απομόνωση των παραγωγικών τομέων και στην ουσία την κατάργηση του ρεαλιστικού μοντέλου που τέθηκε με τα Μ.Ο.Π. Αυτή η προσέγγιση εντάθηκε στην αμέσως επόμενη περίοδο και συνεχίζει να έχει πολλαπλασιαστικές αρνητικές επιπτώσεις στην ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη της Κρήτης.

Αναβαθμίστηκαν οι υποδομές και η προστασία του Φυσικού Περιβάλλοντος, όμως είναι αμφίβολο κατά πόσο οι οικονομικές δραστηριότητες υποστηρίχθηκαν από την εφαρμοσμένη έρευνα και την εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού, όπου εξαιτίας της πολυδιάσπασης των στόχων, της απομόνωσης των τομέων, της εμφάνισης πληθώρας φορέων και δομών επιμόρφωσης είχαμε τελικά μόνο την σπατάλη πόρων. Επιπλέον, αντί να ανασχεθεί η μετακίνηση πληθυσμού προς τις πόλεις και η αστυφιλία είχαμε τα αντίθετα αποτελέσματα.

Ταυτόχρονα η περίοδος 1994 -1999 συμπίπτει με την αλλαγή της Κ.Α.Π. στα πλαίσια της συμφωνίας της GATT που κατήργησε ή έθεσε υπό αλλαγή τις δύο βασικές Αρχές της Κ.Α.Π. (προστασία στα σύνορα και κοινοτική προτίμηση). Η στοχοποίηση από τα ΠΕΠ Κρήτης δεν έλαβε υπόψη τις σημαντικές αυτές αλλαγές, δεν προέβλεψε παρεμβάσεις στις δομές της αγροτικής οικονομίας που ήταν απαραίτητες με συνέπεια οι αρνητικές επιπτώσεις στον Πρωτογενή τομέα να πολλαπλασιαστούν με τελικό αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ενδοχώρας και την ερήμωση της υπαίθρου.

Κατά την περίοδο 1994 – 1999 παρόλο που ιεραρχήθηκαν καλύτερα οι στόχοι τα αποτελέσματα και πάλι δεν θεωρούνται ικανοποιητικά. Ο στόχος για ανάδειξη της Κρήτης σε οικονομικό και ερευνητικό κέντρο της Ν.Α. Μεσογείου (εκτός από ορισμένες και

μοναδικές εξαιρέσεις όπως η βιοτεχνολογία, Βιοιατρική και εφαρμοσμένη φυσική) αποδείχθηκε σε εκείνη τη φάση ανέφικτος. Παράλληλα, κρίνοντας εκ του αποτελέσματος το ίδιο ανεκπλήρωτοι παρέμειναν και οι άλλοι δύο στόχοι για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Κρήτης με αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του πρωτογενή και τριτογενή τομέα, όπως και για την εφαρμογή μιας περιβαλλοντικής πολιτικής με διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Ο αρχικός στρατηγικός στόχος της σύγκλισης της οικονομίας της Κρήτης με τον μέσο αναπτυξιακό επίπεδο της χώρας επετεύχθη μερικά, αφού διατηρήθηκε ένα σημαντικό αναπτυξιακό έλλειμμα στους βασικούς τομείς της τοπικής οικονομίας, όμως οι ανισότητες στους βασικούς παραγωγικούς τομείς και στην χωροταξική κατανομή επιδεινώθηκαν:

- ✓ Στον Πρωτογενή τομέα η εφαρμογή των προγραμμάτων είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία υποδομών σε επίπεδο εκμεταλλεύσεων, αρδευτικών έργων και οδοποιίας. Η απουσία όμως μιας ολοκληρωμένης πολιτικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την απουσία επαναπροσανατολισμού και προσαρμογής στην νέα ΚΑΠ δεν οδήγησε στην παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων. Παράλληλα, η υστέρηση και η λανθασμένη αξιοποίηση των επενδύσεων στη μεταποίηση και τυποποίηση των προϊόντων του Πρωτογενή τομέα, είχε και έχει καταστροφικά αποτελέσματα για τα προϊόντα αυτά. Η απουσία της σύνδεσης των παραγωγικών τομέων, σε συνδυασμό με την πλήρη απουσία προβολής και συστημάτων προώθησης και διακίνησης επιδείνωσαν την κατάσταση. Τα παραπάνω ενίσχυσαν την τάση ερήμωσης της ενδοχώρας.
- ✓ Στον τομέα του τουρισμού η διάχυση του τουριστικού ρεύματος σε μη κορεσμένες περιοχές παρέμεινε περιορισμένη. Οι επιμέρους δράσεις και τα έργα τουριστικής υποδομής (π.χ. οι μαρίνες) δεν πραγματοποιήθηκαν στη βάση ενός συγκροτημένου και σαφούς σχεδίου εμπλουτισμού και αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος. Δεν υπήρξε στροφή σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού που θα αξιοποιούσαν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού (Φυσικό Περιβάλλον, Πολιτισμός, Ιστορία, Παραδοσιακή Παραγωγή) λόγω της απομόνωσης των τομέων, επιμένοντας στην μονόπλευρη προώθηση του μαζικού τουρισμού.
- ✓ Σε ότι αφορά στην έρευνα και τεχνολογία, παρά το ότι υπήρξε κυρίαρχος στόχος της περιόδου και υπήρξε σημαντική αναβάθμιση των εκπαιδευτικών και ερευνητικών υποδομών (κτίρια, εξοπλισμοί) η σύνδεση της έρευνας με την τοπική οικονομία παρέμεινε ένας ανεκπλήρωτος στόχος. Διαπιστώνεται επίσης ένα σημαντικό έλλειμμα στην ανάπτυξη και λειτουργία αποτελεσματικών δομών προώθησης της καινοτομίας στην Περιφέρεια. Η εφαρμοσμένη έρευνα στον αγροτικό χώρο δεν ακολούθησε την ανάπτυξη άλλων τομέων, αντιθέτως υποχώρησε δραματικά.
- ✓ Οι ανάγκες κάλυψης των υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εξακολουθούν να υφίστανται τόσο στο επίπεδο κατασκευής σχολικών κτιρίων όσο και στο επίπεδο του εργαστηριακού εξοπλισμού.
- ✓ Στα πλαίσια του αναπτυξιακού και χωροταξικού σχεδιασμού της προγραμματικής περιόδου δεν αναδείχθηκε η ιδιαιτερότητα των επιμέρους πόλεων – κόμβων του

οικιστικού δικτύου μέσα από όρους συμπληρωματικότητας και ενίσχυσης των εξειδικεύσεων.

- ✓ Τα έργα υποδομής που κλήθηκαν να υποστηρίξουν το αναπτυξιακό μοντέλο κατευθύνθηκαν κυρίως στη συμπλήρωση και αναβάθμιση του οδικού δικτύου. Παρά τους σημαντικούς όμως πόρους που δαπανήθηκαν, μετά το πέρας της προγραμματικής αυτής περιόδου παρατηρείται σημαντικό έλλειμμα στην συμπλήρωση και αναβάθμιση των βασικών οδικών αξόνων της Κρήτης. Ο Βόρειος Οδικός Άξονας συμπληρώθηκε κατά τμήματα, ενώ συνέχισαν να παρεμβάλλονται τα από δεκαετίες υπάρχοντα παλαιάς κατασκευής τμήματα. Σημαντικές παρέμειναν οι ανάγκες για συμπλήρωση και βελτίωση του ΝΟΑΚ και των Κάθετων Αξόνων.

- ✓ Στον τομέα περιβάλλοντος, όσον αφορά στην κάλυψη των αναγκών ύδρευσης και των αναγκών διαχείρισης υγρών αποβλήτων και απορριμμάτων η κατάσταση εμφανίζεται βελτιωμένη μετά το πέρας της προγραμματικής αυτής περιόδου. Η εφαρμογή του προγράμματος Ι.Καποδίστριας έδωσε την δυνατότητα στους Νέους Δήμους να υλοποιήσουν προγράμματα διαχείρισης των υποδομών ύδρευσης, χωρίς όμως μελέτες σχεδιασμού κι ορθολογικής διαχείρισης. Οι ανάγκες μετά το πέρας της περιόδου αυτής εστιάζονται πλέον στα μεγάλα αστικά κέντρα και στις περιοχές υψηλής τουριστικής ανάπτυξης και αφορούν κυρίως στην αντικατάσταση Η/Μ εξοπλισμού και δικτύων και στην εφαρμογή προγραμμάτων ελέγχου τους, με σοβαρότερο το πρόβλημα του Ηρακλείου, που είναι η μοναδική πόλη με διακοπτόμενη παροχή νερού.

Όσον αφορά στην κάλυψη των αναγκών διαχείρισης υγρών αποβλήτων οι πρωτεύουσες των Νομών έχουν πλέον εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων που λειτουργούν ικανοποιητικά, πλην όμως ήδη έχουν ανακύψει προβλήματα με τη διάθεση της παραγόμενης ιλύος. Κατασκευάστηκαν άλλες 25 Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων σε διάφορους μικρούς Δήμους της Κρήτης εκ των οποίων μερικοί με έντονη τουριστική κίνηση (Σητεία, Χερσόνησος, Μπαλί κλπ). Δυστυχώς ορισμένες από τις ΕΕΛ μικρών Δήμων δεν λειτούργησαν λόγω οργανωτικών αδυναμιών των αντίστοιχων Δήμων. Παρόλα αυτά μετά το 1999, οι υποδομές για δίκτυα αποχέτευσης και ΕΕΛ εξακολουθούν να υστερούν σε σχέση με τις απαιτήσεις της Εθνικής και Κοινοτικής Νομοθεσίας αλλά και νέες ανάγκες δημιουργήθηκαν σε περιοχές μεγάλων συγκεντρώσεων τουριστικών μονάδων.

Όσον αφορά στην κάλυψη των αναγκών διαχείρισης απορριμμάτων παρά το ότι κατασκευάστηκαν 7 ΧΥΤΑ δεν έγινε δυνατή στα πλαίσια της προγραμματικής περιόδου, η συγκροτημένη διαχείριση του προβλήματος, στα πλαίσια ενός Ενιαίου Σχεδίου Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων για όλη την Κρήτη, το οποίο συντάχθηκε και ολοκληρώθηκε περί τα τέλη της περιόδου. Όμως ακόμα παρατηρείται η έλλειψη ενός ΧΥΤΑ για την ειδική διαχείριση των κενών συσκευασιών των Αγροχημικών και άλλων επικίνδυνων αποβλήτων.

- ✓ Στον τομέα υγείας, επετεύχθη μεν σημαντική κάλυψη των αναγκών σε νοσοκομειακές υποδομές, όμως ο τομέας των λοιπών κοινωνικών υποδομών συνέχισε να απαιτεί σημαντικούς πόρους προκειμένου να προσεγγίσει το μέσο επίπεδο της χώρας.

Για την τρέχουσα αναπτυξιακή περίοδο 2000-2006, παρά το ότι είναι ακόμα σε εξέλιξη, μπορούμε να επισημάνουμε πως διαφαίνεται μια μεγάλη διάχυση των πόρων και μικρότερη συμβατότητα -στην πορεία υλοποίησης- των έργων και μέτρων με τους στόχους.

Η στόχευση την περίοδο αυτή ήταν πιο συγκεκριμένη και θα μπορούσε οι εισροές της προγραμματικής περιόδου να οδηγήσουν στην αναστολή της ανισορροπίας στην ανάπτυξη, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην προώθηση των υποδομών για ποιοτική παραγωγή. Αλλά αυτό δεν αποτελούσε στρατηγική επιλογή αλλά φαίνεται να επιβλήθηκε από τις προϋποθέσεις που υπάρχουν προκειμένου να τύχουν ένταξης και χρηματοδότησης από το Γ' ΚΠΣ. Όμως από τον τρόπο υλοποίησης και ιδιαίτερος όσο εξαντλούνται τα χρονικά περιθώρια, φαίνεται να διαμορφώνεται όπως και τα προηγούμενα. Επικρατούν πάλι τα φαινόμενα πολυδιασπάθισης πόρων, αποσπασματικών παρεμβάσεων στο βωμό της απορρόφησης.

- ✓ Στον Πρωτογενή τομέα έχει ξεκινήσει μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού των υποδομών και προσαρμογή στις σύγχρονες απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής πολιτικής (Λευκή Βίβλος, Νέα ΚΑΠ, Ποιοτική Παραγωγή). Οι πόροι όμως που έχουν διατεθεί ή θα διατεθούν είναι πενιχροί για τις πραγματικές ανάγκες του τομέα. Έχουν γίνει ήδη πολλές εντάξεις Νέων Αγροτών, και υλοποιούνται πολλά σχέδια Βελτίωσης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων. Στο Υδατικό δυναμικό, ακόμα και με την περάτωση έργων (φράγματα Ινίου, Φανερωμένης), αναδεικνύεται το πρόβλημα ολοκλήρωσης των έργων (δίκτυα) κι εμπλουτισμού τους, ενώ παραμένουν ακόμα μεγάλες ανάγκες και για άλλα έργα. Αυξήθηκαν οι χρηματοδοτήσεις σε έργα Αστικών Αναπλάσεων κι Αγροτικού χώρου μέσω προγραμμάτων (ΟΠΑΑΧ, LEADER+), αλλά πολλές από αυτές είναι αποσπασματικές και δεν έχουν ολοκληρωμένο χαρακτήρα.
- ✓ Οι συνεχιζόμενες χρηματοδοτήσεις στον τομέα Περιβάλλοντος βελτιώνουν μεν την σημερινή κατάσταση υπολείπονται όμως πολύ από την αντιμετώπιση των βασικών παραμέτρων του με αποτέλεσμα οι ολοένα και αυστηρότεροι όροι και οδηγίες της Ε.Ε να δημιουργούν κινδύνους προστίμων και καταδικαστικών αποφάσεων για την χώρα. Θετική εξέλιξη μπορεί να θεωρηθεί, μετά την θεσμοθέτηση του Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Κρήτης, η ανάθεση μελετών Γ.Π.Σ και ΣΧΟΑΑΠ σε αρκετούς Δήμους, όμως υπάρχουν πολλά προβλήματα στη διασφάλιση της συμβατότητας μεταξύ του Περιφερειακού Πλαισίου (στρατηγικός σχεδιασμός) και των Γ.Π.Σ. και ΣΧΟΑΑΠ (κανονιστικός σχεδιασμός). Το ίδιο πρόβλημα παρουσιάζεται και στις μελέτες ΠΕΡΠΟ έτσι που τελικά δημιουργείται η εντύπωση πως οι νέες ειδικές μελέτες εκπονούνται όχι για να εξειδικεύσουν τον Χωροταξικό σχεδιασμό σε επίπεδο Νομού ή Δήμου αλλά για να «καλύψουν» και «νομιμοποιήσουν» ιδιωτικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες, οικιστικών ή τουριστικών επενδύσεων και γενικά για να χωροθετήσουν δράσεις που αναπτύχθηκαν άνευ ή εκτός σχεδιασμού σε περιοχές άλλων χρήσεων γης.
- ✓ Σε ότι αφορά στη μεταποίηση γίνονται προσπάθειες εκσυγχρονισμού και προσαρμογής στις σύγχρονες απαιτήσεις, όμως οι πόροι δεν κατευθυνθήκαν για τη δημιουργία οργανωμένων χώρων επιχειρήσεων, ενώ φαίνεται και η απουσία στόχευσης στη λειτουργία του τομέα ως συνδέσμου ανάμεσα στον πρωτογενή και στον τριτογενή τομέα και οι πόροι υπολείπονται πολύ από τις πραγματικές ανάγκες.
- ✓ Στον τομέα του Πολιτισμού, αν εξαιρέσει κανείς τη δημοπράτηση του Πολιτιστικού - Συνεδριακού Κέντρου Ηρακλείου και την αργή επέκταση του Μουσείου Ηρακλείου διάχυτη είναι η εντύπωση πως η υστέρηση σε σχέση με τις ανάγκες

διευρύνεται. Παραμένουν οι εξαγγελίες για τα Μουσεία Χανίων και Μεσαράς, για επεμβάσεις συντήρησης – στερέωσης – ανάδειξης των μνημείων μας που καταρρέουν (Κνωσός, τείχη Ηρακλείου, Κούλες, Αγ. Πέτρος, Ζάκρος κ.ά). Είναι ολοφάνερη η έλλειψη ανταποδοτικότητας από πλευράς ΥΠ.ΠΟ.

- ✓ Στον τομέα της Ενέργειας η είσοδος στην παραγωγή του νέου ΑΗΣ Αθρινόλακκου μετατόπισε χρονικά το πρόβλημα ανεπάρκειας του ενεργειακού συστήματος της Κρήτης, όμως η υλοποίηση των εξαγγελιών για τον νέο ΑΗΣ Κορακιάς, για είσοδο του φυσικού αερίου στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας καθυστερεί. Το προνομιακό για την Κρήτη πεδίο των ΑΠΕ δεν αξιοποιείται όσο θα έπρεπε και η εξοικονόμηση ενέργειας σε νέες υποδομές αλλά και στην καθημερινή χρήση έχει παραγκωνιστεί.
- ✓ Όσον αφορά στις υποδομές μεταφορών, οι συνεχιζόμενες χρηματοδοτήσεις, με ιδιαίτερη βαρύτητα στην οδοποιία, δεν οδηγούν στην ολοκλήρωση του ΒΟΑΚ. Προχώρησαν κάπως οι κάθετοι άξονες, ενώ ο ΝΟΑΚ παραμένει ακόμα ζητούμενο. Πρέπει ταυτόχρονα να επισημάνουμε πως με την σημειούμενη υστέρηση χρόνου στην κάλυψη των βασικών αναγκών στον τομέα οδοποιίας (π.χ ΒΟΑΚ), οι ολοένα αυξανόμενες μετακινήσεις και οι σύγχρονες απαιτήσεις αναδεικνύουν την ανεπάρκεια των προδιαγραφών των έργων που υλοποιούνται κι έτσι όλο και μεγαλύτερο ποσοστό των πόρων που διατίθενται οδηγείται στην αναβάθμιση των ήδη κατασκευασμένων τμημάτων. Αυτό με τη σειρά του οδηγεί στη μη ολοκλήρωση των έργων, έστω με τις αρχικές τους προδιαγραφές, με αποτέλεσμα την ένταση των αντιθέσεων μεταξύ των Νομών. Οι πρόσφατες εκτιμήσεις του Οδικού Παρατηρητηρίου του Τ.Ε.Ε και τα στατιστικά στοιχεία αναδεικνύουν παραπέρα την επικινδυνότητα ιδίως του ΒΟΑΚ και το θέμα αναβάθμισης των προδιαγραφών κατασκευής και ασφάλειάς του έγινε πιο επίκαιρο παρά ποτέ. Παραμένει ακόμα η διασπορά των πόρων σε επιμέρους έργα, δευτερεύουσας σημασίας, πράγμα που επιδεινώνει το παραπάνω. Αλλά και στα Λιμάνια και Αεροδρόμια η υστέρηση είναι εμφανής, ενώ όσον αφορά στην υλοποίηση των μεγάλων παρεμβάσεων είτε παραμένουν εξαγγελίες (νέο Αεροδρόμιο Κρήτης), είτε ανακοινώνονται χωρίς την ύπαρξη των αναγκαίων μελετών (Λιμάνι-Πύλη του Νότου).
- ✓ Στον τομέα εκπαίδευσης, οι κτιριακές υποδομές σχολικής στέγης υποχρηματοδοτούνται με αποτέλεσμα να παραμένει έλλειμμα σε σχολικές αίθουσες, ενώ μετά από καιρό φαίνεται πως άρχισαν ξανά οι χρηματοδοτήσεις προς τα ΑΕΙ και ΤΕΙ για την ολοκλήρωση των από χρόνια σχεδιασμένων εγκαταστάσεών τους.

Το κυριότερο όμως που επισημαίνουμε είναι πως η ακολουθούμενη τελευταία από το Περιφερειακό Συμβούλιο πολιτική της «δεξαμενής» έργων για την ένταξή τους στο ΠΕΠ ή στο συμπλήρωμα του ΠΕΠ οδηγεί σε απόκλιση από τους στόχους του προγράμματος της περιόδου 2000-2006 με αποτέλεσμα -όπως εκτιμούμε- στη λήξη της περιόδου να είναι ακόμα μικρότερη η υλοποίηση των στόχων του προγράμματος σε σχέση με την προγενέστερη περίοδο.

Βασική μας διαπίστωση είναι πως οι κοινοτικές και δημόσιες χρηματοδοτήσεις της περιόδου 1986-2006 μπορεί να άμβλυαν τα προβλήματα των υποδομών και του περιβάλλοντος στην Κρήτη, να ενίσχυαν την εξειδίκευση των παραγωγικών τομέων και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και να έφεραν την οικονομία πλησιέστερα στην αντίστοιχη Ευρωπαϊκή, δεν κατάφεραν όμως ακόμη να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μια βιώσιμη, ισόρροπη και ορθολογική ανάπτυξη στο νησί, δεν άμβλυαν τις ανισορροπίες ανάμεσα στην ύπαιθρο και τα

αστικά κέντρα και δεν κατάφεραν να απεξαρτήσουν την οικονομία από τον τουρισμό προς όφελος των υπόλοιπων παραγωγικών τομέων του νησιού κι ούτε τον συνέδεσαν μ' αυτούς.

A.3 : Αναπτυξιακά αποτελέσματα της περιόδου 1986 – 2006

Υπάρχει μια «μεθοδολογική αδυναμία» αξιολόγησης και αποτίμησης των αναπτυξιακών αποτελεσμάτων λόγω της έλλειψης ποσοτικοποιημένων στόχων στους σχεδιασμούς κατά τις προγραμματικές περιόδους. Έτσι, η παρούσα μελέτη περιορίστηκε μόνο σε διαπιστώσεις με βάση την κάλυψη των αναγκών, όπως αυτή εκτιμάται σήμερα, σε διαπιστώσεις με βάση το κατά πόσο άλλαξε η παραγωγική δομή, ο προσανατολισμός της οικονομίας και ο κοινωνικός ιστός της Κρήτης και σε διαπιστώσεις «εκ του αποτελέσματος» δηλαδή με βάση το εάν ολοκληρώθηκαν οι παρεμβάσεις και τα έργα που είχαν ξεκινήσει σε κάθε προγραμματική περίοδο ή ακόμα χειρότερα από την αρχή τους.

Βασική μας διαπίστωση είναι πως οι κοινοτικές και δημόσιες χρηματοδοτήσεις της περιόδου 1986-2006 μπορεί να άμβλυαν τα προβλήματα της παραγωγικής δομής και του περιβάλλοντος στην Κρήτη, μπορεί να έκλεισαν κάπως την ψαλίδα μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής πρωτοβουλίας που ήταν πάντα έντονη στο νησί αλλά δεν κατάφεραν, με τον τρόπο μάλιστα που αξιοποιήθηκαν, να καλύψουν το έλλειμμα σχεδιασμού και υποδομών ώστε να μπορούμε σήμερα να ισχυριστούμε πως παραδίδουμε ένα σχεδιασμένο περιβάλλον, με σύγχρονες και σχετικά πλήρεις υποδομές, με σαφείς όρους και προϋποθέσεις ανάπτυξης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και δράσης της κοινωνίας γενικότερα.

Το έντονο πρόβλημα της μη ορθολογικής και ανισόρροπης ανάπτυξης της Περιφέρειας, αποτέλεσμα του ελλείμματος σχεδιασμού, είναι σήμερα το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόβλημα της Κρήτης. Είναι για μας φανερό πως απαιτείται άλλος σχεδιασμός, με άλλες προτεραιότητες και ταχύτητες, με νέο προσανατολισμό και κυρίως με άλλο τρόπο διαχείρισης ενόψει της νέας προγραμματικής περιόδου 2007-2013.

Συνοπτικά οι δημόσιες χρηματοδοτήσεις και οι ιδιωτικές επενδύσεις (σε μεγαλύτερο βαθμό) είχαν ως συνέπεια τη διαμόρφωση της οικονομίας της Κρήτης ως εξής :

- Η Περιφέρεια της Κρήτης με πληθυσμό το 5,44% της χώρας να παράγει το έτος 2003 το 5,46% του συνολικού ΑΕΠ.
- Το κατά κεφαλήν περιφερειακό προϊόν ανήλθε σε 14.172,00 € το 2003 και κατατάσσεται με βάση το κριτήριο αυτό 8^η στο σύνολο των 13 περιφερειών, παράγοντας το 100,4% του μέσου όρου της χώρας.
- Διαπιστώνεται βελτίωση της οικονομίας της, με κριτήριο το κατά κεφαλήν προϊόν, αφού το έτος 1986, ανέρχονταν στο 57% του μέσου κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το 2003 σύμφωνα με την Eurostat της αναλογεί ΑΕΠ κατά κάτοικο ίσο με 78% του μέσου της ΕΕ-25.
- Το Περιφερειακό κατά κεφαλήν προϊόν της Κρήτης σε μονάδες αγοραστικής δύναμης ανέρχεται στο 70,7% της Ε.Ε.-25 μετά τη διεύρυνση, (το 75% είναι το όριο για τις περιοχές του «στόχου1»).
- Η μέση ετήσια αύξηση του κρητικού ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές) είναι της τάξης του 3,6% ρυθμός που επιταχύνεται προοδευτικά φθάνοντας στο 4,12% για το διάστημα 2000/2001. Επιπρόσθετα ο μέσος ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΠΠ είναι της τάξης του 1,9%.

- ο Ο δείκτης ανεργίας της Κρήτης ανέβηκε το 2005 στο 8,0% τοποθετώντας την περιφέρεια στην 12^η θέση ανάμεσα στις 13 περιφέρειες.

Δείκτες, σαν τους παραπάνω, δεν απεικονίζουν βέβαια σε βάθος τις αλλαγές που συντελέστηκαν την περίοδο 1986-2006 και οι κατά κεφαλήν αναγωγές έχουν το μειονέκτημα πως δεν απεικονίζουν την κοινωνική και οικονομική διαστρωμάτωση. Δεν υπάρχουν όμως στοιχεία, πέραν των δηλούμενων φορολογητέων στοιχείων, που μελετώντας τα συγκριτικά να μπορέσει κανείς να προσεγγίσει την κατανομή του πλούτου και την διαχρονική εξέλιξή του. Κι αυτά τα στοιχεία όμως δεν μπορούν να θεωρηθούν ακριβή λόγω παραοικονομίας και φοροδιαφυγής. Έτσι μένουμε μόνο με την γενικευμένη εντύπωση πως, οι παραγωγικές και οικονομικές βελτιώσεις της περιόδου 1986-2006 λόγω και των κοινοτικών προγραμμάτων δεν κατανέμονται ισομερώς κοινωνικά και πως η «ψαλίδα» μεταξύ πλουσιότερων και φτωχότερων έχει ανοίξει.

Η πολυαπασχόληση και τα συμπληρωματικά εισοδήματα, που ήταν ένα από τα χαρακτηριστικά του ενεργού πληθυσμού της Κρήτης, είναι σήμερα ζητούμενο και η επίτευξή του αποτελεί αναγκαιότητα και είναι συγκριτικό πλεονέκτημα.

Γενικότερες αλλαγές στην παραγωγική δομή, στην ποιοτική αναβάθμιση των κάθε είδους προϊόντων μας, στην πιστοποίηση και τυποποίηση (με εξαίρεση το ελαιόλαδο) δεν φαίνεται να συντελέστηκαν. Το “made in Crete” δεν υπάρχει. Ο δε κοινωνικός ιστός αρχίζει να εμφανίζει σημάδια κόπωσης και σε ορισμένες περιπτώσεις κατάρρευσης.

Ταυτόχρονα, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες αμβλύθηκαν, πως η βασική αντίθεση βορρά – νότου στο νησί ξεπεράστηκε, πως η ενδοχώρα έπαψε να εγκαταλείπεται, αλλά και πως η Κρήτη συνέκλινε προς τις άλλες περιφέρειες της χώρας ή της Ε.Ε. Απεναντίας, η Κρήτη υποχώρησε στην θέση που κατείχε μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας.

A.4 : Μη επίτευξη των στόχων περιόδων 1986-2006. Βασικές αιτίες.

Ορισμένες βασικές αιτίες για τη μη επίτευξη των στόχων που τέθηκαν σε κάθε προγραμματική περίοδο, αλλά και για το τελικό αποτέλεσμα των χρηματοδοτήσεων όλα αυτά τα χρόνια έχουν ήδη αναφερθεί. Παραθέτουμε παρακάτω όλες τις κύριες αιτίες κι αδυναμίες σχεδιασμού και τρόπου υλοποίησης την περίοδο 1986-2006 που -κατά τη γνώμη μας- στάθηκαν εμπόδιο στη μη επίτευξη των στόχων. Αιτίες κι αδυναμίες που επέδρασαν σωρευτικά, με άλλη βαρύτητα σε κάθε προγραμματική περίοδο.

A.4.1 Η απουσία χωροταξικού σχεδιασμού. Ασυμφωνία τρέχοντος αναπτυξιακού σχεδιασμού και θεσμοθετημένου χωροταξικού πλαισίου.

Η απουσία χωροταξικού σχεδιασμού, κατά τις πρώτες προγραμματικές περιόδους, είναι φανερό πως επέδρασε αρνητικότερα στην χάραξη και υλοποίηση των όποιων αναπτυξιακών στόχων επιλεγόταν. Αλλά κι όταν επιβλήθηκε ο χωροταξικός σχεδιασμός - από την ανάγκη εναρμόνισης με τις πρακτικές στον ευρωπαϊκό χώρο- για να αποκτήσει χωρική διάσταση ο αναπτυξιακός σχεδιασμός, οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν για το Χωροταξικό Σχέδιο της Κρήτης περιορίστηκαν εντός του κρατικού μηχανισμού και ελάχιστα συζητήθηκε στην Κοινωνία και τους παραγωγικούς φορείς του νησιού. Την περίοδο 2000-2006 για πρώτη φορά έγινε προσπάθεια άρσης της διαχρονικής έλλειψης

σύνδεσης ανάμεσα σε αναπτυξιακό και χωροταξικό σχεδιασμό. Έτσι το θεσμοθετημένο Περιφερειακό Πλαίσιο καταλήγει στο τρέχον ΠΕΠ. Ανεπάρκειες όμως υπάρχουν στην παρακολούθηση της εφαρμογής του θεσμοθετημένου Περιφερειακού Πλαισίου. Οι εκπονούμενες μελέτες Το πρόβλημα επιδεινώνεται με τις, εν συνεχεία εκπονούμενες μελέτες ΠΕΡΠΟ, ΣΧΟΑΑΠ που σε επίπεδο Νομού και Δήμου αντίστοιχα θα έπρεπε να συγκεκριμενοποιούν τις κατευθύνσεις του Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Κρήτης, όμως η μέχρι σήμερα πορεία τους αναδεικνύει πρόβλημα ασυνέπειας μ' αυτό, ενώ το ίδιο συμβαίνει και με τις Ειδικές Μελέτες (Περιβαλλοντικές περιοχών NATURA, Νοτίων Παραλίων κ.ά). **Το κεφάλαιο του κάθε είδους χωροταξικού σχεδιασμού, του σαφούς καθορισμού των χρήσεων γης και των συγκεκριμένων κατευθύνσεων βιώσιμης ανάπτυξης της Κρήτης πρέπει συνολικά και επειγόντως να ολοκληρωθεί και θεσμοθετηθεί για να αποσαφηνιστούν επακριβώς όλες οι πτυχές της ανάπτυξης, πόσο μάλλον ενόψει της επόμενης προγραμματικής περιόδου.**

A.4.2 Η ασυνέχεια της αναπτυξιακής στρατηγικής

Από τη συγκριτική αξιολόγηση των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της Κρήτης της τελευταίας 20/ετίας διαπιστώνουμε ασυνέχεια της αναπτυξιακής στρατηγικής. Η ασυνέχεια αυτή οφείλεται κυρίως σε δυο λόγους :

- Η αναπτυξιακή στρατηγική κάθε περιόδου καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις κατευθύνσεις που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των Διαρθρωτικών της Ταμείων και όχι από προτεραιότητες και στόχους που τίθενται από την τοπική κοινωνία με βάση τις πραγματικές ανάγκες και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού. Με αυτό ακόμα συνδέεται η χρόνια έλλειψη Οράματος για την Κρήτη και η απόσταση της κοινωνίας από τον σχεδιασμό και τα δρώμενα.
- Η έλλειψη διαδικασιών ανάδρασης (feedback) στο σχεδιασμό και συνεχούς ελέγχου και συσχετισμού των έργων με τους στόχους του σχεδιασμού. Αντ' αυτού συνήθως ελέγχεται μόνο ή κυρίως η απορροφητικότητα.

A.4.3 Η απουσία ιεράρχησης, η έλλειψη μελετών και οι σκοπιμότητες στην επιλογή έργων για χρηματοδότηση

Η γενικευμένη έλλειψη αυστηρής ιεράρχησης έργων και παρεμβάσεων συνέβαλε επίσης καθοριστικά στην μη επίτευξη των στόχων. Είναι χαρακτηριστικό ότι αγνοείται, ακόμα και σήμερα, η σημασία και η ανάγκη προγενέστερης σύνταξης **μελετών κόστους – οφέλους αλλά και σκοπιμότητας** κάθε παρέμβασης και έργου. Η έλλειψη αυστηρής και στοχευμένης ιεράρχησης οδήγησε στην χρηματοδότηση έργων που **επιλέγονται με μόνο κριτήριο την «ωριμότητα» και όχι την αναπτυξιακή σκοπιμότητα, κι αυτό με τη σειρά του οδήγησε στην** διατήρηση του αναπτυξιακού ελλείμματος, στην μείωση του ρυθμού αύξησης του περιφερειακού προϊόντος και διατήρησης της ανταγωνιστικότητας της κρητικής οικονομίας σε χαμηλά επίπεδα. Στην ανάπτυξη αυτών των αρνητικών φαινομένων **κυρίαρχο ρόλο έπαιξε η περιορισμένη χρηματοδότηση μελετών** για την προετοιμασία αναπτυξιακών παρεμβάσεων. Ειδικά σε περιόδους περιορισμένων διαθέσιμων πόρων πρέπει να εξασφαλίζεται η κατά προτεραιότητα σύνταξη και ολοκλήρωση των αναγκαίων μελετών, παρεμβάσεων και έργων που επίσης κατά προτεραιότητα συμβάλλουν στην επίτευξη των κύριων στόχων κάθε προγράμματος. Τέλος, κατά τις προγραμματικές περιόδους διαπιστώθηκαν φαινόμενα «αδιαφανούς» επιλογής έργων και δράσεων των οποίων η ωριμότητα επιδιώχθηκε μέσω της χρηματοδότησης μελετών και εξασφάλισης αδειοδοτήσεων ή εγκρίσεων.

A.4.4 Η υιοθέτηση του κριτηρίου της απορροφητικότητας του έργου

Πρυτάνευσε μέχρι σήμερα ο δείκτης της απορρόφησης. Στον βωμό της απορρόφησης συχνά θυσιάστηκαν οι αναπτυξιακοί στόχοι, υποβιβάστηκαν οι μεγάλες παρεμβάσεις που θα επιδρούσαν στην παραγωγική και οικονομική δομή της Κρήτης, κατακερματίστηκαν οι πόροι για «να απορροφηθούν» γρηγορότερα κι έτσι σπαταλήθηκαν. Ο κατακερματισμός των πόρων σε μεγάλο αριθμό έργων, συχνά χωρίς ιεράρχηση και στόχευση, δεν δημιούργησε ουσιαστικό και ορατό αποτέλεσμα για την ανάπτυξη της Κρήτης, και άρα αποτέλεσε αρνητικό παράγοντα στην μέχρι σήμερα αναπτυξιακή διαδικασία. Μετά από 20 χρόνια Συγχρηματοδοτούμενων Προγραμμάτων στην Κρήτη, φθάσαμε να έχουμε πολλά ημιτελή έργα ή έργα που δεν αποδίδουν στην τοπική οικονομία. Βέβαια, από το Μ.Ο.Π. μέχρι σήμερα παρατηρείται προοδευτική συγκέντρωση των πόρων σε παρεμβάσεις υψηλού αναπτυξιακού ενδιαφέροντος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του αναπτυξιακού ελλείμματος σε ορισμένους, αλλά λίγους, τομείς όπως η υγεία.

A.4.5 Η απουσία των δομών του αναπτυξιακού σχεδιασμού και της κοινωνίας

Τα παραπάνω σε μεγάλο βαθμό αποτελούν αποτέλεσμα της απουσίας σταθερών και μόνιμων υπηρεσιακών δομών αναπτυξιακού σχεδιασμού σε επίπεδο περιφέρειας, οι οποίες θα μελετούν, θα αξιολογούν και θα προετοιμάζουν την υλοποίηση παρεμβάσεων απόλυτα σκόπιμων και αναγκαίων για την ανάπτυξη της περιφέρειας. Οι πρωτοβουλίες για «Αναπτυξιακά Συνέδρια» ήταν και είναι θετικές αλλά για να αποδώσουν ουσιαστικά και δεσμευτικά αποτελέσματα για την περιφέρεια απαιτείται προετοιμασία ώστε να αποτελούν το αποκορύφωμα του αναπτυξιακού σχεδιασμού με ιεράρχηση των απαιτούμενων παρεμβάσεων και όχι με μεμονωμένες παρεμβάσεις ή συνάθροιση αιτημάτων ή ακόμη το πιο προσφιλές (καθ' ότι εύκολο) βήμα ανεξέλεγκτων πολιτικών εξαγγελιών. Το έλλειμμα αυτό δεν καλύπτεται από τον τρόπο λειτουργίας του Περιφερειακού Συμβουλίου.

Στις διαδικασίες αυτές πρωτεύουσα σημασία έχει η ουσιαστική συμμετοχή και συμβολή της κοινωνίας, όχι μόνο για την εξασφάλιση της απαραίτητης κοινωνικής συναίνεσης (αρκετά έργα έχουν ταλαιπωρηθεί από την απουσία της) αλλά και για την όσο γίνεται πιστή μεταφορά και ιεράρχηση των αναγκών της.

A.4.6 Η έλλειψη συμβατότητας έργων – δράσεων και στόχων της Αναπτυξιακής Στρατηγικής της Περιφέρειας Κρήτης

Το πρόβλημα της έλλειψης συμβατότητας έργων – δράσεων με τους αναπτυξιακούς στόχους κάθε προγράμματος που παρατηρούμε στην Περιφέρεια (το Π.Ε.Π. Κρήτης καλύπτει συνήθως το 1/3 των χρηματοδοτήσεων σε κάθε προγραμματική περίοδο) επιδεινώνεται από τα έργα που χρηματοδοτούνται από τα Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα του Κ.Π.Σ. που συνήθως επιλέγονται με κριτήρια τα οποία δεν εξυπηρετούν πάντα τους στόχους που τίθενται σε Περιφερειακό Επίπεδο. Επίσης, ορισμένα από τα έργα που έχουν χρηματοδοτηθεί από τα Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα του Κ.Π.Σ. δεν μπορούν να χαρακτηριστούν πάντα ως έργα εθνικής εμβέλειας ή πρώτης προτεραιότητας. Για το λόγο αυτό συμβάλλουν ελάχιστα στη μείωση του αναπτυξιακού ελλείμματος καθώς άλλα σημαντικά έργα όπως ο ΒΟΑΚ παραμένουν ακόμα ημιτελή.

A.4.7 Η ανάγκη αντιμετώπισης της Κρήτης ως Νησιωτικής Περιφέρειας και παράλληλα ως ορεινής περιοχής.

Μετά από την 20ετή εμπειρία Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Κρήτη έγινε σαφής η αναγκαιότητα αντιμετώπισης της Περιφέρειας της Κρήτης ως νησιωτική περιφέρεια και

ως ορεινή περιοχή. Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά της Κρήτης δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται παθητικά ως μειονεκτήματα (γεωγραφική απομόνωση, προσβασιμότητα στην κεντρική Ελλάδα και Ευρώπη, μικρό μέγεθος αγοράς και οικονομίας, δύσβατη μορφολογία στο εσωτερικό του νομού κ.λ.π.) αλλά ως ευκαιρίες για την ανάπτυξη της Κρήτης (αυτόνομο χωρικά σύστημα με ποικιλία περιβάλλοντος και μορφολογίας στο εσωτερικό του νησιού : ορεινός – ημιορεινός – παράκτιος – πεδινός χώρος, με πλήθος ιστορικών μνημείων του πολυπολιτισμικού παρελθόντος, με ισχυροποίηση, σταθεροποίηση κι ανάπτυξη της εξωστρεφούς και διεθνοποιημένης κρητικής οικονομίας, αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης στην Ανατολική Λεκάνη της Μεσογείου που προϋποθέτει την ανάπτυξη του τομέα των μεταφορών, κ.λ.π.). Οι αποστάσεις δημιουργούν επιπλέον κόστος και δυσκολίες στην πρόσβαση των προϊόντων και υπηρεσιών μας στη διεθνή αγορά, τα οποία δεν στηρίζονται μέχρι σήμερα για να έχουν ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες πρόσβασης, ενώ ταυτόχρονα η Κρήτη (όπως και η λοιπή νησιωτική χώρα) δεν επωφελείται άμεσα από πλήθος μεγάλων έργων και παρεμβάσεων που εκτελούνται στην ηπειρωτική χώρα και είναι διαπεριφερειακά, πράγμα που έπρεπε να οδηγεί σε αυξημένες αντισταθμιστικά χρηματοδοτήσεις της Κρήτης (και των νησιών γενικότερα).

A.4.8 Η ίδρυση και των Καποδιστριακών Δήμων και ο ρόλος τους στην αναπτυξιακή διαδικασία. Οι περιφερειακές δομές των προγραμμάτων

Οι λανθασμένες επιλογές στη συγκρότηση των Καποδιστριακών Δήμων καθώς και η ανάπτυξη τοπικιστικών λογικών στην Κρήτη εμποδίζουν την εφαρμογή τομεακών στρατηγικών σε ευρύτερες χωρικές ενότητες π.χ: ενιαία διαχείριση υδατικού δυναμικού, διαχείριση υγρών και στερεών αποβλήτων κ.ά. Η πολυδιάχυση σε φορείς υλοποίησης, αλλά και η πρόσφατη εξαγγελία και δημιουργία υπερπεριφερειών περιπλέκουν περισσότερο το πρόβλημα και κάνουν την στοχοπροσήλωση ακόμα δυσκολότερη. Η αναγκαιότητα ενός νέου Καποδίστρια με μικρότερο αριθμό Δήμων, στο βέλτιστο χωρικό μέγεθος τοπικού σχεδιασμού και η δημιουργία δομών με μεγαλύτερες δυνατότητες και προοπτικές θα βοηθούσε περισσότερο στην επίλυση των προβλημάτων σχεδιασμού και ενιαίας διαχείρισης χώρου και πόρων.

A.4.9 Η Δημόσια Διοίκηση και η υποβάθμισή της

Όσες φορές κι αν εξαγγέλθηκε η αναβάθμιση της Δημόσιας Διοίκησης και ιδιαίτερα του τμήματός της που εμπλέκεται άμεσα με την υλοποίηση των προγραμμάτων, έμεινε στα λόγια. Το «μεγαλύτερο μεγάλο έργο» των προγραμμάτων, όπως λεγόταν, έμεινε ανεκπλήρωτο. Κι όμως, μια ισχυρή Δημόσια Διοίκηση θα εξασφάλιζε τη συνέχεια, την πληρότητα, την συμβατότητα, την στοχοπροσήλωση, την πιο αποδοτική απορρόφηση των πόρων. Αντίθετα, στη θέση της αναπτύχθηκαν ποικίλα σχήματα συμβούλων, εταιρειών και δομών Α.Ε με αμφίβολα αποτελέσματα, πολλαπλάσιο κόστος, και -που πέραν των άλλων- μεγέθυναν την απόσταση της κοινωνίας από τα δρώμενα. Επιπρόσθετα οι υπηρεσίες της δημόσιας διοίκησης πολυδιασπάστηκαν σε Δήμους, Νομαρχίες και Περιφέρειες με αποτέλεσμα την έλλειψη συνεννόησης και συστράτευσης για την επίτευξη των στόχων, την εφαρμογή διαφορετικών πολιτικών και την αδυναμία εφαρμογής ολοκληρωμένων πολιτικών με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τις υπηρεσίες του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

A.4.10 Η ανάγκη εκπόνησης πλήρων μελετών

Πολλές φορές μέχρι τώρα μιλήσαμε για την ανάγκη πλήρων μελετών και ποιοτικών έργων. Παρ' ότι είναι προφανής η αξία πλήρων και σωστών μελετών, η σημασία και

κυρίως η χρηματοδότησή τους υποβαθμίστηκε. Άλλοτε με επιχείρημα το «υψηλό» κόστος τους, άλλοτε με πρόφαση την καθυστέρηση εκπόνησής τους, άλλοτε με επίκληση των «γραφειοκρατικών» διαδικασιών ελέγχου και εγκρίσεών τους και άλλοτε με σκόπιμη επιχειρηματολογία περί μη επιλεξιμότητάς τους από τα προγράμματα. Το κεφάλαιο ΜΕΛΕΤΗ παραγκωνίστηκε, όπως και οι υπηρεσίες προκήρυξης και επίβλεψής τους. Ταυτόχρονα οι «αρχαιολογικής αξίας» τεχνικές προδιαγραφές των έργων και η υποβάθμιση του ρόλου και του έργου των υπηρεσιών επίβλεψης οδηγούν συχνά σε χαμηλής ποιότητας έργα που μόλις τελειώσουν απαιτούν συντήρηση κι επισκευή. Σ' αυτό συμβάλλει και η λαθεμένη αντίληψη που συχνά επικρατεί πως όσο φθηνότερο ένα έργο τόσο καλύτερα, αντίληψη που οδήγησε και στα νέα μειωμένα κατά πολύ τιμολόγια του ΥΠΕΧΩΔΕ, τιμολόγια χωρίς ανάλυση και πραγματικά στοιχεία κόστους. Όμως μόνο σωστό έργο δεν μπορεί να είναι το φθηνό, το υποδιαστασιοποιημένο, το υποκοστολοποιημένο, το υποεπιβλεπόμενο.

A.4.11 Οι Προδιαγραφές εκπόνησης κι εκτέλεσης των έργων. «Ουρές και γέφυρες» έργων

Η έλλειψη των αναγκαίων πόρων, αντί να οδηγήσει σε πιο αυστηρό προγραμματισμό κι απόλυτη ιεράρχηση συνήθως οδηγούσε σε υποδιαστασιολογήσεις των έργων και σε υποκοστολόγησή τους. Η προσπάθεια περιορισμού του κόστους των έργων για να «εξοικονομηθούν» πιστώσεις και να μοιραστούν σε περισσότερα και περισσότερους οδήγησε στο να καθιερωθεί σιγά – σιγά το καθεστώς των «εκπτώσεων» στις προδιαγραφές τους, στις διαστάσεις τους, στις τιμές τους με αποτέλεσμα ημιτελή έργα, όχι ποιοτικά, που μόλις τελειώσουν αναδεικνύουν και ζητούν συμπληρωματικά έργα. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι τα έργα Οδοποιίας που συνήθως εκτελούνται με λειψές διατομές οδοστρώματος, χωρίς την τελική στρώση ασφαλτικού, χωρίς τη δέουσα σήμανση και μέτρα ασφαλείας, χωρίς τους βοηθητικούς ή παράλληλους δρόμους, χωρίς κόμβους, ηλεκτροφωτισμό, στηθαία ή φύτευση. Έτσι δημιουργήθηκαν σε όλες τις περιόδους τα γνωστά έργα ουρές που ξεκίνησαν μια προγραμματική περίοδο και συνεχίζονται σε επόμενη, τα έργα γέφυρες που μεταφέρονται από περίοδο σε περίοδο και τελειωμό δεν έχουν καθώς και τα έργα που τέλειωσαν σε μια προγραμματική περίοδο και στις επόμενες παρουσιάζονται ξανά ως βελτιώσεις, επεκτάσεις, συμπληρωματικά έργα.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως όροι και έννοιες όπως «γέφυρες», «ουρές», «δεξαμενές» δεν έχουν θέση στον περιφερειακό σχεδιασμό μας. Οι παραπάνω αιτίες πρέπει να εξαλειφθούν, οι αδυναμίες ν' αντιμετωπιστούν ριζικά.

Είναι για μας σαφές πως χρειάζεται ριζικός επαναπροσανατολισμός στον σχεδιασμό, στη σύνταξη και στην υλοποίηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων και θεωρούμε αυτό απαραίτητη και αναγκαία συνθήκη για να επιτύχουμε στην ερχόμενη προγραμματική περίοδο. Διαφορετικά, όσο επαρκείς και σωστοί κι αν είναι οι νέοι στόχοι – άξονες - μέτρα που θα προταθούν, όσες πιστώσεις κι αν διατεθούν είμαστε σίγουροι πως τα ίδια θα εκτιμούμε όταν λήξει και η επόμενη προγραμματική περίοδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ : ΣΤΟΧΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2007-2013. ΝΕΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

B.1 : Σύγχρονη δυναμική και αναπτυξιακές τάσεις

B.1.1 Διεθνές περιβάλλον και τάσεις

Είναι κοινός τόπος πλέον η διεθνοποίηση των αγορών. Πρόκειται για μια πορεία που θα βαθαίνει ολοένα και περισσότερο και θα οδηγεί στην ένταση του ανταγωνισμού. Η ΕΕ συνολικά, αναζητά τη δική της προσαρμογή στα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης μέσα από διαδικασίες συμβιβασμών και συγκρούσεων. Η περίοδος 2007-2013 έχει ισχυρά χαρακτηριστικά μεταβατικότητας. Στη διάρκειά της τόσο η ΕΕ στο σύνολό της, όσο και κάθε χώρα ξεχωριστά και από κοινού θα αναζητούν τις νέες σχέσεις μεταξύ τους, που θα σταθεροποιούν ή όχι τις δομές της Ένωσης, τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, αλλά και με τη Κίνα, την Ινδία και τις άλλες αναδυόμενες αγορές. Στην ίδια περίοδο θα αναπτύσσεται η οικονομία των χωρών της ανατολικής Ευρώπης, τόσο εκείνων που είναι ήδη μέλη της ΕΕ όσο και των άλλων που είτε θα είναι υποψήφιος προς ένταξη, είτε θα συνδέονται μαζί της. Δεν μπορεί επίσης να αγνοηθεί η πιθανή εξέλιξη στις αραβικές χώρες, που αργά ή γρήγορα θα κληθούν και αυτές να προσαρμοστούν στα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης.

Ο **πρωτογενής** τομέας θα επηρεαστεί τόσο από τις αποφάσεις στα πλαίσια του ΠΟΕ, όσο και από τη νέα ΚΑΠ (ΚΑΝ 1782/03) που ήδη τίθεται σε εφαρμογή. Επηρεάζεται επίσης από τις εξελίξεις της σύγχρονης τεχνολογίας, που φαίνεται να μπορεί να παράξει νέα διατροφικά προϊόντα (μεταλλαγμένα κ.α).

Οι αποφάσεις στα πλαίσια του ΠΟΕ προβλέπουν σταδιακή κατάργηση των δασμολογικών τειχών και των εμπορικών συνόρων μέχρι το 2013. Η νέα ΚΑΠ διαπνέεται από τη φιλοσοφία που ενισχύει από τη μια το εισόδημα των ευρωπαϊών αγροτών με την Ενιαία Ενίσχυση μέχρι το 2013, από την άλλη όμως καταργεί κάθε σύστημα προστατευτισμού των αγροτικών προϊόντων, τα οποία πλέον θα κινούνται ελεύθερα μέσα σ' ένα διεθνοποιημένο και έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Η εφαρμογή της νέας ΚΑΠ και οι αναγκαίες αγροτικές μεταρρυθμίσεις στη Κρήτη, για να είναι αποτελεσματικές πρέπει να κινούνται προς δυο κατευθύνσεις: από τη μια στη διαμόρφωση ενός νέου αγροτοδιατροφικού μοντέλου ανταγωνιστικού στην εγχώρια αγορά, στα Βαλκάνια και την Ευρώπη και από την άλλη στην ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου, που εξασφαλίζει ευημερία και ποιότητα ζωής στους πολίτες της.

Στον **τουρισμό** παρά τις αρνητικές συγκυρίες και τις κακές αποδόσεις σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, οι ειδικοί αναλυτές προβλέπουν ότι σε παγκόσμιο επίπεδο θα συνεχίσει να αναπτύσσεται και να αποτελεί σημαντικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης.

Ο παγκόσμιος τουρισμός ύστερα από τρία πολύ δύσκολα χρόνια (2001-2003) που λόγω των τρομοκρατικών απειλών και της επιδημίας SARS επηρεάστηκε καθοριστικά, φαίνεται τώρα να ανακάμπτει. Μάλιστα ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει τα προσεχή χρόνια μια μέση ετήσια αύξηση των αφίξεων σε παγκόσμιο επίπεδο της τάξης του 4%. Η Ευρώπη θα αποτελεί τον κύριο τουριστικό προορισμό κατέχοντας περίπου το 50% της παγκόσμιας αγοράς με ετήσιες αφίξεις σήμερα της τάξης των 400 εκατ. τουριστών.

Μέσα σ' αυτή τη γενική εικόνα της Παγκόσμιας Τουριστικής αγοράς, οι Ευρωπαϊκοί προορισμοί κινούνται με σχετικά αργούς ρυθμούς ανάπτυξης. Η συνεχιζόμενη ύφεση της Γερμανικής Οικονομίας, αλλά και η σχετική στασιμότητα άλλων ευρωπαϊκών οικονομιών, είναι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τις τάσεις της ευρωπαϊκής τουριστικής αγοράς. Η μείωση του διαθέσιμου προς κατανάλωση εισοδήματος των ευρωπαίων, επηρεάζει προς το παρόν τις αποφάσεις τους για ταξίδια και τη διάρκειά τους.

Μετά την επιτυχημένη τέλεση των ολυμπιακών αγώνων της Αθήνας τα μάτια του κόσμου στράφηκαν στην Ελλάδα, δημιουργήθηκε μια άκρως θετική εικόνα και όλα αυτά δημιουργούν μια ισχυρή βάση για να στηριχθεί η στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης. **Η Ελλάδα ως τουριστικός προορισμός βρίσκεται σ' ένα κρίσιμο σταυροδρόμι αφού, είτε θα κεφαλαιοποιήσει τη θετική εικόνα μέσω της κατάλληλης προβολής και διαφήμισης και των επενδύσεων εκ μέρους του ιδιωτικού τομέα, είτε θα παραμείνει στις λογικές του παρελθόντος που οδηγούν στην υποτονική ανάπτυξη ή και στην ύφεση. Αν και στον επιχειρηματικό κόσμο του τουρισμού επικρατεί αβεβαιότητα και προβληματισμός, καθώς η παρατεινόμενη κρίση της τελευταίας τριετίας έχει επιφέρει τη σχετική αποδυνάμωσή τους, εν τούτοις η γρήγορη αντίδραση και προσαρμογή στις διαμορφούμενες τάσεις της αγοράς και η αναβάθμιση και ο εμπλουτισμός της τουριστικής προσφοράς, εκτιμάται ότι θα φέρουν την ανάκαμψη και την έξοδο από την ύφεση.**

Οι εκτιμήσεις των σημαντικότερων διεθνών και εγχώριων οργανισμών World Tourism Organization (WTO), World Travel & Tourism Council (WTTC), Τουριστικών Επιχειρήσεων) για την εξέλιξη της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα και το ρυθμό μεταβολής της για την δεκαετία 2001-2010 δείχνουν ότι η τουριστική κίνηση στην Ελλάδα στα επόμενα χρόνια αναμένεται να σημειώσει αύξηση κατά 4,7% και 2% αντίστοιχα. Το IOBE του ΣΕΤΕ ακολουθώντας διαφορετική προσέγγιση υπολογίζει για το ίδιο διάστημα ρυθμό αύξησης των αφίξεων 6,7%, με 21 εκατ. αφίξεις περίπου κατά το 2010, διαμορφώνοντας μία περισσότερο αισιόδοξη εκτίμηση για το μέλλον του τουρισμού στην Ελλάδα από τις αντίστοιχες των λοιπών διεθνών οργανισμών.

Η **μεταποίηση**, το **εμπόριο**, και οι **υπηρεσίες** εκτιμάται ότι θα επηρεαστούν από τους εξής παράγοντες:

- Ο αυξανόμενος βαθμός παγκοσμιοποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Το άνοιγμα των αγορών και η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου αναμένεται να αυξήσουν τον ανταγωνισμό σε κλάδους έντασης εργασίας.
- Οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που διαθέτουν χαμηλό εργατικό κόστος, τεχνικά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό, πλούσιους φυσικούς πόρους και μεγάλο μέγεθος εσωτερικής αγοράς γίνονται ανταγωνιστικές των χωρών της Νότιας Ευρώπης.
- Ο ανταγωνισμός στη βιομηχανία θα συνεχίσει να εντείνεται βασιζόμενος στην ποιότητα και στα νέα επώνυμα προϊόντα, ενώ ταυτόχρονα αναμένεται μεγάλη ανάπτυξη κλάδων όπως, η βιομηχανία περιβάλλοντος, πολυμέσων, η βιοτεχνολογία και η ιατρική τεχνολογία.
- Η προστασία του περιβάλλοντος θα δημιουργήσει σημαντικές πιέσεις στη βιομηχανία για περιορισμό της ρύπανσης. Η πιστοποίηση για συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και για οικολογικά προϊόντα θα αποτελεί όλο και περισσότερο προϋπόθεση πρόσβασης στις διεθνείς αγορές.
- Ο ρόλος του κράτους ως προς την επιβολή δημοσιονομικής πειθαρχίας, τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας και την αποφυγή στρεβλώσεων στον ανταγωνισμό, δημιουργεί ένα νέο περιβάλλον λειτουργίας των επιχειρήσεων.

- Ο σταδιακός περιορισμός των επιδοτήσεων της αγροτικής παραγωγής στις χώρες της Ε.Ε. αναμένεται να προκαλέσει αύξηση των εισαγωγών μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων από τρίτες χώρες με σοβαρές επιπτώσεις στους κλάδους της βιομηχανίας που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή.

B.1.2 Οι στόχοι και οι προτεραιότητες της Ε.Ε 2007-2013

Μετά το 2007 πρόκειται να τεθεί σε εφαρμογή το Δ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) που στο εξής θα αποκαλείται **Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)**. Το νέο πλαίσιο αναφοράς διέπεται από διαφορετικές προτεραιότητες σε σχέση με εκείνες του Γ΄ ΚΠΣ οι οποίες δεν έχουν ακόμα οριστικοποιηθεί. **Η διαπραγμάτευση των στρατηγικών προτεραιοτήτων του ΕΣΠΑ βρίσκεται σε εξέλιξη.** Οι στρατηγικές προτεραιότητες που προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα κράτη μέλη απορρέουν από τις κατευθύνσεις που θέτει η **3^η Έκθεση Συνοχής 2004** και στοχεύουν στην προώθηση των αποφάσεων της Λισσαβόνας για την βελτίωση της ποιότητας ζωής των Ευρωπαίων πολιτών και για την ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής. Οι άξονες προτεραιότητας που προτείνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα Κράτη Μέλη για διαπραγμάτευση, είναι οι παρακάτω για κάθε κατηγορία παρεμβάσεων και δράσεων:

I. Θεμελιώνοντας την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη στις περιφέρειες.

Οι παρεμβάσεις στα πλαίσια αυτού του στρατηγικού στόχου αφορούν στις περιφέρειες που θα ενταχθούν **στον Στόχο της Σύγκλισης** (τέως Στόχος 1) και αναφέρονται στην βελτίωση της προσβασιμότητας, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην διαχείριση των κρίσεων, τομείς οι οποίοι συνήθως απαιτούν επενδύσεις που επιφέρουν μακροπρόθεσμη βελτίωση των δεικτών ανάπτυξης. Ο στρατηγικός αυτός στόχος εξειδικεύεται σε άξονες ως ακολούθως:

Άξονας 1 : Ανάπτυξη των Διευρωπαϊκών Δικτύων Μεταφορών

Η ανάπτυξη των Διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για την διευκόλυνση του εμπορίου. Συνεπώς, οι παρεμβάσεις που θα σχεδιαστούν θα πρέπει να βελτιώνουν τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών και προωθούν περαιτέρω την ανάπτυξη των σιδηροδρόμων, της ακτοπλοΐας και των ποτάμιων μεταφορών, καθώς και την βελτίωση των δικτύων συνδυασμένων μεταφορών.

Άξονας 2: Διασύνδεση της Ευρώπης με την τεχνολογία της πληροφορικής

Τα Διευρωπαϊκά δίκτυα επικοινωνιών παραμένουν ακόμα ανεπαρκή. Ο τομέας των τεχνολογιών της πληροφορικής αποτελεί μια πρόκληση για εδαφική συνοχή. Οι νέες παρεμβάσεις πρέπει να σχεδιαστούν έτσι ώστε να συμπληρώνουν το έλλειμμα των δικτύων, ειδικότερα σε περιοχές όπου η αγορά και η επιχειρηματικότητα αντιμετωπίζει προβλήματα αλλά και να αξιοποιούν όλες τις δυνατότητες που μας δίνουν οι νέες τεχνολογίες όσον αφορά την βελτίωση των υπηρεσιών (τηλεϊατρικής, ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, εξ αποστάσεως εκπαίδευση κ.λ.π).

Άξονας 3: Καθαρότερο Περιβάλλον

Ο άξονας αυτός αποτελεί μια βασική προτεραιότητα της στρατηγικής οικονομικής ανάπτυξης, όχι μόνον γιατί έχει άμεση επίπτωση στην υγεία και στην ποιότητα ζωής των πολιτών και ειδικότερα των εργαζομένων αλλά κυρίως, γιατί δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την προσέλκυση επενδύσεων και ανθρώπινου δυναμικού υψηλών απαιτήσεων. Οι νέες παρεμβάσεις πρέπει να σχεδιαστούν έτσι ώστε να ολοκληρωθούν τα συστήματα επεξεργασίας των υγρών -στερεών αποβλήτων και απορριμμάτων.

Άξονας 4: Μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου

Δεδομένης της συνεχιζόμενης εξάρτησης της Ευρώπης από παραδοσιακές πηγές ενέργειας, με συνέπεια την διατήρηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε υψηλά επίπεδα πρέπει να υπάρξει μεγαλύτερη προσπάθεια, για την βελτίωση των ενεργειακών αποδόσεων και την αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Άξονας 5: Αποτελεσματική διοίκηση

Η ύπαρξη Διοικητικών και θεσμικών δομών σε Εθνικό και περιφερειακό επίπεδο αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιτυχή εφαρμογή των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων ειδικότερα για τα Κράτη Μέλη της Συνοχής τα οποία θα πρέπει να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις που θα διευκολύνουν την προσαρμογή τους.

Άξονας 6: Διεύρυνση του εργατικού δυναμικού

Δεδομένης της αυξανόμενης γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης ,πρέπει να αναληφθούν οι δράσεις εκείνες που θα διευρύνουν τον ενεργό πληθυσμό της Ευρώπης τόσο στο επίπεδο των εργαζομένων όσο και στο επίπεδο των επιχειρηματιών, θα βελτιώνουν την υγεία των πολιτών και θα διευρύναν τις δεξιότητες των εργαζομένων μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης και φροντίδας / φύλαξης των παιδιών.

II. Ενισχύοντας την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και την δημιουργία θέσεων εργασίας

Οι δράσεις που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια του στόχου αυτού αφορούν στα κράτη μέλη και στις περιφέρειες που εντάσσονται τόσο στον νέο **στόχο της σύγκλισης** όσο και στον νέο **στόχο της ανταγωνιστικότητας**. Μία βασική επιδίωξη των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων θα πρέπει να είναι η αύξηση της απασχόλησης προκειμένου να υλοποιηθεί η **Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης**. Προς την κατεύθυνση αυτή, δράσεις θα πρέπει να αναληφθούν με στόχο την αύξηση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας, την ίση πρόσβαση στις ευκαιρίες απασχόλησης, την συμμετοχή στην αγορά εργασίας, την κοινωνική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες και την μείωση της εγκληματικότητας. Επιπρόσθετα θα αναληφθούν δράσεις που θα ενισχύουν την καινοτομία, την οικονομία της γνώσης και θα βελτιώνουν την ποιότητας ζωής στα αστικά κέντρα.

Άξονας 7: Προς μια οικονομία των ιδεών

Προκειμένου να ενισχυθεί μεσοπρόθεσμα η ανταγωνιστικότητα των περιφερειών απαιτούνται πρόσθετες επενδύσεις, οι οποίες θα ενισχύουν την δημιουργία κέντρων αριστείας, στα πλαίσια των προγραμμάτων έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης.

Άξονας 8: Επιτάχυνση της καινοτομίας

Βασικός παράγων για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής Οικονομίας και την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης μέσα από νέες οικονομικές δραστηριότητες αποτελεί η μείωση του χρόνου που απαιτείται προκειμένου μια ιδέα η επιστημονική γνώση να μετατραπεί σε νέο προϊόν η νέα παραγωγική διαδικασία. Συνεπώς, οι νέες παρεμβάσεις θα πρέπει να ενισχύουν το καινοτομούν δυναμικό των Πανεπιστημιακών και Ερευνητικών ιδρυμάτων αλλά και των επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άξονας 9: Πρόσβαση στην χρηματοδότηση

Η περιορισμένη πρόσβαση των επιχειρήσεων στα χρηματοδοτικά μέσα φαίνεται ότι είναι μια από τις αιτίες για τις οποίες έχει αποτύχει η αγορά της Ευρώπης σε σχέση με την αγορά των Ηνωμένων Πολιτειών. Πρέπει λοιπόν να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην χρηματοδότηση εκείνων των επιχειρήσεων που συναντούν δυσκολίες στην χρηματοδότηση από τα συνήθη χρηματοδοτικά μέσα. (μικρές επιχειρήσεις, καινοτόμες επιχειρήσεις, μειονότητες κλπ).

Άξονας 10: Σύμφωνα με τα αστικά κέντρα και τις αγροτικές περιοχές

Ο ρόλος των αστικών κέντρων και των αγροτικών περιοχών στην Περιφερειακή Ανάπτυξη πρέπει να ενισχυθεί, καθώς αυτά αποτελούν περιοχές προκλήσεων για τα θέματα κοινωνικής συνοχής Επίσης, αποτελούν ιδανικό επίπεδο για την εφαρμογή ενός αποτελεσματικού μοντέλου ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης εντός της Ευρωπαϊκής

Ένωσης. Οι νέες παρεμβάσεις θα πρέπει να ενισχύουν την αστική ανάπτυξη αλλά και να προωθηθούν τη διαφοροποίηση των θέσεων εργασίας σύμφωνα με τις νέες δραστηριότητες που αναπτύσσονται στις αγροτικές περιοχές.

III. Χωρική Συνεργασία

Οι δράσεις που υλοποιούνται στα πλαίσια του άξονα αυτού αφορούν στην περαιτέρω ενδυνάμωση της διασυνοριακής και διαπεριφερειακής συνεργασίας στον Ευρωπαϊκό Χώρο.

B.1.3 Τοπικές Τάσεις

B.1.3.1. Γενικά

Με βάση τις ενδογενείς τάσεις ανάπτυξης που καταγράφονται μέχρι σήμερα, δεν φαίνεται να αλλάζουν σημαντικά τα βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την υφιστάμενη κατάσταση της Περιφέρειας. Η οικονομία της Κρήτης αναπτύσσεται διαχρονικά με γρήγορους ρυθμούς και το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Κρήτης συμμετέχει στο ΑΕΠ της χώρας με αυξανόμενα ποσοστά.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας της Κρήτης εξακολουθεί να είναι η υπέρμετρη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού. Ταυτόχρονα όμως είναι μεγάλες οι δυνατότητες για αξιοποίηση άλλων, εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και οι δυνατότητες του πρωτογενή τομέα να παράξει προϊόντα με σαφή ποιοτικά και αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά, ικανά να διασφαλίσουν μια βιώσιμη ανάπτυξη για την περιοχή, παρά τη συνεχιζόμενη κάμψη του πρωτογενή και τις κρίσεις του μαζικού τουρισμού. Οι δύο αυτοί κυρίαρχοι τομείς προσδίδουν και τα δύο άλλα χαρακτηριστικά της οικονομίας που είναι ο εξαγωγικός προσανατολισμός στις διεθνείς αγορές και ιδιαίτερα στις ευρωπαϊκές και η κυκλικότητα που οφείλεται στις ετήσιες διακυμάνσεις του τουρισμού και της ελαιοκαλλιέργειας.

Η δυνατότητα ύπαρξης δύο ανεπτυγμένων τομέων της οικονομίας αποτελεί πλεονέκτημα για την τοπική οικονομία. Στα πλεονεκτήματα επίσης της τοπικής οικονομίας πρέπει να αναφερθούν οι οικονομίες συνάθροισης στον τουρισμό και οι υψηλής ποιότητας ξενοδοχειακές μονάδες, καθώς και οι υπάρχουσες προϋποθέσεις άριστης ποιότητας και ποικιλίας των παραγόμενων γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων.

Οι αδυναμίες-προβλήματα της τοπικής οικονομίας αφορούν εγγενή χαρακτηριστικά των δύο κυρίαρχων τομέων της οικονομίας, αλλά κυρίως η απουσία μεταποίησης και διατομεακών συνεργιών. Έτσι στις κύριες αδυναμίες - προβλήματα, συγκαταλέγονται : η συνεχιζόμενη εξάρτηση από τον μαζικό τουρισμό, με συνέπεια τη μείωση της πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων σε εποχές χαμηλής ζήτησης, η συνεχής υποβάθμιση της ενδοχώρας εξαιτίας της αδυναμίας υποστήριξης του πρωτογενή τομέα κυρίως από τον τουρισμό και την μεταποίηση-τυποποίηση και οι περιορισμένης αποτελεσματικότητας μηχανισμοί εμπορίας και προβολής.

Η σύζευξη μεταποίησης και υπηρεσιών, η δικτύωση καθώς και η διασύνδεση της τοπικής οικονομίας με τα ερευνητικά κέντρα και ΑΕΙ της Κρήτης παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα. Δεν έχουν ακόμη εδραιωθεί ισχυρές και αποτελεσματικές δομές υποστήριξης της τοπικής οικονομίας, που θα ενισχύσουν την ενσωμάτωση καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία ή και στην πρωτογενή ανάπτυξη και εμπορική τους εκμετάλλευση σε διευρυμένη κλίμακα. Η απουσία επίσης εξειδικευμένων χρηματοοικονομικών οργανισμών και ιδιαίτερα οργανισμών κεφαλαιακής ενίσχυσης δυσχεραίνουν την ανάπτυξη δυναμικών επιχειρήσεων ψηλού ρίσκου σε καινοτόμους τομείς .

Όμως η χαμηλή παραγωγικότητα σε σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε. καθώς και ο συνεχιζόμενος μικρός βαθμός εξειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν

σημαντικές αδυναμίες της τοπικής οικονομίας. Η ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγής και της απασχόλησης παραμένει ως βασική ανάγκη για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της τοπικής οικονομίας, αλλά και για να υπερκεράσουμε το αυξημένο μεταφορικό κόστος διάθεσης των προϊόντων και υπηρεσιών μας που επιδρά αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας.

Ως ισχυρότερες προκλήσεις για την τοπική οικονομία αλλά και προϋποθέσεις προσαρμογής της στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον παραμένουν η διασύνδεση των επιμέρους τομέων, η ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και κυρίως αυτών που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής, το φυσικό περιβάλλον και την προσφορά επώνυμων και ποιοτικών προϊόντων, καθώς και η περαιτέρω ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας, η οργάνωση των μονάδων σε σύγχρονη βάση η εγκατάσταση τους σε οργανωμένους χώρους (ΒΙΟΠΑ, ΒΕΠΕ) και η ανάπτυξη ισχυρών διασυνδέσεων μεταξύ της έρευνας - τεχνολογίας.

Ιδιαίτερως, τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα της βιοποικιλότητας, του απaráμιλλου φυσικού τοπίου μας, του μνημειακού και πολιτιστικού μας πλούτου κινδυνεύουν να υποβαθμιστούν από τις αυθαίρετες παρεμβάσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων. **Η θεσμοθέτηση και τήρηση συγκεκριμένων χρήσεων γης και χωροταξικού σχεδιασμού γενικότερα αποτελεί πρώτη και άμεση προτεραιότητα.**

Σε ότι αφορά τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, πλεονέκτημα αποτελεί το υψηλό ποσοστό του εργατικού δυναμικού στον πληθυσμό και το χαμηλό ποσοστό ανεργίας, η σχετική ομοιογένεια του πληθυσμού και το γεγονός ότι, ο συντελεστής φυσικής αύξησης εμφανίζει καλύτερη πορεία σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Χώρας.

Συγκριτικό πλεονέκτημα αποτελεί και το γεγονός ότι ο Κρητικός τρόπος διαβίωσης έχει να εμφανίσει διακριτά επιμέρους στοιχεία, όπως η διατροφή, που είναι ήδη προβεβλημένα και εκτός των ορίων της Περιφέρειας. Χρηρίζουν όμως περαιτέρω ορθολογικής χρησιμοποίησης προκειμένου ως συγκριτικά πλεονεκτήματα, να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις που θα διευρύνουν την παραγωγική βάση του νησιού και θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας.

Αντίθετα στις αδυναμίες - προβλήματα καταγράφεται το περιορισμένο δίκτυο κοινωνικών υποδομών. Οι δείκτες γήρανσης και εξάρτησης βρίσκονται στα επίπεδα του μέσου όρου της Χώρας, παραμένουν όμως υψηλοί στην ορεινή ενδοχώρα της Περιφέρειας, ενώ το εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων εμφανίζει υστέρηση ως προς τον αντίστοιχο εθνικό μέσο όρο.

Οι όροι συμμετοχής ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας, αναδεικνύουν αργούς ρυθμούς εισόδου των νέων γυναικών στην αγορά εργασίας. Ενώ το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο σύνολο των απασχολούμενων αυξάνεται από 40,2% το 1998 σε 41,0% το 2001 στο ίδιο διάστημα παρατηρείται αύξηση των άνεργων νέων γυναικών.

Ιδιαίτερα σημαντικό θέμα είναι και η κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών που προσελκύονται από τους ρυθμούς ανάπτυξης της Περιφέρειας και βρίσκουν απασχόληση, κύρια στον πρωτογενή τομέα, στον τουρισμό, αλλά στις κατασκευές.

Μία άλλη ομάδα προβλημάτων προκύπτει από τον μέχρι σήμερα τρόπο ανάπτυξης και αποτελεί την ειδοποιό διαφορά μεταξύ του βόρειου-ανεπτυγμένου παραλιακού τμήματος και της ενδοχώρας μαζί με τις νότιες ακτές. Η υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων στα βόρεια παράλια συνεχίζει να δημιουργεί αυξημένες απαιτήσεις σε υποδομές, ενώ εξίσου αυξημένες απαιτήσεις σε υποδομές δημιουργεί και η χωρική διασπορά του πληθυσμού σε πολυάριθμους, μικρού μεγέθους οικισμούς που

διατηρούνται λόγω της ελαιοκαλλιέργειας και καλλιέργειας θερμοκηπίων, κύρια στην ενδοχώρα και στα Νότια Παράλια.

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα έχει να κάνει με το νησιωτικό χαρακτήρα της περιφέρειας που επιφέρει ένα αυξημένο κόστος στα προϊόντα που προσφέρονται λόγω των αυξημένων δαπανών για τις μεταφορές. Η Περιφέρεια όπως αναφέρθηκε δεν επωφελείται των μεγάλων διαπεριφερειακών έργων υποδομής (ΠΑΘΕ, ΕΓΝΑΤΙΑ κλπ.), ενώ επιπροσθέτως η υστέρηση της σε έργα μεταφορών και συγκοινωνιών (Β.Ο.Α.Κ., Κάθετοι άξονες, λιμάνια, νέο αεροδρόμιο κλπ.) μεγεθύνει το πρόβλημα.

B.1.3.2. Τοπικές Τάσεις κατά τομέα

Η Κρήτη χαρακτηρίζεται ως μια από τις γρηγορότερα αναπτυσσόμενες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η συμμετοχή του **πρωτογενή τομέα** στο ακαθάριστο προϊόν της Περιφέρειας ανέρχεται περίπου στο 30% γεγονός που αποδεικνύει τη σπουδαιότητα του τομέα στην οικονομία του νησιού. Παράλληλα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα που εστιάζονται κυρίως στη δυνατότητα παραγωγής προϊόντων άριστης ποιότητας, η οποία εδράζεται στη σχέση των προϊόντων με τις πολυποίκιλες κλιματολογικές και περιβαλλοντικές συνθήκες του νησιού. Τα συγκριτικά αυτά πλεονεκτήματα αποτελούν εξ άλλου τη βάση για την ανάπτυξη της αναγνωρισμένης «Κρητικής Διατροφής». Ο πρωτογενής τομέας της Κρήτης, κατείχε και εξακολουθεί να κατέχει, παρά τις μεγάλες αλλαγές στη διάρθρωση των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, μια καθοριστική θέση στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή, στην προστασία του περιβάλλοντος, στην απασχόληση και κύρια όμως στην ποιότητα ζωής. Έχει υποστεί όμως την τελευταία 20 -ετία μια μείωση της αξίας και της συμμετοχής του στην ανάπτυξη, έναντι κυρίως του τριτογενή τομέα, επιβεβαιώνοντας τις προβλέψεις της Πρώτης Προγραμματικής περιόδου. Η δυσμενής αυτή εξέλιξη μπορεί να αποδοθεί στο χαμηλό επίπεδο οργάνωσης της παραγωγής και της εμπορίας, στο επίπεδο των παραγωγών και σε κατεστημένες νοοτροπίες που αποτελούν ισχυρή τροχοπέδη στην αξιοποίηση και ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Κρήτης.

Ο μικρός και πολυτεμαχισμένος αγροτικός κλήρος, το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το χαμηλό επίπεδο συνεταιριστικής συνείδησης των παραγωγών σε συνδυασμό με τις αδυναμίες των οργανώσεων κ.ά. συνθέτουν ένα τοπίο που διαθέτει όλα τα στοιχεία της ελάχιστης έως μηδαμινής ανταγωνιστικότητας των προϊόντων. Περιπτώσεις βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας (ελαιόλαδο σημερινής περιόδου) είναι μάλλον συγκυριακές και όχι αποτέλεσμα οργανωμένης δράσης των τοπικών φορέων. Σήμερα δεν υπάρχει μόνο αδυναμία στη κατάκτηση νέων αγορών για τα προϊόντα της Κρήτης, αλλά είναι ορατός ο κίνδυνος και της απώλειας εκείνων που υπάρχουν (κτηρευτικά). Υπό το παραπάνω πρίσμα ο κίνδυνος εγκατάλειψης μεγάλου αριθμού καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι προ των πυλών της Κρήτης. Εμπειρικές εκτιμήσεις υπολογίζουν το ποσοστό αυτό στο ύψος του 20% τουλάχιστον των σημερινών καλλιεργούμενων εκτάσεων (ορεινοί και μειονεκτικοί ελαιώνες, εκτάσεις σουλτανίνας, κ.ά.). Το παράδειγμα της σταφίδας είναι χαρακτηριστικό. Σήμερα όλα τα προϊόντα της Κρήτης βρίσκονται άλλο περισσότερο και άλλο λιγότερο στο ίδιο σημείο που βρέθηκε η σταφίδα το 1990. Απλές επικλήσεις στη ποιότητα δεν είναι αρκετές.

Η οποιαδήποτε προσπάθεια βελτίωσης των όρων ανταγωνιστικότητας των Κρητικών αγροτικών προϊόντων, δεν μπορεί να στηριχθεί ούτε στη μείωση του κόστους παραγωγής (που ούτως ή άλλως πρέπει να επιδιώκεται πάντα), γιατί δεν πρόκειται ποτέ αυτό να γίνει μικρότερο από εκείνο των «τρίτων» χωρών, ούτε στη παραγωγή «φτηνών» προϊόντων της βιοτεχνολογίας, αφού αυτά θα αποτελέσουν αντικείμενο παραγωγικής δραστηριότητας των χωρών της Αφρικής. Η προσπάθεια πρέπει να στηριχθεί στη παραγωγή προϊόντων ποιότητας. Αυτό όμως δεν είναι ένα απλό ζήτημα «πιστοποίησης», ούτε μόνο θέμα «τυποποίησης» και marketing. **Είναι κυρίως ζήτημα ανάπτυξης**

επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που θα οδηγούν με ασφάλεια στη μετάβαση από το καθεστώς του προστατευτισμού στην οικονομία της αγοράς. Η μετάβαση αυτή θα είναι ασφαλής:

- ✓ **Αν μπορέσει να μετατρέψει τα δομικά μειονεκτήματα (μικρός κλήρος κλπ) σε συγκριτικό πλεονέκτημα, μέσω της ενίσχυσης των συλλογικών μορφών παραγωγής και εμπορίας.**
- ✓ **Αν μπορέσει να στεγάσει τα όνειρα της νέας γενιάς**
- ✓ **Αν μπορέσει να εκμεταλλευτεί στο έπακρο τη μεγάλη ποικιλομορφία του φυσικού Κρητικού περιβάλλοντος**
- ✓ **Αν παράξει ποικίλα προϊόντα ποιότητας και καταφέρει να τα κάμει γνωστά στους Έλληνες, τους Βαλκάνιους και τους Ευρωπαίους καταναλωτές.**
- ✓ **Αν καταφέρει να συνδεθεί με το τουρισμό.**

Η μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία της αγοράς θα υπάρξει εκ των πραγμάτων ως προϊόν του «αυτόματου πιλότου» της αγοράς. Η ΚΑΠ όμως πέραν από τις αρνητικές συνέπειες που ήδη αναφέρθηκαν (μείωση καλλιεργουμένων εκτάσεων κλπ), έχει και θετικές πλευρές, οι οποίες στο βαθμό που θα αξιοποιηθούν ορθολογικά, θα λειτουργήσουν πολλαπλασιαστικά και θα επιτρέψουν ομαλότερη κοινωνικά και ισόρροπη κλαδικά και γεωγραφικά μετάβαση. Οι θετικές αυτές πλευρές πέραν της ενιαίας ενίσχυσης συνίστανται:

- Στην απελευθέρωση των παραγωγών από υποχρεώσεις που τους κρατούσαν δέσμιους σε προϊόντα που δεν τα ζητούσε η αγορά (σουλτανίνα κ.ά)
- Στην υποχρεωτική περίπου επαφή των παραγωγών με τους καταναλωτές και το περιβάλλον (πολλαπλή συμμόρφωση)
- Στη μεγάλη αύξηση των πόρων για την αγροτική ανάπτυξη που προκύπτει κυρίως από τις παρακρατήσεις ποσοστών της ενιαίας ενίσχυσης για το σκοπό αυτό. Το ύψος των ήδη αποφασισμένων παρακρατήσεων μόνο από την ενιαία ενίσχυση του ελαιολάδου (17,72%) είναι 97 εκατ. Ευρώ ετήσια. Η Κρήτη δικαιούται το 1/3 περίπου του ποσού αυτού. Στο ποσό αυτό θα προστεθούν και οι παρακρατήσεις από την ενιαία ενίσχυση των αιγοπροβάτων, της στρεμματικής ενίσχυσης σουλτανίνας κ.α. Πιθανές προσπάθειες «κολυβοποίησης» των ποσών αυτών, ή αξιοποίησής τους για κάλυψη δαπανών συντήρησης αναποτελεσματικών μηχανισμών δεν βοηθούν τη συλλογική προσπάθεια προσαρμογής της αγροτικής οικονομίας. Επίσης πρέπει να συνυπολογιστούν στο σχεδιασμό της χρηματοδότησης δράσεων του Σχεδίου Ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα της Κρήτης.
- Στην καθιέρωση του θεσμού των γεωργικών συμβούλων.

Η προσπάθεια είναι πολύ δύσκολη, ιδιαίτερα μάλιστα όταν πρέπει να έχει ολοκληρωθεί στο χρονικό διάστημα των επτά ετών που απομένουν μέχρι το 2013. Είναι όμως μονόδρομος όχι μόνο για την αγροτική οικονομία της Κρήτης αλλά για το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας του νησιού.

Ο **δευτερογενής τομέας** της μεταποίησης στην Κρήτη έχει τη μικρότερη συμμετοχή στο παραγόμενο Περιφερειακό προϊόν (15,3 %) και την απασχόληση (13 %) με διαχρονικά μειούμενη πορεία, κυρίως λόγω της αύξησης του Τριτογενή τομέα. Η σημασία του είναι σημαντική για την οικονομία της Κρήτης αφού οι σημαντικότεροι κλάδοι του (Τρόφιμα-Ποτά, Προϊόντα ξύλου, μετάλλου, αλουμινίου) παρουσιάζουν έντονες διατομεακές σχέσεις με τον πρωτογενή τομέα και τον τουρισμό.

Παρά τις σοβαρές ανακατατάξεις που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια σε ορισμένους υποκλάδους λόγω της Παγκοσμιοποίησης και του ανταγωνισμού, αρκετές βιομηχανικές

μονάδες έδειξαν ότι μπορούν να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό, κυρίως αυτές που δραστηριοποιούνται στους κλάδους των τροφίμων και ποτών και προϊόντων πλαστικού. Τα προβλήματα των μεταποιητικών επιχειρήσεων προέρχονται αφενός από το μικρό τους μέγεθος και αφετέρου από το μη ευνοϊκό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν. Εκτιμάται ότι είναι ο τομέας που μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στη διασύνδεση των τομέων της Περιφέρειας και να ενισχύσει τον Πρωτογενή.

Ο **Τριτογενής τομέας** στην Κρήτη είναι ο πιο έντονα αναπτυσσόμενος κλάδος με ουσιαστική συμβολή στη διαμόρφωση του ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος. Ο τουρισμός συμμετέχει σ' αυτό με 22% και ενισχύει την απασχόληση απασχολώντας το 12% του εργατικού δυναμικού. Η Κρήτη διαθέτει μια τεράστια ποικιλία χαρακτηριστικών τα οποία πηγάζουν από τη γεωγραφική της θέση, το ήπιο κλίμα, τα θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον και το πλούσιο ιστορικό και πολιτιστικό απόθεμα, στοιχεία που αποτελούν αξιόλογο τουριστικό πόρο. Η τουριστική βιομηχανία είναι μαζικοποιημένη και εκμεταλλεύεται ελάχιστα από τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά του νησιού, ενώ εμφανίζει έντονα χαρακτηριστικά εποχικότητας και εξάρτησης από πολλούς εξωτερικούς παράγοντες.

Η Κρήτη εξακολουθεί να είναι ένας από τους κυριότερους τουριστικούς προορισμούς της χώρας και ανταγωνιστική διεθνώς, αφού παρέχει υψηλού επιπέδου τουριστικό προϊόν. Παράλληλα έχει όλες τις δυνατότητες για να αναπτύξει νέες μορφές τουρισμού (εναλλακτικός, θεματικός, Ιατρικός κ.ά.) και να διευρύνει χωρικά και χρονικά την κατανομή της τουριστικής βιομηχανίας, στηρίζοντας με τον τρόπο αυτό και τους άλλους παραγωγικούς τομείς της περιφέρειας.

Σε σχέση με την **έρευνα και την τεχνολογία** στο νησί υπάρχει πλέον μια σημαντική υποδομή για την παραγωγή έρευνας και τεχνολογίας και η συμμετοχή της στους βασικούς δείκτες ερευνητικής δραστηριότητας είναι υψηλότερη από άλλων περιφερειών. Η υπάρχουσα τεχνογνωσία και οι εμπειρίες που συσσωρεύτηκαν προσδίδουν στην Κρήτη ένα συγκριτικό πλεονέκτημα και δημιουργούν ευκαιρίες για διάχυσή τους στους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων όπως η υγεία, η ασφάλεια του πληθυσμού, η προστασία του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητας ζωής. Είναι όμως ακόμα ζητούμενο η διασύνδεση των επιχειρήσεων με τα Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα και η σύνδεση της έρευνας με την τοπική οικονομία.

Η χρηματοδότηση των **υποδομών** στις μεταφορές, στην ενέργεια, στην υγεία και πρόνοια, στην παιδεία και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής βοήθησαν σημαντικά στην βελτίωση της κατάστασης σε γενικό επίπεδο.

Στις μεταφορές παρότι επενδύθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό των χρηματοδοτήσεων, επιβάλλεται η ασφαλέστερη και ταχύτερη διασύνδεση των μεγάλων αστικών κέντρων της Κρήτης, με την ολοκλήρωση του Β.Ο.Α.Κ. και των λοιπών απαραίτητων οδικών αξόνων, η βελτίωση των υποδομών των λιμένων και η δημιουργία νέου σύγχρονου αεροδρομίου κ.α.

Στην Υγεία οι επενδύσεις κατέστησαν την Κρήτη μια υγειονομικά αυτοδύναμη Περιφέρεια με παροχή σε ορισμένους κλάδους υψηλότατων παροχών. Στην πρόνοια αντιθέτως υπάρχουν ακόμα σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές όπως βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί ιδιαίτερα στην ενδοχώρα, ειδικά σχολεία κ.ά.

Από όλα τα παραπάνω φαίνεται ότι παρ' όλες τις χρηματοδοτήσεις η σύνδεση ανάμεσα στους επιμέρους τομείς της ανάπτυξης του νησιού δεν έχει επιτευχθεί με αποτέλεσμα

εκτός της επιφαινόμενης κατάρρευσης του πρωτογενή τομέα να αντιμετωπίζουν ήδη αδιέξοδα και προβλήματα και οι υπόλοιποι τομείς ανάπτυξης. Επιπλέον, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού (περιβάλλον, ποιότητα προϊόντων, πολιτισμός) παραμένουν αναξιοποίητα.

Μετά την πολύχρονη εμπειρία που αποκτήθηκε στα ζητήματα σχεδιασμού και προγραμματισμού την 20ετία που πέρασε και την αξιολόγηση που προσπαθήσαμε να κάνουμε (με όλες τις μεθοδολογικές αδυναμίες της) **πιστεύουμε πως πρέπει πλέον να τροποποιηθεί η μεθοδολογία αναπτυξιακού σχεδιασμού, και κυρίως οι βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι. Είναι επιβεβλημένο λοιπόν η Τέταρτη Προγραμματική Περίοδος να εστιαστεί στην υλοποίηση ενός Ολοκληρωμένου και Ισόρροπου σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης του νησιού με έμφαση στην ενδοχώρα και τον πρωτογενή τομέα και κυρίως με άλλο τρόπο διαχείρισης.** Οι στόχοι θα πρέπει να εστιάζονται στην ισόρροπη ανάπτυξη, στην σύνδεση των παραγωγικών τομέων της Κρήτης και στην ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Κρήτης. Πιο συγκεκριμένα :

- **Πρωτεύον κατά την γνώμη μας είναι να επιδιώκεται η ανάπτυξη που «ταιριάζει» στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νησιού κι αξιοποιεί τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα** (όπως αυτά επανακαθορίζονται σήμερα) κι όχι μια ανάπτυξη που υπαγορεύεται από εξωγενείς παράγοντες και διακρίνεται από «μιμητισμό» άλλων προτύπων και μεγεθών.

- **Πρωτεύον είναι να αναδείξουμε - διαφημίσουμε - αξιοποιήσουμε τα συγκριτικά μας πλεονεκτήματα και να προσπαθήσουμε να τα αναβαθμίσουμε περαιτέρω** παρά να εμμένουμε σε προσπάθειες ανταγωνισμού μας με άλλες περιοχές σε άλλα -προνομιακά γι' αυτές- πεδία, υποβιβάζοντας την ποιότητα των υπηρεσιών μας και το επίπεδο ζωής μας.

- **Πρωτεύον είναι να επικεντρωθούμε στην βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών παραγωγής και υπηρεσιών** κι όχι στην ποσοτική – μαζική προσαύξησή τους. Εξάλλου αυτό θα μας καταστήσει ανταγωνιστικούς, αυτό υπαγορεύουν οι σύγχρονες εξελίξεις.

- **Πρωτεύον είναι να στραφούμε στην ενδοχώρα και με μέτρα και πολιτικές να αντιμετωπίσουμε την ερήμωσή της** κι όχι να μείνουμε για άλλη μια φορά στα λόγια αναπτύσσοντας εντατικά τα βόρεια παράλια.

- **Πρωτεύον είναι να διασυνδέσουμε τους τομείς του τουρισμού και της γεωργίας, μεταποίησης αγροτικών προϊόντων μας ώστε να αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοτροφοδοτούνται** κι όχι να εμμένουμε σε παρωχημένες και καταστροφικές πολιτικές μαζικού και φθηνού τουρισμού, ξένης και φθηνής ποιοτικά διατροφής, υποβάθμισης της ποιότητας των προϊόντων μας και ουτοπικής προσπάθειας αντιμετώπισης του μεταφορικού κόστους κι άλλων προβλημάτων ανταγωνισμού των προϊόντων στις διεθνείς αγορές.

B.2 : Το Νέο Σχέδιο Ανάπτυξης

Αναγκαία και ικανή προϋπόθεση για την ανάπτυξη και οικονομική επιβίωση του νησιού αποτελεί ο σχεδιασμός και υλοποίηση ενός Περιφερειακού Σχεδίου «Ολοκληρωμένης και ισόρροπης ανάπτυξης με έμφαση στην ενδοχώρα. Η Κρήτη πρέπει και μπορεί να γίνει «τόπος παραθερισμού, παραμονής και εργασίας – διατροφικός τροφοδότης της Ευρώπης».

Είναι μάλιστα συμβατό και με τις διαφαινόμενες αλλαγές στους μηχανισμούς και τους τρόπους διάθεσης των οικονομικών πόρων μέσα από το Δ' ΚΠΣ. Οι περισσότερες και πιο κυρίαρχες δράσεις που θα υλοποιηθούν πρέπει να υποστηρίζουν την ενδοχώρα ή να συνδέονται μ' αυτήν και να συμβάλλουν στην παραγωγή ποιότητας και ασφάλειας σε τομείς και προϊόντα.

Το σχέδιο αυτό ολοκληρωμένης ανάπτυξης θα πρέπει να περιβάλλει τους τρεις βασικούς τομείς ανάπτυξης της περιοχής, τον πρωτογενή, την μεταποίηση και τον τουρισμό και να εξειδικεύεται σε στόχους, άξονες προτεραιότητας και μέτρα με την υποβοήθηση συγκεκριμένων αναπτυξιακών εργαλείων που έχουν αναπτυχθεί ή μπορεί να αναπτυχθούν περισσότερο όπως η έρευνα, η καινοτομία και οι υποδομές.

B.2.1 Οι βασικοί στόχοι του σχεδίου ανάπτυξης.

Οι Βασικοί στόχοι του σχεδίου Ανάπτυξης πρέπει να είναι:

- η δημιουργία ενός ξεκάθολου αναπτυξιακού περιβάλλοντος
- η ανάδειξη κι αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νησιού
- η διασύνδεση και αλληλοστήριξη των τομέων ανάπτυξης της Κρήτης και
- η βελτίωση της ποιότητας και των πιστοποιημένων χαρακτηριστικών των προϊόντων και υπηρεσιών μας.

Δημιουργία ενός ξεκάθολου αναπτυξιακού περιβάλλοντος σημαίνει προώθηση και εφαρμογή του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, εκπόνηση Γ.Π.Σ και ΣΧΟΑΑΠ σε όλους τους Δήμους της Κρήτης και Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών στις περιοχές Natura, υλοποίηση του Δασολογίου και Κτηματολογίου, ώστε να μπουν οι βάσεις για την ορθολογική ανάπτυξη κάθε περιοχής, αμβλύνοντας τις ανταγωνιστικές τάσεις και εξαλείφοντας τις τοπικές αντιθέσεις.

Ανάδειξη του συνόλου των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νησιού, που είναι εκτός της ιστορίας, το φυσικό περιβάλλον, η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων, η Κρητική κουζίνα, και ο πολιτισμός που διαφυλάσσεται κυρίως στην ενδοχώρα, είναι σίγουρο ότι θα τονώσει και θα δώσει νέες διεξόδους στους τομείς του τουρισμού, της μεταποίησης και της παροχής υπηρεσιών.

B.2.2 Οι Βασικοί Άξονες Παρέμβασης

Με βάση τους στόχους του Σχεδίου Ανάπτυξης οι Βασικοί άξονες Παρέμβασης πρέπει να είναι :

- Η προστασία του Φυσικού Περιβάλλοντος και η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης
- Η παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας σε όλους τους τομείς
- Η προώθηση και μεταποίηση προϊόντων του πρωτογενή τομέα και η σύνδεσή τους με τους υπόλοιπους τομείς
- Η ανάπτυξη και υποστήριξη των ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού με παράλληλη αναβάθμιση του μαζικού τουρισμού
- Η βελτίωση των συνθηκών ζωής (υγεία, πρόνοια, παιδεία, πολιτισμός, επικοινωνίες) και δημιουργία πόλων ανάπτυξης στην ενδοχώρα
- Η ολοκλήρωση των βασικών έργων υποδομής.

**ΣΧΕΔΙΟ ΙΣΟΡΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Το παραπάνω Σχέδιο με τους τρεις στόχους για την επόμενη προγραμματική περίοδο είναι συμβατό με τους Στόχους και Προτεραιότητες που θέτει η Ε.Ε για την περίοδο 2007-2013 (που αναλύονται παραπάνω) και προσπαθούμε να το αναλύσουμε κατά τομέα (στην Τομεακή παρουσίαση – Κεφάλαιο Γ').

Γ.1 : Χωροταξικός – Πολεοδομικός Σχεδιασμός

Είναι ανάγκη κατά την 4^η προγραμματική περίοδο στο τομέα του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού να αντιμετωπισθούν συνολικά και ριζικά θέματα που δεν αντιμετωπίστηκαν επαρκώς από τα προηγούμενα κοινοτικά πλαίσια στήριξης. Δηλαδή πρέπει να δοθεί προτεραιότητα και στο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό ώστε να αξιοποιηθεί ο πλούτος του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος τόσο ως αναπτυξιακός πόρος, όσο και ως παράγοντας ποιότητας ζωής.

Η οριστική επίλυση των πολλαπλών ζητημάτων, χρήσεως γης, η ανάδειξη των παραδοσιακών οικισμών, η επέκταση των οικισμών για Α και Β κατοικία, η προστασία των περιοχών NATURA, η παράλληλη αντιμετώπιση θεμάτων τουρισμού και περιβάλλοντος κ.λ.π. θα επιτρέψουν να διαμορφωθεί ένα επαρκές αναπτυξιακό υπόβαθρο για το τόπο μας.

Σήμερα τα παραπάνω αντιμετωπίζονται στην Κρήτη μέσω πολεοδομικών και χωροταξικών σχεδίων και προγραμμάτων των οποίων μια σύντομη καταγραφή είναι η παρακάτω :

- Σε εθνικό επίπεδο εκπονούνται το «Εθνικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού» (ΕΠΧΣ) όπως επίσης Ειδικά Χωροταξικά που αφορούν την ενέργεια και τον τουρισμό, τη βιομηχανία, τον ορεινό χώρο, τις ακτές κλπ. και δύο τομεακά χωροταξικά που αφορούν την ενέργεια και τον τουρισμό. Οι προτάσεις του δεν δεσμεύουν με κανονιστικές διατάξεις τις επιλογές του πολίτη, όμως δεσμεύουν ή θέτουν τα πλαίσια μέσα στα οποία θα κινηθούν οι επιλογές της Δημοσίας Διοίκησης σε θέματα χωροταξικού και οικονομικού προγραμματισμού.
- Σε περιφερειακό επίπεδο καταγράφεται το θεσμοθετημένο «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού» (ΠΠΧΣ) που επίσης αποτελεί σχέδιο γενικών κατευθύνσεων μη δεσμευτικού χαρακτήρα. Τα παραπάνω σχέδια δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα για τους πολίτες καθώς αποτελούν σχέδια γενικών κατευθύνσεων, θα δεσμεύουν όμως τις υποκείμενες βαθμίδες σχεδιασμού Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια και Σχέδια Χωρικής & Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ σε θέματα χωροθέτησης στρατηγικού χαρακτήρα. Επίσης θα παίζουν το ρόλο πιλότου σε θέματα οικονομικού προγραμματισμού και επενδύσεων στην Ανατολική Κρήτη. Ειδικά για την πόλη του Ηρακλείου προβλέπεται από το άρθρο 2 του Ν. 2508/97 η έγκριση ρυθμιστικού σχεδίου και πρόγραμμα προστασίας του περιβάλλοντος.
- Σε Νομαρχιακό επίπεδο βρίσκονται υπό εκπόνηση οι μελέτες «Γενικών κατευθύνσεων ΠΕΡΠΟ για τους Νομούς Ηρακλείου και Λασιθίου, ενώ έχει ήδη εγκριθεί των Νομών Χανίων και Ρεθύμνης. Παρόλο που οι μελέτες αυτές εντάσσονται στον Πολεοδομικό σχεδιασμό, η έγκρισή τους από το ΥΠΕΧΩΔΕ θα δημιουργήσει ένα χωροταξικό πλαίσιο για την οικιστική ανάπτυξη ιδιωτικών ή δημοτικών εκτάσεων μέσα στις καθοριζόμενες από την μελέτη περιοχές. Οι περιοχές ΠΕΡΠΟ σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, γίνονται μέσω των μελετών Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ) και Σχεδίων Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων (ΣΧΟΟΑΠ), που έχουν πεδίο αναφοράς τον κάθε Δήμο, επειδή οι μελέτες αυτές δεν προχωρούν με τον ίδιο ρυθμό σε καθένα από τους Δήμους όπου εκπονούνται και οι διαδικασίες θεσμοθέτησής τους είναι χρονοβόρες, η νομοθεσία (άρθρ. 24 Ν. 2508/97) προβλέπει μέχρι την έγκρισή

τους τη σύνταξη των προαναφερομένων μελετών κατευθύνσεων ΠΕΡΠΟ σε επίπεδο Νομού που ήδη εκπονούνται.

- Σε επίπεδο Δήμων καταγράφονται μερικά θεσμοθετημένα ΓΠΣ και τροποποιήσεις τους, αρκετές πολεοδομικές μελέτες, και εκπονούνται ΣΧΟΟΑΠ, αλλά κανένα δεν έχει θεσμοθετηθεί μέχρι σήμερα.

Επισημαίνουμε εδώ ότι οι παραπάνω μελέτες (ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, Πολεοδομικές Μελέτες), έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα καθώς ρυθμίζουν με κανονιστικές διατάξεις τις χρήσεις γης και τους όρους δόμησης των περιοχών που αναφέρονται.

Με τα ΣΧΟΟΑΠ γίνονται ρυθμίσεις στο σύνολο της έκτασης των νέων Ο.Τ.Α. με πληθυσμό μέχρι 2.000 κατοίκους για την ενιαία οριοθέτηση των επεκτάσεων τους, στα πλαίσια της οικονομίας της οικιστικής εξάπλωσης και της προστασίας των πλουτοπαραγωγικών χώρων της υπαίθρου. Η αναγκαιότητα αυτή είναι προφανώς σε τουριστικές και παραλιακές περιοχές όπου εντείνεται η πίεση για οικιστική ή και τουριστική ανάπτυξη.

Στον Νομό Ηρακλείου γίνονται ΣΧΟΟΑΠ σε εννέα Δήμους από τους είκοσι έξι και στο Νομό Λασιθίου σε επτά από τους οκτώ Δήμους. Από τους προαναφερόμενους σκοπούς των ΣΧΟΟΑΠ προκύπτει ότι είναι επιτακτική ανάγκη να περατωθούν και να γίνει θεσμοθέτηση τους.

Από τους 22 Δήμους του νομού Χανίων, έχουν ανατεθεί σε τέσσερις μόνο μελέτες ΣΧΟΟΑΠ, συγκεκριμένα στους Δήμους Γεωργιούπολης, Πλατανιά, Αρμένων και Ιναχωρίου. Οι δύο πρώτες βρίσκονται στο στάδιο έγκρισης της β' φάσης ενώ οι άλλες δύο, οι οποίες ανατέθηκαν μεταγενέστερα, στο στάδιο εκπόνησης της α' φάσης.

Από την παραπάνω καταγραφή των σχεδίων που εκπονούνται ή έχουν θεσμοθετηθεί στην Κρήτη είναι σαφές ότι υπάρχουν σημαντικά κενά στις υπάρχουσες μελέτες. Για τις ελλείψεις των σχεδίων που παρουσιάζονται στα κατώτερα επίπεδα ευθύνονται και οι τοπικές Νομαρχιακές Υπηρεσίες και το ΥΠΕΧΩΔΕ και φυσικά η ελλιπής χρηματοδότηση. Ως προς το τελευταίο είναι σφάλμα να αρκесθούμε μόνο στο 4^ο ΚΠΣ . Η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί και πρέπει να αναζητήσει παράλληλα άλλες πηγές χρηματοδότησης της από περιφερειακά προγράμματα ή από τα ειδικά προγράμματα τοπικής αυτοδιοίκησης. Αυτές οι ελλείψεις των σχεδίων έχουν ως συνέπεια στρεβλώσεις στην γενικότερη ανάπτυξη του τόπου, αφού δημιουργείται έτσι μία άνιση κατανομή πόρων δηλαδή αυξάνεται το αναπτυξιακό έλλειμμα σε μερικές περιοχές αλλά ταυτόχρονα έχουμε υπέρμετρη ανάπτυξη άλλων περιοχών που αυτό οδηγεί σε υποβάθμιση του περιβάλλοντος την οποία πρέπει οπωσδήποτε να αποφύγουμε.

Αποκτά λοιπόν ιδιαίτερη βαρύτητα, και γι' αυτό τον αναφέρουμε ως πρώτο βασικό στόχο του αναγκαίου Περιφερειακού Σχεδίου Ολοκληρωμένης και Ισόρροπης Ανάπτυξης κατά την ερχόμενη προγραμματική περίοδο, η δημιουργία ξεκάθαρου αναπτυξιακού περιβάλλοντος. Έτσι βασική κατεύθυνση αποτελεί η Ολοκλήρωση του Χωροταξικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού, με όλα όσα αυτό περιλαμβάνει. Μέτρα υλοποίησης της βασικής κατεύθυνσης πρέπει να είναι :

- Η οριστικοποίηση, συγκεκριμενοποίηση και έγκριση των χρήσεων γης σε επίπεδο Κρήτης, με εξειδίκευση του Χωροταξικού Πλαισίου
- Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες, Σχέδια και Φορείς Διαχείρισης στις περιοχές με ευαίσθητα οικοσυστήματα

- Ολοκλήρωση και θεσμοθέτηση των μελετών ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ ανά Δήμο, όπου αυτές εκπονούνται και προγραμματισμός εκπόνησης ΓΠΣ και ΣΧΟΑΑΠ στους υπόλοιπους Δήμους
- Θεσμοθέτηση και Ίδρυση του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Ηρακλείου.
- Θεσμοθέτηση της μελέτης Ρωμανού Καλιγά για την Παλιά Πόλη Χανίων με αντίστοιχη κατάργηση του ρυμοτομικού του 1946.
- Ολοκλήρωση και θεσμοθέτηση της μελέτης Παλιάς Πόλης Ηρακλείου
- Δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησης εφαρμογής του χωροταξικού σχεδιασμού (Παρατηρητήριο χωροταξίας) που προβλέπεται στο θεσμοθετημένο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Γ.2 : Πρωτογενής Τομέας

Γ.2.1 Κατευθύνσεις ΕΕ (ΚΑΝ 1698/2005)

Στον αγροτικό τομέα και σε αντικατάσταση του προστατευτικού συστήματος η ΕΕ προσδιορίζει τις βασικές στρατηγικές κατευθύνσεις Ανάπτυξης του τομέα με τα παρακάτω:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και δασοκομίας μέσω της παροχής στήριξης για αναδιάρθρωση
- Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου μέσω της παροχής στήριξης για τη διαχείριση της γης
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας.

Η νέα αυτή πολιτική δίνει έμφαση:

- ✓ Στη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού
- ✓ Στη βελτίωση του φυσικού δυναμικού
- ✓ Στην καινοτομία
- ✓ Στην ποιότητα και το περιβάλλον
- ✓ Στην παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών και υπηρεσιών διαχείρισης
- ✓ Στη στήριξη του τουρισμού, των μικρών επιχειρήσεων, στη δημιουργία βασικών υπηρεσιών προς τον αγροτικό πληθυσμό, στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς κλπ.

Γ.2.2 :Αναπτυξιακός σχεδιασμός του τομέα

Ο αγροτικός τομέας της Κρήτης έχει σοβαρές αδυναμίες και ελλείψεις σε υποδομές, ιδιαίτερα στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές (ενδοχώρα), σημαντικά αυξημένο κόστος εισροών (αγροχημικά, νερό, ενέργεια γεωργικά εφόδια), μεγάλο ποιοτικό έλλειμμα εργατικού δυναμικού και το σπουδαιότερο ανύπαρκτη οργάνωση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των υπηρεσιών στήριξης (γεωτεχνικές υπηρεσίες -έρευνας - διοίκησης -εφαρμογών -Συν/κές οργανώσεις).

Η αντιστροφή της κατάστασης αυτής βρίσκεται μόνο στην άμεση εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ανάπτυξης του αγροτικού χώρου που θα έχει πολυτομεακή διάσταση. Η μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας ενός Αγροτικού Αναπτυξιακού Προγράμματος προϋποθέτει διαδικασίες σχεδιασμού και εφαρμογής που θα λαμβάνουν υπ' όψη τους τις διαφορές μεταξύ των αγροτικών περιοχών και των μορφών γεωργίας καθώς και την εμπειρία αλλά και τα αποτελέσματα των προηγούμενων

περιόδων. Ο σχεδιασμός αυτός πρέπει να γίνει σε επίπεδο Νομού, γιατί υπάρχει εκεί μακρόχρονη εμπειρία, τεχνογνωσία, ανθρώπινο δυναμικό στις Δ/σεις Αγροτικής Ανάπτυξης, ενώ οι Αναπτυξιακές Εταιρείες έχουν εδραιώσει ένα ουσιαστικό ρόλο στην τοπική ανάπτυξη και διαθέτουν εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό.

Ο σχεδιασμός πρέπει να περιλαμβάνει τα παρακάτω μέτρα και δράσεις:

- **Σύνταξη Τοπικών προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης**
 - Σύνταξη Τοπικών προγραμμάτων για την αγροτική ανάπτυξη

- **Βελτίωση ανταγωνιστικότητας - Στήριξη στην αναδιάρθρωση:**
 - Ενίσχυση της ενοποίησης των Δευτεροβάθμιων Συν/κών Οργανώσεων
 - Αλλαγή της σχέσης φυτικής προς ζωική παραγωγή (ενίσχυση κτηνοτροφίας), επέκταση χοιροτροφίας, ανάπτυξη πτηνοτροφίας.
 - Ανάπτυξη της καλλιέργειας κτηνοτροφικών, αρωματικών και ανθοκομικών φυτών σε εγκαταλελειμμένες εκτάσεις
 - Αναδιάρθρωση αμπελοκαλλιέργειας, βελτίωση ποιότητας κρασιού, προώθηση καινοτομίας σε νέα αμπελο-οινικά προϊόντα
 - Αναδιάρθρωση εσπεριδοειδών, προώθηση υποτροπικών (avocado κλπ)
 - Βελτίωση των υποδομών των θερμοκηπίων και επέκταση των καλλιεργούμενων εκτάσεων με στόχο να γίνουν βιώσιμες οι εκμεταλλεύσεις τους.
 - Αξιοποίηση υπολειμμάτων για την παραγωγή βιομάζας

- **Βελτίωση υπαίθρου και περιβάλλοντος - Στήριξη στη διαχείριση της γης:**
 - Την προστασία της γεωργικής γης και ιδιαίτερα την υψηλής παραγωγικότητας
 - Τη σωστή αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού και τον περιορισμό της σπατάλης
 - Την προστασία των υδροφορέων από την εξάντληση, την υφαλμύρωση και τη ρύπανση
 - την προστασία των βοσκοτόπων
 - την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων
 - την ανάπτυξη του αστικού και περιαστικού πράσινου

- **Ποιότητα ζωής στην ύπαιθρο – διαφοροποίηση αγροτικής οικονομίας**
 - Ενίσχυση δράσεων συνεργασίας παραγωγών και τουριστικών επιχειρήσεων για πακέτα επισκεψιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
 - Ενίσχυση μονάδων για επιτόπου πιστοποίηση και διάθεση των προϊόντων και ανάπτυξη του εργασιακών διακοπών (απασχόληση με ταυτόχρονη δυνατότητα διακοπών στην ενδοχώρα)
 - Την αναβάθμιση υπαρχόντων οικισμών
 - Την ανάπτυξη κινήτρων για την εγκατάσταση νέων παραγωγών στην ύπαιθρο

- Βελτίωση των όρων εργασίας και διαβίωσης στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις
 - Προώθηση σύγχρονων ποιοτικών μοντέλων διαχείρισης περιοχών ιδιαίτερης σημασίας (οροπέδια κλπ.)
 - Εκπόνηση προγραμμάτων γυναικείας επιχειρηματικότητας στην ενδοχώρα
 - Σε ουσιαστική βελτίωση & αποτελεσματική οργάνωση, της υγείας και της πρόνοιας στην ενδοχώρα
 - Σε εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων της παιδείας & του πολιτισμού στην ενδοχώρα
- **Βελτίωση ανθρώπινου δυναμικού**
- ριζική αναμόρφωση των προγραμμάτων κατάρτισης των αγροτών
 - προγράμματα κατάρτισης γεωργικών συμβούλων
- **Καινοτομία**
- προγράμματα τοπικής κατανάλωσης προϊόντων
 - αξιοποίηση νέων τεχνολογιών:
 - στον τομέα της ενημέρωσης παραγωγών και γεωτεχνικών
 - στον τομέα ενημέρωσης των καταναλωτών
- **Ποιότητα – περιβάλλον**
- Υποστήριξη Παραγωγής Προϊόντων Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, ΠΟΠ, ΠΓΕ, και Βιολογικών – **Σήματα Ποιότητας**
 - Ενίσχυση και Δημιουργία Μηχανισμών Πιστοποίησης προϊόντων
 - Ενίσχυση και δημιουργία μηχανισμών διασφάλισης ποιότητας
 - Διαρκής Ενημέρωση Καταναλωτών
 - Εφαρμογή ορθών Γεωργικών Πρακτικών
- **Υποστηρικτικοί μηχανισμοί**
- Ίδρυση Κέντρων Τεχνικής Στήριξης των παραγωγών
 - Στήριξη των θεσμών των γεωργικών συμβούλων
 - Προγράμματα ενίσχυσης των Ομάδων Παραγωγών από μηδενική βάση.
 - Προώθηση των διεπαγγελματικών οργανώσεων σε περιφερειακό επίπεδο
 - Προγράμματα ενοποίησης δευτεροβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων
 - Στήριξη του ΕΘΙΑΓΕ
 - Οργάνωση και λειτουργία κέντρων προώθησης των προϊόντων του πρωτογενή τομέα.
 - Δημιουργία ιχθυαγορών στις μεγάλες πόλεις

Γ.3 Βιομηχανία – Μεταποίηση

Γ.3.1 Υπάρχουσα κατάσταση

Ο τομέας της μεταποίησης έχει ιδιαίτερη σημασία για την οικονομία της Κρήτης αφού οι σημαντικότεροι κλάδοι του (Τρόφιμα – Ποτά, Προϊόντα Ξύλου, Προϊόντα Μετάλλου - Αλουμινίου) παρουσιάζουν έντονες διατομεακές σχέσεις με τον πρωτογενή τομέα και τον τουρισμό.

Η μεταποίηση στην Κρήτη κυριαρχείται από τους κλάδους τροφίμων και ποτών (ελαιουργεία, τυποποιητήρια λαδιού, οινοποιεία, τυροκομεία, συσκευαστήρια κηπευτικών, αρτοποιία – ζαχαροπλαστική) προϊόντων ξύλου, αλουμινίου και μετάλλου, δομικών υλικών και προϊόντων από πλαστικό.

Οι επιχειρήσεις του τομέα είναι στην πλειοψηφία τους μικρομεσαίου μεγέθους. Μεγάλες επιχειρήσεις από πλευράς απασχόλησης και κύκλου εργασιών είναι ελάχιστες.

Επισημαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται σοβαρές ανακατατάξεις σε ορισμένους υποκλάδους της μεταποίησης, με τη συρρίκνωση ή ανάπτυξη των νέων επιχειρήσεων εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης και των νέων συνθηκών ανταγωνισμού.

Παρά ταύτα αρκετές βιομηχανικές μονάδες της περιφέρειας απέδειξαν ότι μπορούν να αντιμετωπίσουν τον διεθνή ανταγωνισμό. Είναι αρκετά εξωστρεφείς ξεφεύγοντας από τα στενά όρια της τοπικής περιφερειακής αγοράς. Τέτοιες μονάδες εντοπίζονται στους κλάδους τροφίμων και ποτών και προϊόντων πλαστικού, των οποίων η εξωστρέφεια εκδηλώνεται τόσο με τις εξαγωγές προϊόντων σε αρκετές χώρες όσο και με εξαγορές και ιδρύσεις μονάδων στην άλλη Ελλάδα και το εξωτερικό.

Τα προβλήματα των μεταποιητικών επιχειρήσεων της Κρήτης προέρχονται αφενός από το μικρό τους μέγεθος, αφετέρου από το ότι και τόσο ευνοϊκό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεταποιητικές επιχειρήσεις έχουν συνοπτικά ως εξής:

- Ο νησιώτικος χαρακτήρας της περιφέρειας που οριοθετεί το μέγεθος της τοπικής αγοράς και η μεγάλη απόσταση από τις μεγάλες αγορές κατανάλωσης αλλά και προμήθειας πρώτων υλών, επηρεάζουν αρνητικά το κόστος και το χρόνο μεταφοράς και την δυνατότητα πρόσβασης στις αγορές.
- Η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού και η ανεπάρκεια οργανωμένων χώρων εγκατάστασης των Μ.Μ.Ε. με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σοβαρά προβλήματα εγκατάστασης και λειτουργίας νέων μεταποιητικών μονάδων. Οι λειτουργούσες ΒΕΠΕ στο Ηράκλειο και τα Χανιά είναι κορεσμένες.
- Το χαμηλό επίπεδο οργάνωσης των Μ.Μ.Ε. που οφείλεται στο μικρό τους μέγεθος στην απουσία εξειδικευμένων στελεχών και το χαμηλό επίπεδο επιχειρηματικότητας.

Τα παρακάτω δεδομένα εκτιμάται ότι δημιουργούν τις ευνοϊκές προϋποθέσεις λειτουργίας και ανάπτυξης των Μ.Μ.Ε. της Κρήτης:

- Η κομβική θέση της Κρήτης στη Ν.Α. Μεσόγειο σε συνδυασμό με τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται, δίδει την δυνατότητα σε ορισμένους κλάδους επιχειρήσεων να αναπτύξουν την εξωστρέφεια τους.
- Η λειτουργία αξιολογών Πανεπιστημιακών και Ερευνητικών Ιδρυμάτων βελτιώνει το περιβάλλον λειτουργίας των επιχειρήσεων και την δυνατότητα πρόσβασης τους στις νέες τεχνολογίες.
- Η άριστη ποιότητα των τοπικών βιομηχανικών πρώτων υλών

- Η έντονη παρουσία του τουρισμού που δημιουργεί μια πρόσθετη αγορά σε κεφαλαιουχικά και καταναλωτικά αγαθά και στα είδη λαϊκής τέχνης.

Γ.3.2 Χρηματοδοτικές παρεμβάσεις των ΜΟΠ και των ΚΠΣ

Οι χρηματοδοτικές παρεμβάσεις του ΜΟΠ και των Κ.Π.Σ. σε συνδυασμό με τις επιχορηγήσεις επενδύσεων μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου συνέβαλαν στα εξής:

- ✓ Στη διεύρυνση και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής βάσης του τομέα
- ✓ Στην προσαρμογή της παραγωγής στις απαιτήσεις της αγοράς και στην παραγωγή νέων προϊόντων
- ✓ Στην επέκταση των βιομηχανικών περιοχών Ηρακλείου και ΒΙΟΠΑ Χανίων, ενώ μέχρι τη λήξη της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου το δίκτυο των υφιστάμενων ΒΕΠΕ θα διευρυνθεί με τα νέα ΒΙΟΠΑ Ανώπολης Ηρακλείου, Αγίου Νικολάου και Ρεθύμνου με δυνατότητα υποδοχής 250 επιχειρήσεων.

Γ.3.3 Στρατηγική και στόχοι ανάπτυξης

Δεδομένου ότι ο ρυθμός της παγκοσμιοποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων αυξάνεται, με συνέπεια να επεκτείνεται ο ανταγωνισμός, οι μεταποιητικές επιχειρήσεις της Κρήτης για να παραμείνουν ανταγωνιστικές θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειες τους με επίκεντρο την ποιότητα τα νέα επώνυμα προϊόντα και την πιστοποίηση τους για την εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης και υγιεινής και ασφάλειας των προϊόντων.

Οι **επιμέρους στόχοι και τα μέτρα** της περιφερειακής στρατηγικής για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της μεταποίησης προσδιορίζονται ως εξής:

- α) Διεύρυνση και εκσυγχρονισμός της παραγωγικής βάσης του τομέα μέσω της επιχορήγησης επενδύσεων ίδρυσης, επέκτασης και εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων
- β) Εφαρμογή νέων τεχνολογιών και καινοτομιών στην παραγωγή
- γ) Η αναδιάρθρωση και ο εκσυγχρονισμός της λειτουργίας των επιχειρήσεων
- δ) Η δημιουργία οργανωμένων χώρων εγκατάστασης επιχειρήσεων χαμηλής, μέσης και υψηλής όχλησης με προτεραιότητα τις περιοχές Ηρακλείου, Χανίων, Αρκαλοχωρίου, Μοιρών και Ιεράπετρας. Επίσης, υπάρχει ανάγκη δημιουργίας μιας ΒΕΠΕ για την υποδοχή επιχειρήσεων υψηλής όχλησης κατά τα οριζόμενα στον Ν. 3325/2005.
- ε) Η ενίσχυση προγραμμάτων προώθησης της επιχειρηματικότητας
- στ) Η ενίσχυση προγραμμάτων δικτύωσης των επιχειρήσεων.

Γ.4 Έρευνα – Τεχνολογία

Γ.4.1 Υπάρχουσα κατάσταση

Η Κρήτη διαθέτει σήμερα σημαντική υποδομή για την παραγωγή έρευνας και τεχνολογίας με διεθνή αναγνώριση και η συμμετοχή της στους βασικούς δείκτες ερευνητικής δραστηριότητας είναι υψηλότερη από εκείνη των άλλων περιφερειών της χώρας. Το αποτέλεσμα αυτό έχει επιτευχθεί αφενός με την ενεργό συμμετοχή της Πανεπιστημιακής Κοινότητας, αφετέρου με τη διάθεση επαρκών χρηματοδοτικών πόρων για την δημιουργία της αναγκαίας υποδομής. Εκτιμάται ότι την τελευταία εικοσαετία στον τομέα της έρευνας διατέθηκαν χρηματοδοτικοί πόροι ύψους 100 εκατ. Ευρώ, ενώ παράλληλα

αρκετές χρηματοδοτήσεις εισέρρευσαν μέσω των ανταγωνιστικών ερευνητικών προγραμμάτων.

Τα Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα της Κρήτης έχουν να επιδείξουν διαχρονικά σημαντικό επιστημονικό και ερευνητικό έργο και αξιόλογα επιτεύγματα. Το Πανεπιστήμιο και Πολυτεχνείο Κρήτης, το ΤΕΙ, το ΙΤΕ, το ΕΘΙΑΓΕ, το ΜΑΙΧ και το ΕΛΚΕΘΕ (πρώην ΙΘΑΒΙΚ) αποτελούν την κύρια δύναμη έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης στην Κρήτη, διαθέτοντας σύγχρονες υποδομές έρευνας και αξιόλογο ερευνητικό ανθρώπινο δυναμικό.

Η υπάρχουσα τεχνογνωσία και οι εμπειρίες που έχουν συσσωρευτεί, προσδίδουν στην Περιφέρεια συγκριτικό πλεονέκτημα και δημιουργούν ευκαιρίες για τη διάχυσή τους στους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας στο νησί, ενώ ταυτόχρονα μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων ζωτικής σημασίας, όπως η υγεία και η ασφάλεια του πληθυσμού, η προστασία του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Παρά την επάρκεια της ερευνητικής υποδομής, την παρουσία αξιόλογου ερευνητικού δυναμικού και την επίτευξη αξιόλογων ερευνητικών αποτελεσμάτων, δεν έχουν αναπτυχθεί στην περιφέρεια ισχυρές δομές διάχυσης της παραγόμενης γνώσης και καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία. Με άλλα λόγια η διασύνδεση των επιχειρήσεων με τα Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα και η σύνδεση της έρευνας με την τοπική οικονομία παραμένει στόχος ανεκπλήρωτος.

Ο Περιφερειακός Πόλος Καινοτομίας Κρήτης που χρηματοδοτείται μέσω του ΕΠΑΝ και αποτελεί μια σύμπραξη των επιχειρήσεων με τους ερευνητικούς φορείς της Κρήτης αναμένεται να συμβάλλει την προσεχή διετία προς την κατεύθυνση αυτή.

Γ.4.2 Εφαρμογή νέας στρατηγικής

Δεδομένου ότι και με τις χρηματοδοτήσεις της τρέχουσας Προγραμματικής Περιόδου οι ερευνητικές υποδομές ολοκληρώνονται, η περιφερειακή στρατηγική πρέπει να στοχεύσει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Κρητικής οικονομίας μέσω της διάχυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας.

Για την επίτευξη του συγκεκριμένου στρατηγικού στόχου προτείνεται όπως και την επόμενη Προγραμματική περίοδο εφαρμοστούν τα **παρακάτω μέτρα**:

- **Ενίσχυση Προγραμμάτων Εφαρμοσμένης Έρευνας**

Οι χρηματοδοτικοί πόροι επιβάλλεται να εστιαστούν αυστηρά στους τομείς εφαρμοσμένης έρευνας και σε τεχνολογικές ερευνητικές περιοχές που η Κρήτη έχει να επιδείξει αξιόλογες επιδόσεις. Ταυτόχρονα οι τεχνολογίες αυτές θα πρέπει να μπορούν να προωθηθούν και να αφομοιωθούν από κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας που διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα και συμβάλλουν ουσιαστικά στην διαμόρφωση του Περιφερειακού Προϊόντος. Με βάση το παραπάνω σκεπτικό πρέπει να εστιαστούν οι πόροι στις τεχνολογικές περιοχές της Βιοτεχνολογίας, της Ιατρικής τεχνολογίας και της Τεχνολογίας της Πληροφορικής και Επικοινωνιών.

- **Ανάπτυξη Δικτύου Παροχής Υπηρεσιών για τη Μεταφορά της Τεχνολογίας και Καινοτομίας στις Επιχειρήσεις**

Οι ήδη υφιστάμενοι φορείς διασύνδεσης των Ε κ Τ Ιδρυμάτων με τις επιχειρήσεις και τους Κοινωνικούς φορείς, όπως τα γραφεία διαμεσολάβησης, η Εταιρία

Τεχνολογικού Πάρκου Κρήτης, οι θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων, επιβάλλεται να συμπληρωθούν με ιδιωτικούς φορείς (τεχνομεσίτες) ώστε όλοι μαζί να αποτελέσουν το δίκτυο τεχνομεσιτίας.

Το συγκεκριμένο δίκτυο θα πρέπει να μπορεί να παρέχει στις επιχειρήσεις επίκαιρη ενημέρωση, τεχνική στήριξη και συμβουλές ώστε να επιτυγχάνεται η μεταφορά της νέας τεχνολογίας και καινοτομίας στις επιχειρήσεις.

Η συγκεκριμένη δράση επιβάλλεται να στεφθεί με επιτυχία, ώστε να καλυφθεί το επί χρόνια ζητούμενο, της σύνδεσης δηλαδή της έρευνας με την παραγωγή.

- **Ενίσχυση Επιχειρήσεων για την Εφαρμογή των Αποτελεσμάτων της Έρευνας**

Σε συνδυασμό με τα προηγούμενα μέτρα και για τον ολοκληρωμένο χαρακτήρα της χρηματοδοτικής παρέμβασης, επιβάλλεται η εφαρμογή των ήδη δοκιμασμένων μέτρων από την ΓΓΕΤ ενίσχυσης των επιχειρήσεων για την αφομοίωση της νέας τεχνολογίας και της καινοτομίας που θα παράγεται από τα ερευνητικά ιδρύματα της περιφέρειας.

Στόχος του μέτρου είναι η παραγωγή νέων καινοτομικών προϊόντων και προϊόντων νέας τεχνολογίας, καθώς και η εφαρμογή νέων καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία.

Γ.5 : Τουρισμός

Γ.5.1 Υπάρχουσα κατάσταση. Συγκριτικά πλεονεκτήματα

Σύμφωνα με στοιχεία του 2004 στην Κρήτη λειτουργούν 4.811 κύρια και μη κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα που διαθέτουν 192.981 κλίνες καλύπτοντας περίπου το 20% των κλινών σε επίπεδο χώρας. Στις παραπάνω μονάδες πραγματοποιούνται ετησίως 12.370.000 διανυκτερεύσεις, με ποσοστό πληρότητας 75% υψηλότερο του εθνικού μέσου όρου (65%) αν και η τουριστική περίοδος διαρκεί στην Κρήτη περισσότερους μήνες (6-7 μήνες). Οι αφίξεις τουριστών μέσω τσάρτερς φτάνουν ετησίως τα 2.406.000 άτομα που καλύπτουν το 34% των συνολικών αφίξεων στην Ελλάδα.

Η Κρήτη ως τόπος διαθέτει μια τεράστια ποικιλία χαρακτηριστικών τα οποία πηγάζουν από τη γεωγραφική της θέση, το ήπιο κλίμα, το θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον και το πλούσιο ιστορικό και πολιτιστικό απόθεμα, στοιχεία που αποτελούν αξιόλογο τουριστικό πόρο και συνθέτουν το κρητικό τουριστικό προϊόν.

Έτσι η Κρήτη αποτελεί σήμερα τον κυριότερο τουριστικό προορισμό της χώρας και είναι ανταγωνιστική διεθνώς αφού παρέχει υψηλού επιπέδου τουριστικό προϊόν το οποίο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της διεθνούς τουριστικής αγοράς.

Γ.5.2 Οι μέχρι σήμερα παρεμβάσεις

Η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει η Κρήτη ως τουριστικός προορισμός πραγματοποιείται διαχρονικά μέσω των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων που πραγματοποιούνται. Τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους διατέθηκαν για τον τουρισμό και πολιτισμό πόροι ύψους 142 εκατ. Ευρώ, ενώ την τρέχουσα προγραμματική περίοδο διατίθενται στον τομέα του τουρισμού από το ΠΕΠ πόροι ύψους 19 εκατ. Ευρώ για την αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό 5.000 κλινών, ενώ

ταυτόχρονα σοβαροί χρηματοδοτικοί πόροι διατίθενται από το Ε.Π.Α.Ν., το ΕΠΑΑΑΥ (ΟΠΑΑΧ) την Κ.Π. Leader+ και τον Αναπτυξιακό Νόμο 3299/2004 και 2601/98.

Οι κύριες παρεμβάσεις που χρηματοδοτήθηκαν και χρηματοδοτούνται αφορούν:

- ✓ Τον ολοκληρωμένης μορφής εκσυγχρονισμό μικρών και μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων
- ✓ Την ίδρυση μικρών τουριστικών καταλυμάτων στον αγροτικό χώρο
- ✓ Την δημιουργία εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής όπως συνεδριακά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, γήπεδα γκολφ, ιδιωτικές μαρίνες για την προώθηση του θεματικού τουρισμού.

Αποτέλεσμα των παραπάνω χρηματοδοτικών παρεμβάσεων σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ζήτηση των τελευταίων χρόνων σε υπηρεσίες υψηλής κατηγορίας ήταν:

- α) Να εκσυγχρονιστούν και να αναβαθμιστούν αρκετές ξενοδοχειακές μονάδες, βελτιώνοντας το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- β) Να ιδρυθούν ή να επεκταθούν ξενοδοχειακές μονάδες παρά την έλλειψη χρηματοδοτικών κινήτρων. Έτσι την περίοδο 1999-2004 οι διαθέσιμες κλίνες αυξήθηκαν κατά 28.552 (25,8%) εκ των οποίων οι 12.549 κλίνες αφορούν μονάδες 4 και 5 αστέρων.
- γ) Δημιουργήθηκαν τρία νέα κέντρα θαλασσοθεραπείας, ένα συνεδριακό κέντρο, μία ιδιωτική μαρίνα και ένα γήπεδο γκολφ.
- δ) Πραγματοποιήθηκαν αρκετές μικρές επενδύσεις εκσυγχρονισμού των λειτουργιών τουριστικών επιχειρήσεων και πιστοποίησης κατά ISO και HACCP

Πρέπει να επισημάνουμε ότι παρά την ύπαρξη επαρκών χρηματοδοτικών πόρων δεν πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις για την προώθηση του τουρισμού υγείας και του Αθλητικού, Προπονητικού τουρισμού ή άλλων εναλλακτικών μορφών, λόγω μη ύπαρξης προδιαγραφών από τον ΕΟΤ για τις επενδύσεις αυτές.

Επίσης τα προγράμματα παρέμβασης στον Αγροτικό χώρο χρηματοδότησαν και χρηματοδοτούν την ίδρυση καταλυμάτων στην ενδοχώρα που αποτελούν μικρογραφία (συνήθως κακέκτυπα) των μεγάλων ξενοδοχείων με αποτέλεσμα να κρίνεται επισφαλής η ανταγωνιστικότητα και η βιωσιμότητά τους.

Γ.5.3 Τα προβλήματα στον τουρισμό

Αν και με τις μέχρι σήμερα προσπάθειες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα εκτιμάται ότι έχει επιτευχθεί σε κάποιο βαθμό ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση των ξενοδοχειακών μονάδων, η δημιουργία νέων μονάδων ανώτερης κατηγορίας, ο εμπλουτισμός του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος με την ανάπτυξη των θεματικών μορφών τουρισμών και η βελτίωση εν γένει της υφιστάμενης τουριστικής υποδομής, ο τουρισμός της Κρήτης συνεχίζει να παρουσιάζει προβλήματα τα οποία επιγραμματικά είναι τα εξής:

- Ο υψηλός βαθμός εποχικότητας του κρητικού τουρισμού με αποτέλεσμα την υπολειτουργία των μονάδων εκτός σαιζόν και την αδράνεια τους για 5-6 μήνες.
- Η ολιγοπωλιακή διάρθρωση της τουριστικής ζήτησης στην Ευρωπαϊκή αγορά που έχει ως συνέπεια την υψηλή εξάρτηση του κρητικού τουρισμού από λίγους Tour Operators οι οποίοι πιέζουν διαρκώς για χαμηλές τιμές, υποβαθμίζοντας την ποιότητα.
- Η έλλειψη δικτύου των πολλών μικρού μεγέθους ξενοδοχειακών μονάδων δεν παρέχει δυνατότητες ανταγωνιστικής διαπραγμάτευσης.
- Η αυξημένη εξάρτηση από το μαζικό τουρισμό μεσαίου και χαμηλού εισοδήματος.

- Ο εγκλωβισμός των τουριστών στα μεγάλα συγκροτήματα, η αποκοπή τους από την κοινωνία και τον πολιτισμό μας και η χαμηλής ποιότητας διατροφή τους

Γ.5.4 Στρατηγική και στόχοι ανάπτυξης του Κρητικού τουρισμού

Τα περιθώρια ανάπτυξης του Κρητικού Τουρισμού υπάρχουν και θα εξαρτηθούν από το ρυθμό προσαρμογής του στις απαιτήσεις της αγοράς, αναβαθμίζοντας και εμπλουτίζοντας το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.

Η Κρήτη αξιοποιώντας τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα (πολιτιστικό απόθεμα, φυσικό περιβάλλον, καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό, υποδομές υγείας, ερευνητική και εκπαιδευτική υποδομή) μπορεί να ανταποκριθεί στην ολοένα αυξανόμενη ζήτηση σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως αθλητικού-προπονητικού, συνεδριακού, αγροτικού, πολιτιστικού, φυσιολατρικού και τουρισμού υγείας και άλλων μορφών θεματικού τουρισμού.

Επομένως, κεντρικοί στόχοι της τουριστικής πολιτικής για την περιφέρεια είναι :

- η ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης του κρητικού τουρισμού όσον αφορά στο μαζικό τουρισμό στον οποίο θα συνεχίσει η Κρήτη να στηρίζεται προσελκύοντας υψηλότερου επιπέδου τουρίστες
- η προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού κυρίως στην ενδοχώρα
- η διασύνδεση του τουρισμού με τους τομείς της γεωργίας και της μεταποίησης και
- η προβολή κι αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων μας.

Αποτέλεσμα της στρατηγικής αυτής θα είναι:

- α) Η προσέγγιση τουριστών υψηλότερης εισοδηματικής στάθμης
- β) Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με απώτερο στόχο 12 μήνες τουρισμό στην Κρήτη. Η επιμήκυνση σε πρώτη φάση θα πρέπει να στηριχθεί στην προώθηση θεματικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- γ) Η σταδιακή απεξάρτηση από τους Tour Operators.
- δ) Η σταδιακή μετάβαση από την τουριστική μονοκαλλιέργεια στην πολυμορφία, την ποιότητα και τη βιωσιμότητα του Κρητικού Τουριστικού Προϊόντος
- ε) Η ενίσχυση των τομέων γεωργίας και μεταποίησης και
- στ) η ενδυνάμωση της ενδοχώρας και η αντιμετώπιση της σημερινής ανισορροπίας.

Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσει να διασυνδεθεί ο τουρισμός με τους άλλους παραγωγικούς τομείς της Περιφέρειας και να επεκταθεί η τουριστική βιομηχανία χρονικά και χωρικά στηρίζοντας την ενδοχώρα και αμβλύνοντας τις αντιθέσεις μεταξύ βόρειου παραλιακού μετώπου και υπόλοιπης Κρήτης

Γ.5.5 Προτεινόμενα μέτρα και δράσεις

Για την υλοποίηση της παραπάνω στρατηγικής ανάπτυξης του τουρισμού προτείνονται κατά προτεραιότητα τα εξής **μέτρα και δράσεις**:

1. Ενίσχυση επενδύσεων για την προώθηση των θεματικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ειδικά των νέων μορφών τουρισμού υγείας και αθλητικού προπονητικού και αγροτουρισμού, με προτεραιότητα την ενδοχώρα.

2. Ενίσχυση επενδύσεων εκσυγχρονισμού των ξενοδοχειακών μονάδων και αναβάθμισης των υπηρεσιών τους.
3. Ενίσχυση επενδύσεων ίδρυσης – επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων μεγάλου μεγέθους 4 και 5 αστέρων με όρους προστασίας του περιβάλλοντος και αειφορίας.
4. Ενίσχυση σχεδίων δικτύωσης, συγχώνευσης μικρών ξενοδοχειακών μονάδων.
5. Δράσεις προβολής του κρητικού τουριστικού προϊόντος σε στοχευμένες αγορές.
6. Ενίσχυση της υποδομής και των προγραμμάτων της Σχολής Τουριστικών Επαγγελμάτων.
7. Ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης τουριστικών στελεχών με τη δημιουργία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης Τμήματος στελεχών τουριστικών επιχειρήσεων.
8. Χρηματοδότηση ενός περιφερειακού δικτύου προώθησης των θεματικών μορφών τουρισμού με τη συμμετοχή τουριστικών επιχειρήσεων, εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων, ιδρυμάτων υγείας, πολιτιστικών φορέων και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.
9. Προώθηση της πιστοποίησης ποιοτικών κρητικών προϊόντων και προβολή της κρητικής διατροφής.

Γ.6 : Περιβάλλον

Γ.6.1 : Το Φυσικό Περιβάλλον και τα προβλήματα προστασίας του.

Το φυσικό περιβάλλον της Κρήτης έχει αναγνωριστεί ως ένα από τα σπουδαιότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού και για το λόγο αυτό θα πρέπει να προστατευτεί και αναδειχθεί με τρόπο ώστε να δημιουργούνται συνθήκες βιώσιμης ανάπτυξης.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει είναι πολλά και πολυσύνθετα, οι αιτίες όμως των προβλημάτων κοινές και σχετίζονται με την άναρχη οικιστική και τουριστική ανάπτυξη του νησιού, την απουσία θεσμών και δομών ελέγχου και διαχείρισης (ενδεικτικά ο συσταθής εδώ και χρόνια Φορέας Διαχείρισης του Εθνικού Δρυμού Σαμαριάς ποτέ δεν λειτούργησε), και την απουσία απαραίτητων μελετών και σχεδίων διαχείρισης (Δασολόγιο, κτηματολόγιο, Διαχειριστικά σχέδια κλπ).

Οι προηγούμενες διαχειριστικές περίοδοι ενίσχυσαν δράσεις και έργα για την παρακολούθηση και τον έλεγχο ειδικά των προστατευόμενων περιοχών και επιμέρους στοιχείων του περιβάλλοντος (υδατικοί πόροι, παράκτιο και θαλάσσιο περιβάλλον κλπ.), δράσεις ανάδειξης και προβολής σημαντικών στοιχείων του φυσικού μας περιβάλλοντος και δημιούργησαν υποδομές για την όσο το δυνατόν καλύτερη προστασία από τη δράση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (βιολογικοί καθαρισμοί, διευθετήσεις ομβρίων υδάτων, αποχετευτικά δίκτυα κλπ.). Στις περισσότερες όμως περιπτώσεις τα έργα ήταν μικρής εμβέλειας, αποσπασματικά ή περιστασιακά με αποτέλεσμα ούτε το σύνολο του νησιού να έχουν καλύψει, ούτε να έχουν αντιμετωπίσει ουσιαστικά τα προβλήματα υποβάθμισης και προστασίας που συνεχώς αυξάνονται.

Πέρα από το Πρόγραμμα Natura 2000 καμία άλλη προσπάθεια δεν έχει γίνει σε Περιφερειακό Επίπεδο για την καταγραφή και αξιολόγηση των σημαντικών στοιχείων του βιοτικού και αβιοτικού περιβάλλοντος του νησιού με αποτέλεσμα να εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό έλλειμμα γνώσης που δημιουργεί αντίστοιχα έλλειμμα προστασίας και ανικανότητας διαχείρισης.

Σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα ευρείας κλίμακας που αντιμετωπίζει το νησί όπως η διάβρωση εδαφών, η υποβάθμιση των υπόγειων υδροφόρων στρωμάτων, η συρρίκνωση και υποβάθμιση των δασικών και φρυγανικών οικοσυστημάτων διογκώνονται λόγω διαρκούς σπατάλης πόρων και ανεπαρκούς αντιμετώπισης.

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα αναδεικνύεται η ρύπανση από την κακή διαχείριση των υπολειμμάτων των φυτοφαρμάκων και ιδιαίτερα από την χωρίς όρους διασπορά ή καύση των μέσων συσκευασίας τους (κουτιά, σακούλες, μπουκάλια, δοχεία), για τα οποία μάλιστα προβλέπεται ειδικός τρόπος περισυλλογής και διάθεσης (ειδικός ΧΥΤΑ) σε επίπεδο Κρήτης. Στα πλαίσια των σύγχρονων οικολογικών αντιλήψεων πρέπει να περιοριστεί η χρήση τους και να υποκατασταθούν ή να συνδυαστούν με άλλες μεθόδους φιλικές προς το περιβάλλον.

Γ.6.1.1 Αντιμετώπιση των προβλημάτων στην περίοδο 2007-2013. Βασικά Μέτρα

Η επόμενη προγραμματική περίοδος οφείλει να αντιμετωπίσει ουσιαστικά τα προβλήματα αυτά και να αναδείξει το Φυσικό Περιβάλλον της Κρήτης ως ένα ουσιαστικό μοχλό ανάπτυξης και προβολής του νησιού. Είναι αναγκαίο επομένως να γίνουν ουσιαστικά βήματα για την προστασία και διαχείριση των στοιχείων που συνθέτουν το φυσικό περιβάλλον της Κρήτης και να διασφαλίσουν του θεσμούς και τις δομές που θα το επιτρέψουν. **Βασικά μέτρα** στην κατεύθυνση αυτή θα μπορούσαν να είναι:

➤ **Σύνταξη Δασικών Χαρτών και Δασολογίου.**

Η Σύνταξη των Δασικών χαρτών και του Δασολογίου που προβλέπεται από τους Νόμους 998/79 και 3208/2003 και στη συνέχεια των διαχειριστικών σχεδίων για τις δασικές εκτάσεις, που θα διευκολύνουν το έργο των υπηρεσιών και του κράτους και την εξυπηρέτηση των πολιτών. Στην κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να προηγηθεί η εκπόνηση προγραμμάτων σύνταξης Δασικών χαρτών και Δασολογίου

➤ **Η Προστασία και η εξασφάλιση επαρκών υδατικών πόρων για τις ανάγκες του νησιού**

Οι αυξημένες απαιτήσεις για ύδρευση-άρδευση καθιστούν επιτακτική την εφαρμογή επιτέλους ενός **συνολικού σχεδίου ενιαίας-ολοκληρωμένης διαχείρισης και εξοικονόμησης** υδατικών πόρων αλλά και ελέγχου της ποιότητας σύμφωνα με την οδηγία 60/2000 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία θέτει καταληκτικές ημερομηνίες εφαρμογής του.

Στο πλαίσιο της δράσης αυτής θα πρέπει να προβλεφθούν :

- Ο εκσυγχρονισμός και η συμπλήρωση των δικτύων μεταφοράς και διανομής νερού ύδρευσης σε όλα τα Αστικά Κέντρα
- Η δημιουργία των απαραίτητων υποδομών και δομών για την εξοικονόμηση υδατικών πόρων και την διασφάλιση της ποιότητας τους
- Η αξιοποίηση όλων των υπαρχόντων συστημάτων ταμίευσης νερού (φράγματα – λιμνοδεξαμενές) με την κατασκευή των απαραίτητων δικτύων μεταφοράς και διανομής του.
- Η κατασκευή ενός δικτύου συστημάτων ταμίευσης (φράγματα – λιμνοδεξαμενές) που θα συμβάλλουν στην στήριξη της πρωτογενούς παραγωγής στην Κρήτη.

- Περιορισμός της χρήσης φυτοφαρμάκων και αντιμετώπιση των υλικών συσκευασίας τους με ενιαία διαχείριση σε επίπεδο Κρήτης.
- Η ενσωμάτωση στο σχεδιασμό μέτρων για την αντιμετώπιση της ερημοποίησης σύμφωνα με το εθνικό σχέδιο δράσης κατά της ερημοποίησης και τις θεσμοθετημένες υποχρεώσεις της χώρας

Έργο πρώτης προτεραιότητας είναι η εξασφάλιση επαρκών υδατικών πόρων για τη συνεχή λειτουργία των έργων μεταφοράς και διανομής νερού στο Ηράκλειο, που αν και το μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νησιού, παραμένει το μοναδικό στην Κρήτη με τριτοκοσμικές συνθήκες ύδρευσης. Στην κατεύθυνση αυτή πρέπει να επιταχυνθούν τα έργα του φράγματος Αποσελέμη και των συνοδών έργων ενιαίας διακίνησης και διαχείρισης των υδατικών πόρων, υπόγειων και επιφανειακών, της περιοχής Ηρακλείου – Αγίου Νικολάου. Παράλληλα να επιχειρηθεί σε πρώτο στάδιο η αξιοποίηση των υφάλμυρων νερών του Αλμυρού Ηρακλείου με κατάλληλο ερευνητικό-πιλοτικό έργο.

Ως μέτρα υλοποίησης των προτάσεων του σχεδίου προτείνονται:

- Η χρηματοδότηση και προώθηση των αναγκαίων δράσεων για την άμεση εφαρμογή και υλοποίηση του Νόμου 3199/2003 για την «Προστασία και διαχείριση των Νερών-Εναρμόνιση με την οδηγία 60/2000».
- Η υλοποίηση μικρής κλίμακας έργων συλλογής επιφανειακών υδάτων για αρδεύσεις.
- Η ολοκλήρωση και συμπλήρωση των δικτύων μεταφοράς και διανομής νερού ύδρευσης σε όλα τα αστικά κέντρα.
- Η υλοποίηση έργων εμπλουτισμού των υπόγειων υδροφόρων και ανάσχεσης πλημμυρικών φαινομένων σε όλους τους ορεινούς και ημιορεινούς όγκους του νησιού και
- Η ανάληψη δράσεων για την αξιοποίηση των μεγάλων πηγών του νησιού.
- Η ολοκλήρωση φραγμάτων ποταμών Ρεθύμνου και Βαλσαμιώτη Χανίων με τα απαραίτητα δίκτυα μεταφοράς και διανομής.
- Η κατασκευή φράγματος Σεμπρονιώτη Χανίων με τους αγωγούς διασύνδεσης.
- Η κατασκευή έργων Αξιοποίησης υδατικού Δυναμικού Πηγών Κουρταλιώτη.
- Η αξιοποίηση υδατικού δυναμικού υδρολογικής λεκάνης Πλατύ Ποταμού Ρεθύμνου για την κάλυψη των υδατικών αναγκών της λεκάνης και ενίσχυση υδατικού δυναμικού φράγματος Φανερωμένης.
- Η δημιουργία χώρων υποδοχής και εκταφής των υπολειμμάτων από τη χρήση γεωργικών φυτοφαρμάκων και άλλων υλικών.

➤ **Εκπόνηση όλων των απαραίτητων μελετών για τις προστατευμένες περιοχές.**

Βασικά μέτρα θα μπορούσαν να είναι:

- Η άμεση εκπόνηση και εφαρμογή όλων των απαιτούμενων ΕΠΜ και Διαχειριστικών σχεδίων για όλες τις περιοχές Natura 2000 του νησιού ώστε και το φυσικό περιβάλλον να προστατευτεί και η αναπτυξιακές προσπάθειες να μην εμποδίζονται από την ανυπαρξία των μελετών.
- Η χρηματοδότηση για τη λειτουργία όλων των Διαχειριστικών φορέων που προβλέπονται για το νησί

➤ **Αναγνώριση και αξιολόγηση των στοιχείων του βιοτικού και αβιοτικού περιβάλλοντος του νησιού και ιεράρχηση των αναγκών προστασίας.**

Βασικά μέτρα θα μπορούσαν να είναι:

- Η άμεση χαρτογράφηση, αποτύπωση και αξιολόγηση των μικρής και μεγάλης κλίμακας στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος με ιδιαίτερη συμβολή στη βιοποικιλότητα και στη φυσική κληρονομιά του νησιού, που ανήκουν ή όχι σε περιοχές Natura 2000.
- Η άμεση σύνταξη διαχειριστικών σχεδίων σε τοπική κλίμακα και υλοποίηση δράσεων προστασίας.

Γ.6.1.2 Δευτερεύουσες προτάσεις στα πλαίσια του σχεδίου ανάπτυξης

➤ **Προστασία και διατήρηση των εναπομεινάντων Δασικών και φρυγανικών οικοσυστημάτων.**

Βασικά μέτρα θα μπορούσαν να είναι:

- Έργα αντιπυρικής προστασίας των δασικών και φρυγανικών οικοσυστημάτων της Κρήτης.
- Έργα Ενίσχυσης και προστασία των αναδασωτέων και υπο-αναδάσωση περιοχών καθώς επίσης και
- Έργα για την προστασία των εδαφών από την διάβρωση και ερημοποίηση.

➤ **Υποστήριξη θεματικών μορφών οικολογικού τουρισμού.**

Βασικά μέτρα θα μπορούσαν να είναι:

- Η ενίσχυση και επιδότηση δράσεων και πρωτοβουλιών ανάπτυξης θεματικών μορφών οικολογικού τουρισμού που είναι συμβατές με τα πολιτισμικά, φυσικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά του νησιού όπως είναι ο περιπατητικός και φυσιολατρικός τουρισμός, ο τουρισμός παρατήρησης (φυτών, πουλιών κα.), ο γεω-τουρισμός, ο θαλάσσιος και υποθαλάσσιος τουρισμός, καθώς και ο τουρισμός ειδικών αναγκών (όπως ο σπηλαιολογικός, ο αναρριχητικός, ανεμοπτερισμός κα.)
- Η εφαρμογή διαδικασιών επιμόρφωσης των κατοίκων της υπαίθρου.

➤ **Δημιουργία υποδομών για την ανάδειξη και προβολή του Φυσικού Περιβάλλοντος στην ενδοχώρα.**

Βασικά μέτρα θα μπορούσαν να είναι:

- Δημιουργία σε μεγάλα αστικά κέντρα της ενδοχώρας υποδομών και δράσεων προβολής, ανάδειξης και παρατήρησης του Φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών τους με στόχο την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των κατοίκων, την υποστήριξη της τουριστικής βιομηχανίας και κυρίως των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και την ενίσχυση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Γ.6.2 : Λοιπές συνιστώσες του περιβάλλοντος και τα προβλήματά τους.

Γ.6.2.1 : Διαπιστώσεις λοιπών σημαντικών προβλημάτων.

Το **δομημένο περιβάλλον**, με τον τρόπο που αναπτύσσεται, είναι ένας ακόμα παράγοντας υποβάθμισης του τοπίου και του τόπου μας. Η έλλειψη σε σχέδια πόλης και χρήσεις γης, η γενικευμένη εκτός σχεδίου δόμηση και μάλιστα σε κάθε κορυφογραμμή, τα αυθαίρετα κλπ έχουν οδηγήσει σε μεγάλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Οι μέχρι σήμερα προσπάθειες αναβάθμισης και αναπλάσεων ήταν περιορισμένες και ημιτελείς με αποτέλεσμα να μην έχουν δράσει πιλοτικά και να μην έχει επιτευχθεί ο στόχος τους, με ελάχιστες εξαιρέσεις.

Η γενικότερη περιβαλλοντική ρύπανση από τα **υγρά απόβλητα** αντιμετωπίστηκε σε έναν βαθμό μέχρι τώρα, μένουν όμως αρκετά να γίνουν ακόμα ώστε να ολοκληρωθεί, σύμφωνα και με την Κοινοτική Οδηγία, η αντιμετώπισή τους στα αστικά κέντρα, τις παραθαλάσσιες περιοχές και στις περιοχές των οικουστημάτων. Εκκρεμεί ακόμα και η καθιέρωση της Γ΄ βάθμιας επεξεργασίας και επανάχρησης των επεξεργασμένων λυμάτων για τις μεγάλες τουλάχιστον Μονάδες Επεξεργασίας Λυμάτων.

Αντίστοιχα προβλήματα παραμένουν με τα **στερεά απόβλητα** και τον τρόπο διάθεσής τους επειδή η ύπαρξη αντιδράσεων, αλλά και η καθυστέρηση ολοκλήρωσης του αναγκαίου σχεδιασμού οδήγησαν στο να έχει χαθεί πολύτιμος χρόνος. Σ' αυτό συνέβαλε και η ταλάντευση, λόγω διαφορετικών επιστημονικών προσεγγίσεων, στην επιλογή της βέλτιστης λύσης που ακόμα και σήμερα εγείρει αντιρρήσεις κυρίως για την λύση του εργοστασίου καύσης. **Εκτιμούμε πως κι ο τροποποιημένος περιφερειακός σχεδιασμός διαχείρισής τους που εγκρίθηκε πρόσφατα δεν είναι στην σωστή κατεύθυνση (αναφέρουμε παρακάτω στους βασικούς στόχους την -κατά τη γνώμη- μας σωστή διαχείριση) και θα αντιμετωπίσει κι αυτός πολλά προβλήματα στην προσπάθεια υλοποίησής του.**

Εξελίσσεται σε όλο και σοβαρότερο το θέμα και της ανεξέλεγκτης **απόρριψης μπαζών και υλικών κατεδαφίσεων**, πρόβλημα που επιδεινώνεται λόγω και της καθυστέρησης έκδοσης του σχετικού Π.Δ εναρμόνισης της χώρας στην Κοινοτική Οδηγία για ανακύκλωση κι επανάχρηση.

Είναι ενθαρρυντικό το ότι βελτιώθηκε σοβαρά η **ποιότητα των θαλασσών** μας λόγω του περιορισμού της ανεξέλεγκτης διάθεσης ανεπεξέργαστων λυμάτων, και του δραστικού περιορισμού της χρήσης των αγροχημικών στις περιοχές με συγκεντρώσεις θερμοκηπίων, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η χορήγηση σημάτων ποιότητας και γαλάζιων σημαίων. Η παρακολούθηση όμως της ποιότητας (monitoring) και η επαγρύπνηση και βελτίωση των θαλασσών μας πρέπει να είναι συνεχής.

Η **αέρια ρύπανση** στα πλαίσια των Συμφωνιών του Κιότο και μετέπειτα που έχει συνυπογράψει και η χώρα μας πρέπει να περιοριστεί σημαντικά, πράγμα που δεν έχει συντελεστεί κι ούτε έχει απασχολήσει σοβαρά. Στο νησί μας, με κύριους ρυπαντές τους ΑΗΣ της ΔΕΗ, τα αυτοκίνητα, τα Αεροδρόμια δίπλα στα αστικά κέντρα, τα μεγάλα Νοσοκομειακά και Εκπαιδευτικά Ιδρύματα λόγω κυρίως της μεγάλης ενεργειακής τους κατανάλωσης και τις επιμέρους Βιοτεχνικές και Βιομηχανικές εγκαταστάσεις που δεν τηρούν τα σχετικά μέτρα προστασίας και φίλτρων, πρέπει άμεσα να ληφθούν οριστικές αποφάσεις και μέτρα με την εισαγωγή φυσικού αερίου που θα αντικαταστήσει το πετρέλαιο ως καύσιμο στους ΑΗΣ, με μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας Ι.Χ

αυτοκινήτων στα αστικά κέντρα, με ενίσχυση των δημόσιων μεταφορών με υγραέριο, με μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας και ενεργειακής επιθεώρησης των μεγάλων κτιρίων δημόσιας χρήσης και μέτρα αντιρρύπανσης Βιοτεχνιών και Βιομηχανιών.

Τέλος, σημαντικό στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και κατά μήκος των Εθνικών Οδικών Αξόνων, αναδεικνύεται το πρόβλημα της **ηχορύπανσης** είτε γιατί δεν ελέγχεται η τήρηση της νομοθεσίας μας είτε γιατί η καθυστέρηση κατασκευής των οδικών αξόνων κι η ελαστικότητα – ασάφεια της νομοθεσίας μας έχει επιτρέψει ν' αναπτυχθούν χρήσεις κι εγκαταστάσεις δίπλα σ' αυτούς, πράγμα που δεν θα έπρεπε να επιτρέπεται.

Η επόμενη προγραμματική περίοδος οφείλει να παρέμβει αποτελεσματικά και να ολοκληρώσει τις βασικές υποδομές περιβάλλοντος στο δομημένο χώρο. Παράλληλα πρέπει να θεσπίσει τις δομές και να αποφασίσει τα μέτρα εναρμόνισης με τις Κοινοτικές Οδηγίες. Έτσι θα επιδιωχθεί η ανάσχεση της τάσης υποβάθμισης του περιβάλλοντος στο δομημένο χώρο από τις χρήσεις που αναπτύσσονται σ' αυτόν και ταυτόχρονα η αναβάθμιση και περιβαλλοντική αποκατάσταση βεβαρημένων περιοχών κι αποδεκτών.

Βασικοί στόχοι στην κατεύθυνση αυτή θα μπορούσε να είναι :

- Η ριζική αντιμετώπιση της αυθαίρετης δόμησης αλλά και κάθε αυθαιρεσία στο χώρο και τη χρήση του (βλέπε Χωροταξικός και πολεοδομικός Σχεδιασμός)
- Η εναρμόνιση στην Κοινοτική Οδηγία, εντός των προθεσμιών που θέτει, για την επεξεργασία των υγρών αποβλήτων
- Η μείωση των παραγόμενων ποσοτήτων στερεών αποβλήτων, η διαλογή στην πηγή, η ανακύκλωση – επανάχρησή τους και η κομποστοποίηση των οργανικών υπολοίπων τους.
- Η ανακύκλωση κι επανάχρηση των μπαζών και των προϊόντων κατεδάφισης
- Η αυστηρή τήρηση της νομοθεσίας και των όρων των Περιβαλλοντικών Μελετών σε χρήσεις και δραστηριότητες που προκαλούν αέρια ρύπανση και ηχορύπανση και συγκρότηση – ενεργοποίηση των προβλεπόμενων δομών και κλιμακίων.

Γ.6.2.2 Βασικά μέτρα αντιμετώπισης προβλημάτων

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων πρέπει να ληφθούν τα παρακάτω μέτρα :

- Χωροταξικού και Πολεοδομικού χαρακτήρα (βλέπε σχετικό σχεδιασμό)
- Κατασκευή Μονάδων Επεξεργασίας Λυμάτων (ΜΕΛ) και δικτύων αποχέτευσης στα ημιαστικά – αγροτικά κέντρα και στις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές
- Επέκταση και εκσυγχρονισμός ΜΕΛ μεγάλων πόλεων.
- Κατασκευή ανά νομό μιας μονάδας επεξεργασίας αφυδατωμένης ιλύος ΜΕΛ.
- Τριτοβάθμια επεξεργασία κι επανάχρηση στις μεγάλες ΜΕΛ
- Επανασχεδιασμός του Προγράμματος Διαχείρισης Απορριμμάτων της Περιφέρειας ώστε να γίνει συμβατός με τους παραπάνω στόχους
- Μέτρα, κίνητρα, δομές κι εκπαίδευση για την διαλογή των απορριμμάτων στην πηγή και την ανακύκλωσή τους
- Εφαρμογή της νομοθεσίας για τα τοξικά κι επικίνδυνα απόβλητα (νοσοκομειακά κλπ)
- Εναρμόνιση στην Κοινοτική Οδηγία για την ανακύκλωση κι επανάχρηση των μπαζών και των υλικών κατεδαφίσεων
- Συνεχής παρακολούθηση (monitoring) της ποιότητας των θαλασσών

- Περιορισμός της κυκλοφορίας των ΙΧ αυτοκινήτων στα αστικά κέντρα κι ενίσχυση των δημόσιων μαζικών μεταφορών με φιλικά προς το περιβάλλον καύσιμα
- Επίσπευση της εισαγωγής του φυσικού αερίου στους ΑΗΣ της Κρήτης
- Ολοκλήρωση κι εφαρμογή του σχεδιασμού μετεγκατάστασης των οχλουσών χρήσεων από τα αστικά κέντρα.

Γ.7 : Πολιτισμός

Γ.7.1 Υπάρχουσα κατάσταση

Η Κρήτη διαθέτει σημαντικότητας αξίας και ποικιλομορφίας πολιτιστική κληρονομιά η οποία καλύπτει το σύνολο των σημαντικών χρονικών περιόδων της κρητικής ιστορίας (νεολιθική, μινωική, αρχαϊκή-κλασική, ελληνιστική, ρωμαϊκή, βυζαντινή, νεότερη) είναι διασπαρμένη σε πολλές περιοχές και περιλαμβάνει αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία - κτίσματα, αρχαιολογικά ευρήματα -αντικείμενα, παραδοσιακούς και διατηρητέους οικισμούς και κτίσματα, κ.λπ.

Στην Κρήτη συνολικά υπάρχουν 24 κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι, 242 μνημεία - κτίσματα διαφόρων ιστορικών περιόδων και 88 χαρακτηρισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί.

Σημαντικά στοιχεία της κρητικής πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν επίσης η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, οι παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα, η λαϊκή λογοτεχνία και ποίηση, η παραδοσιακή μουσική, οι παραδοσιακοί χοροί, οι λαϊκές τέχνες, η κρητική γαστρονομία, κ.λπ.

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί για τη Κρήτη και τους κατοίκους της άρρηκτο συνδετικό κρίκο με την ιστορία και τις ρίζες, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον και βασικό στοιχείο της ποιότητας ζωής, της καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης και της παιδείας.

Η πολιτιστική κληρονομιά και το φυσικό περιβάλλον της Κρήτης αποτελούν τα δύο ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα - πόλους έλξης για τη τουριστική της ανάπτυξη τόσο σε επίπεδο μαζικού τουρισμού όσο και σε επίπεδο θεματικού τουρισμού κυρίως μέσω του εμπλουτισμού και της διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος, της προσέλκυσης ειδικών κατηγοριών τουριστών και της διεύρυνσης της τουριστικής περιόδου.

Κατά τη 20ετή περίοδο 1986-2006 (ΜΟΠ Κρήτης και ΠΕΠ Κρήτης) οι χρηματοδοτήσεις στο τομέα του πολιτισμού αφορούσαν και αφορούν έργα και παρεμβάσεις κυρίως στις κατηγορίες:

- ✓ Προστασία, συντήρηση και ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων - κτισμάτων.
- ✓ Βελτίωση - επέκταση αρχαιολογικών μουσείων και ιστορικών - λαογραφικών μουσείων.
- ✓ Πολιτιστικές διαδρομές.

Γ.7.2 Προτεινόμενα μέτρα και παρεμβάσεις περιόδου 2007-2013

Παρά τις παρεμβάσεις που έχουν υλοποιηθεί ή υλοποιούνται μέχρι σήμερα, παρατηρείται σημαντικό «έλλειμμα» στον τομέα του πολιτισμού λόγω των αυξημένων αναγκών που οφείλονται κυρίως στο πλήθος των αρχαιολογικών χώρων και των μνημείων - κτισμάτων, στην έλλειψη ιεράρχησης, στις ιδιαιτερότητες και το μέγεθος των απαιτούμενων παρεμβάσεων, στην έλλειψη εξειδικευμένων μελετών και στις χρονοβόρες εγκρίσεις από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Ως εκ τούτου, η προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κρήτης θα πρέπει να έχει την ανάλογη θέση και βαρύτητα στον αναπτυξιακό σχεδιασμό και προγραμματισμό ενόψει και του 4^{ου} ΚΠΣ 2007-2003 σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο).

Ως **βασικές κατευθύνσεις για μέτρα και παρεμβάσεις** στον τομέα του Πολιτισμού προτείνονται να είναι οι ακόλουθες:

➤ **Αρχαιολογικοί χώροι – μνημεία**

Ολοκλήρωση παρεμβάσεων - νέες ολοκληρωμένου χαρακτήρα παρεμβάσεις προστασίας, συντήρησης και ανάδειξης, ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων, αρχαιολογικά πάρκα κ.λπ.

➤ **Πολιτιστικά - συνεδριακά κέντρα.**

Δημιουργία πολιτιστικών - συνεδριακών κέντρων για την ανάδειξη - προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας.

➤ **Μουσεία.**

Κατασκευή νέων Μουσείων στα Χανιά, στο Ρέθυμνο και στη Μεσσαρά. Βελτίωση ή/και επέκταση των σημαντικών αρχαιολογικών, ιστορικών, λαογραφικών και λοιπών θεματικών μουσείων, εκπόνηση μουσειογραφικών - μουσειολογικών μελετών και παρεμβάσεις βελτίωσης της λειτουργικότητας και της επισκεψιμότητας τους και αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογιών πολυμέσων για τη προβολή των εκθεμάτων.

➤ **Δημιουργία Ενιαίου δικτύου πολιτιστικών - φυσιολατρικών διαδρομών.**

Ολοκληρωμένη δικτύωση των αξιόλογων στοιχείων του πολιτιστικού και του φυσικού περιβάλλοντος με μικρής κλίμακας παρεμβάσεις όπως: σημάτσες, χαρτογραφήσεις, υποδομές υποδοχής-ενημέρωσης-προβολής, παραγωγή έντυπου και ηλεκτρονικού ενημερωτικού υλικού κ.λπ). λαμβάνοντας υπόψη και τις υπάρχουσες διαδρομές στα πλαίσια διαφόρων προγραμμάτων (π.χ. ευρωπαϊκό μονοπάτι E4, Ε.Π. Τουρισμός - Πολιτισμός, Terra Dias, LEADER I, LEADER II, LEADER +, κλπ).

➤ **Ανάδειξη κι αξιοποίηση των Ιστορικών μνημείων και την πολιτιστικής κληρονομιάς των αστικών κέντρων** με έμφαση στα διατηρητέα μνημεία, στις ιστορικές διαδρομές, στις αστικές αναπλάσεις – παρεμβάσεις, κλπ.

Γ.8 : Μεταφορές – Επικοινωνίες

Γ.8.1 Οι πύλες εισόδου του νησιού και ο ρόλος τους στην αναπτυξιακή διαδικασία

Οι βασικές πύλες εισόδου – εξόδου στο νησί παίζουν πάντα καθοριστικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία καθώς την επηρεάζουν αποφασιστικά και λιγότερο επηρεάζονται από αυτήν λόγω και του νησιώτικου χαρακτήρα της Περιφέρειας Κρήτης. Παράλληλα μεγάλη σημασία έχει και το πρωτεύον οδικό δίκτυο (ΒΟΑΚ, ΝΟΑΚ και κάθετοι άξονες), ενταγμένοι μάλιστα στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα. Συνεπώς, θα πρέπει να συμπληρωθούν οι

υποδομές που θα εξασφαλίσουν υψηλή ποιότητα και χαμηλό κόστος προκειμένου να λειτουργήσουμε ανταγωνιστικά στον χώρο της Ν.Α. Μεσογείου.

Γ.8.2 Οι βασικοί στόχοι ανάπτυξης των μεταφορών – επικοινωνιών.

Οι βασικοί στόχοι για την επόμενη προγραμματική περίοδο πρέπει να είναι :

- **ένα ολοκληρωμένο, λειτουργικό και ασφαλές βασικό δίκτυο οδικών μεταφορών**
- **ανάπτυξη των αερομεταφορών στην Κρήτη**
- **βελτίωση των λιμενικών υποδομών και**
- **αξιοποίηση των τηλεπικοινωνιακών εφαρμογών**

Με βάση τους παραπάνω στόχους οι απαιτούμενες παρεμβάσεις - έργα στην Κρήτη διαμορφώνονται ως εξής:

Γ.8.2.1 Δίκτυο Αεροδρομίων και ελικοδρομίων

1. Χωροθέτηση και κατασκευή του **Νέου Αεροδρομίου Κρήτης** και διασύνδεσή του με τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο εγκεκριμένο Χωροταξικό Σχέδιο της Κρήτης (ΦΕΚ Β 1486/10-10-2003)
2. Λειτουργική αναβάθμιση των διεθνών αεροδρομίων Ηρακλείου και Χανίων και προσπάθεια συνλειτουργίας τους.
3. Εκσυγχρονισμός και λειτουργική αναβάθμιση του αεροδρομίου Σητείας ως αεροδρόμιο διαπεριφερειακής εμβέλειας.
4. Λειτουργική αναβάθμιση του υφιστάμενου στρατιωτικού αεροδρομίου Τυμπακίου με σκοπό την παράλληλη λειτουργία ως πολιτικό, εμπορευματικό αεροδρόμιο.
5. Χωροθέτηση και κατασκευή ενός δικτύου ελικοδρομίων στα αναπτυσσόμενα οικιστικά κέντρα.

Γ.8.2.2 Δίκτυο Λιμένων, Αλιευτικών καταφυγίων και Μαρινών Κρήτης.

1. Αξιοποίηση των σημαντικών επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν την προηγούμενη εικοσαετία στα λιμάνια, αλιευτικά καταφύγια και μαρίνες της Κρήτης.
2. Επενδύσεις μικρής κλίμακας (αναγκαίες υποδομές και εξοπλισμός) για την δημιουργία ολοκληρωμένων υπηρεσιών υποδοχής θαλάσσιου τουρισμού στην Κρήτη, για την αξιοποίηση του περιμετρικού δικτύου λιμένων, αλιευτικών καταφυγίων και μαρινών.
3. Αισθητική αναβάθμιση των λιμένων Ηρακλείου, Σούδας, Κισάμου, Ρεθύμνου, Αγίου Νικολάου και Σητείας ως πυλών εισόδου επιβατών και τουριστών.
4. Συμπλήρωση και βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών στα λιμάνια διεθνούς εμβέλειας Ηρακλείου και Σούδας (εκβαθύνσεις, συντηρήσεις, λιμενικός εξοπλισμός, οργάνωση).
5. Συμπλήρωση και βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών στα λιμάνια διαπεριφερειακής εμβέλειας Ιεράπετρας, Σητείας και Κισάμου (εκβαθύνσεις, συντηρήσεις, λιμενικός εξοπλισμός).
6. Βελτίωση λειτουργίας επιβατικής, τουριστικής και εμπορευματικής κίνησης με διευθετήσεις χωρικής λειτουργίας και διαχωρισμού των κινήσεων, μικρά κτίρια εξυπηρέτησης, οργάνωση χερσαίας ζώνης, εξοπλισμός και λειτουργία σύμφωνα με τον ISPS code.

7. Ίδρυση και λειτουργία Εμπορευματικού Σταθμού Κρήτης στο Λιμάνι του Ηρακλείου, σύμφωνα με τις πρόσφατες θεσμικές ρυθμίσεις του Υπουργείου Μεταφορών.
8. Χωροθέτηση της λιμενικής πύλης του Νότου (λιμάνι στη Νότια Κρήτη) σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο εγκεκριμένο Χωροταξικό Σχέδιο της Κρήτης(ΦΕΚ Β 1486 /10-10-2003).

Γ.8.2.3 Οδικό δίκτυο

Οι παρεμβάσεις στο οδικό δίκτυο της Κρήτης την επόμενη προγραμματική περίοδο 2007-2013 οφείλουν να ολοκληρώσουν ένα λειτουργικό και ασφαλές οδικό δίκτυο, που θα εξυπηρετεί τα οικιστικά κέντρα του νησιού και θα τα διασυνδέει με τα λιμάνια και αεροδρόμια και τις εγκαταστάσεις σημαντικών δραστηριοτήτων (τουριστικές περιοχές, εύφορες πεδιάδες, ΒΙΟΠΑ). Με βάση τα παραπάνω οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις στο οδικό δίκτυο διαμορφώνονται ως εξής:

1. Η ολοκλήρωση του **Βόρειου Οδικού Άξονα (ΒΟΑΚ)** από τον Πλάτανο Κισσάμου έως τη Ζάκρο Σητείας και την Ιεράπετρα, με τους αναγκαίους κόμβους και παρακάμψεις των πόλεων.
2. Λειτουργική αναβάθμιση σε αυτοκινητόδρομο του **Βόρειου Οδικού Άξονα (ΒΟΑΚ)**, ώστε να γίνει πράγματι διευρωπαϊκό οδικό δίκτυο.
3. Η βελτίωση-συμπλήρωση και ολοκλήρωση των εγκάρσιων **κάθετων αξόνων** που συνδέουν το ΒΟΑΚ με το ΝΟΑΚ και το υπόλοιπο διευρωπαϊκό δίκτυο.
4. Η βελτίωση και ολοκλήρωση του **Νότιου Οδικού Άξονα της Κρήτης (ΝΟΑΚ)**, που συνδέει τη διαμήκη νότια ζώνη, τις σημειακές τουριστικές αναπτύξεις, ή κατά τμήματα τις περιοχές εντατικών καλλιεργειών (Παλαιόχωρα, νότιο Ρέθυμνο, Μεσσαρά (Μοίρες – Τυμπάκι), Άνω Βιάννος, Ιεράπετρα) και των κάθετων διασυνδέσεων τους.
5. Η συστηματική συντήρηση του Επαρχιακού και Δημοτικού Οδικού Δικτύου ώστε να επιτευχθεί η διασύνδεση όλων των εδρών των 91 ΟΤΑ της Κρήτης καθώς και άλλων περιοχών ενδιαφέροντος (οικιστικές, γεωργικές περιοχές κ.λ.π.)

Γ.8.2.4 Επικοινωνίες-Εφαρμογές Τηλεματικής

Στον τομέα των επικοινωνιών η Περιφέρεια Κρήτης έχει συγκριτικό πλεονέκτημα θέσης και υφιστάμενης τεχνολογικής υποστήριξης (ΙΤΕ, ΠΚ, ΑΕΙ, Α-ΤΕΙ), για να έχει σημαντικό ρόλο ως Τηλεπικοινωνιακό Κέντρο Τηλεματικών Εφαρμογών και Υπηρεσιών, διασύνδεσης της Ευρωπαϊκή Ένωση με την ΝΑ Μεσόγειο. Η αξιοποίηση των δημιουργούμενων υποδομών τηλεματικής, αλλά και η προοπτική περαιτέρω ανάπτυξής τους, προϋποθέτει τη παράλληλη ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών και τη συνεργασία των εν δυνάμει χρηστών, ώστε να μεγιστοποιηθούν οι δυνατότητες ένταξης των νέων συστημάτων στην παραγωγική διαδικασία. Η ανάπτυξη εφαρμογών ιδιαίτερα στον τομέα της τηλεϊατρικής έχει δημιουργήσει ένα σημαντικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πληροφοριών. Σημαντικό τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού έχει εξοικειωθεί στη χρήση των νέων τεχνολογιών και τηλεματικών εφαρμογών. Σημαντικά κενά παρουσιάζονται στην αξιοποίηση της τηλεματικής στους δύο τομείς - κορμούς της περιφερειακής οικονομίας στη γεωργία και τον τουρισμό. Ιδιαίτερα στο γεωργικό τομέα μία τέτοια εξέλιξη θα ήταν απαραίτητη για τη συμβουλευτική υποστήριξη των παραγωγών αλλά και την εμπορική προώθηση των επώνυμων τυποποιημένων προϊόντων. Με βάση τα παραπάνω οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις στον Τομέα των Επικοινωνιών επικεντρώνονται ως εξής :

1. Αξιοποίηση και αναβάθμιση του τηλεπικοινωνιακού κόμβου οπτικών ινών, που βρίσκεται στα Χανιά.

2. Ίδρυση και λειτουργία διεθνούς κόμβου τηλεϊατρικής με συνέργεια με το ΠΑΓΝΗ, στο Ηράκλειο.

Γ.9 : Ενέργεια

Οι ρυθμοί ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας και ισχύος στην Κρήτη και κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013 θα παραμείνουν υψηλοί (μεγαλύτεροι του εθνικού μέσου όρου). Για τον λόγο αυτό απαιτείται **η άμεση εφαρμογή του περιφερειακού ενεργειακού προγραμματισμού** βασισμένου στους παρακάτω **στρατηγικούς άξονες**:

- Επίσπευση της κατασκευής του νέου ΑΗΣ Κορακιάς
- Εισαγωγή του φυσικού αερίου στην Κρήτη και χρήση του σε όλους τους ΑΗΣ
- Εκσυγχρονισμός δικτύων ΔΕΗ και υπογειοποίησή του στα αστικά κέντρα
- Ενίσχυση της συμμετοχής των ΑΠΕ στο ενεργειακό σύστημα
- Εξοικονόμηση ενέργειας
- Ενεργειακή επιθεώρηση όλων των μεγάλων κι ενεργοβόρων κτιρίων δημόσιας χρήσης
- Παρεμβάσεις για μείωση της μεγάλης αιχμής ζήτησης ηλεκτρικής ισχύος

Γ.10 : Παιδεία

Είναι γενικά παραδεκτό ότι οι υποδομές παιδείας του νησιού είναι σε υψηλό επίπεδο. Όμως είναι απαραίτητη η υποστήριξη μέτρων που θα ολοκληρώσουν τις προσπάθειες που έχουν αναληφθεί μέχρι τώρα και θα εξομαλύνουν τις τυχόν ανισότητες που υπάρχουν με κριτήριο τον πληθυσμό και το ρυθμό αύξησής του.

- **Ολοκλήρωση Υποδομών Ανώτατης εκπαίδευσης του νησιού**
 - Ολοκλήρωση των κτιριακών υποδομών κι εξοπλισμών των Ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων του νησιού και ιδιαίτερας των υποδομών που αναφέρονται στην φιλοξενία και εξυπηρέτηση των φοιτητών.
- **Ενίσχυση των υποδομών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε αστικά κέντρα της ενδοχώρας.**
 - Ενίσχυση και ολοκλήρωση υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νησιού με στόχο την εξάλειψη της διπλής βάρδιας και επέκταση του θεσμού των ολοήμερων σχολείων, με έμφαση στα μεγάλα αστικά κέντρα της ενδοχώρας. Ενίσχυση και επέκταση του θεσμού των βρεφονηπιακών σταθμών στην ενδοχώρα.
 - Λειτουργική ένταξη των υποδομών των σχολικών συγκροτημάτων (αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, αθλητικοί χώροι, βιβλιοθήκες κ.ά) στις συνοικίες, ώστε να καλύπτουν ολοήμερα τις ανάγκες της νεολαίας και των δημοτών γενικότερα.

Γ.11 : Υγεία – Πρόνοια

Γ.11.1 Υπάρχουσα κατάσταση

Η Περιφέρεια Κρήτης έχει να επιδείξει ικανοποιητικούς δείκτες σε ότι αφορά στις υποδομές υγείας. Ο δείκτης κλίνες ανά 1.000 κατοίκους είναι υψηλότερος από τον εθνικό δείκτη. Οι σημαντικές επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν την τελευταία εικοσαετία και αυτές που ολοκληρώνονται στα πλαίσια του Γ' Κ.Π.Σ. στον τομέα της υγείας καθιστούν την Κρήτη μια υγειονομικά αυτοδύναμη περιφέρεια.

Αντίθετα, στον τομέα της Πρόνοιας υπάρχουν ακόμα σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές όπως βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, ειδικά σχολεία κλπ.

Ο τομέας της Πρωτοβάθμιας Προνοσοκομειακής ιατρικής και προνοιακής φροντίδας δεν έχει αναπτυχθεί επαρκώς, γεγονός που έχει σοβαρές επιπτώσεις στις συνθήκες λειτουργίας του συστήματος υγείας και κατ' επέκταση στο επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας στον πληθυσμό.

Ταυτόχρονα, οι τομείς της υγείας και πρόνοιας επιβάλλεται να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και εξελίξεις όπως:

- ✓ Οι θεαματικές αλλαγές στην τεχνολογία παραγωγής και διανομής των υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας
- ✓ Η αλλαγή του επιδημιολογικού προτύπου με την αύξηση της σημασίας των χρόνιων και εκφυλιστικών νοσημάτων
- ✓ Οι δημογραφικές και γενικότερες κοινωνικές εξελίξεις, όπως η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, τα έντονα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, οι οικονομικοί μετανάστες

Γ.11.2 Στρατηγική και στόχοι

Ο στρατηγικός στόχος να αποκτήσει η Κρήτη πλήρη αυτοδυναμία ως υγειονομική περιφέρεια με ένα αποτελεσματικό σύστημα υγείας - πρόνοιας που θα διασφαλίζει στους πολίτες ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας είναι εφικτός αν λάβουμε υπόψη :

- α) Την επάρκεια των υφιστάμενων υποδομών υγείας πρόνοιας
- β) Τη λειτουργία στην περιφέρεια Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και Ερευνητικών Κέντρων με αξιόλογα επιτεύγματα
- γ) Το αξιόλογο επιστημονικό δυναμικό που εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα με τους τομείς υγείας και πρόνοιας

Ως επιμέρους στόχοι μπορεί να διατυπωθούν :

- ✓ Η ενίσχυση των υποδομών υγείας πρόνοιας στην ενδοχώρα που θα συμβάλλει στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα ζωής του αγροτικού πληθυσμού, παράγων που συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού στις περιοχές αυτές.
- ✓ Η ανάπτυξη υποδομών παροχής υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης στα αστικά κέντρα.
- ✓ Η προσαρμογή των νοσοκομειακών μονάδων στις νέες μορφές παροχής υπηρεσιών υγείας (Μ.Ε.Θ., Μονάδες Εντατικής Φροντίδας) και η αξιοποίηση των τεχνολογικών μεθόδων και της ιατρικής τεχνολογίας.

- ✓ Η ενίσχυση της εξωστρέφειας του συστήματος υγείας της περιφέρειας και στις περιοχές της ευρύτερης λεκάνης της Ν.Α. Μεσογείου.
- ✓ Η ανάπτυξη υπηρεσιών Κοινωνικής Προστασίας σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού.
- ✓ Η συμπλήρωση της υφιστάμενης υποδομής παροχής ολοκληρωμένης κοινωνικής προστασίας.

Γ.11.3 Προτάσεις για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων

Για την επίτευξη των παραπάνω στρατηγικών στόχων προτείνονται κατά προτεραιότητα τα παρακάτω μέτρα:

Γ.11.3.1 Στον τομέα της Υγείας

- α) Κατασκευή νέου Νομαρχιακού Νοσοκομείου Ρεθύμνου.
- β) Ολοκλήρωση των υφιστάμενων υποδομών του ΕΣΥ με στόχο την προσαρμογή των μονάδων στις νέες μορφές παροχής υπηρεσιών υγείας.
- γ) Προμήθεια Ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού με στόχο την αξιοποίηση των νέων τεχνολογικών μεθόδων και της Ιατρικής τεχνολογίας (βιοϊατρική, πληροφοριακά συστήματα, τηλεϊατρική)
- δ) Δημιουργία και ανάπτυξη υποδομών παροχής πρωτοβάθμιας ιατρικής φροντίδας με την δημιουργία επαρκούς δικτύου Κέντρων Υγείας στα Αστικά Κέντρα και τις Τουριστικές ζώνες.
- ε) Συγκρότηση πολυδύναμων και πλήρως εξοπλισμένων κέντρων υγείας στα ημιαστικά – αγροτικά κέντρα της ενδοχώρας για ουσιαστική βελτίωση & αποτελεσματική οργάνωση, της υγείας και της πρόνοιας, ιδιαίτερα στην ενδοχώρα της Κρήτης (ημιορεινές και ορεινές περιοχές) όπου υπάρχουν ελλείψεις και σημαντική καθυστέρηση.

Γ.11.3.2 Στον τομέα της Πρόνοιας

- α) Ανάπτυξη υπηρεσιών υποστήριξης ευπαθών ομάδων του πληθυσμού όπως:
 - Κέντρα υποστήριξης και κατάρτισης ΑΜΕΑ
 - Ευέλικτα κέντρα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών με τη μορφή ανοικτών δομών παροχής υπηρεσιών μέσα και έξω από την οικογένεια
- β) Ανάπτυξη έργων υποδομής παιδικής προστασίας, όπως βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί και κέντρα δημιουργικής απασχόλησης.

Γ.12 : Αστικές Παρεμβάσεις

Γ.12.1 Υπάρχουσα κατάσταση

Αναφέραμε προηγουμένως για το Χωροταξικό και Πολεοδομικό Σχεδιασμό ότι μέσω προγραμμάτων εκπόνησης των ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ μπορούν οι Δήμοι να προωθήσουν την καλύτερη οργάνωση του χώρου του Δήμου. Συγχρόνως είναι ευκαιρία οι Δήμοι να εξασφαλίσουν νέους κοινοχρήστους χώρους στις πόλεις και να πραγματοποιήσουν συνολικές αναπλάσεις υποβαθμισμένων περιοχών με τη χρησιμοποίηση του θεσμικού πλαισίου των αναπλάσεων Ν. 2508/97 ή των Σχεδίων ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (Σ.Ο.Α.Π. άρθρο 12 του Ν. 2742/99).

Αναπλάσεις μπορούν να γίνουν και με τα άρθρα 12, 13 και 22 παρ. 5 του ΓΟΚ που αφορούν παραχώρηση σε κοινή χρήση ακαλύπτων, ενεργό οικοδομικό τετράγωνο, όψεις αποπεράτωση κτιρίων αντίστοιχα.

Αρχικά η ανάπτυξη των πόλεων προέκυπτε από ένα σχεδιασμό που βασιζόταν κυρίως στο ρυμοτομικό σχέδιο και στους όρους και περιορισμούς δόμησης που καθοριζόταν και είχαν γενικής εφαρμογής χωρίς να λαμβάνονται υπόψη η ανάπτυξη της πόλης στο χώρο. Αυτό συνέβαινε γιατί προτεραιότητα είχε η κάλυψη επείγουσών στεγαστικών αναγκών και οι πόλεις δημιουργούντο με βάση το ρυμοτομικό σχέδιο και τους όρους δόμησης χωρίς κανονισμό μορφολογικού χαρακτήρα. Γι αυτό και οι πόλεις μας είναι άμορφες και έχουν την εικόνα του ίδιου επαναλαμβανόμενου άμορφου μοντέλου.

Δεν υπάρχουν σημεία αναφοράς της πόλης ούτε κανονισμός που να κατευθύνει στη διαμόρφωση ή και δημιουργία μίας συγκεκριμένης ανάπτυξης της πόλης στο χώρο ή σε ορισμένα σημεία αυτής όπως πραγματικά θα έπρεπε να γίνεται για τα σημαντικά σημεία στις πόλεις π.χ. τους άξονες, τα παραλιακά μέτωπα κ.λ.π.

Γ.12.2 Προτάσεις

Η οικονομική άνοδος όμως των πολιτικών και οι νέες αντιλήψεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης επικεντρώνουν το ενδιαφέρον του προγραμματισμού και του σχεδιασμού στα **παρακάτω μέτρα**:

- βελτίωση διαμορφωμένης πόλης καθώς και της αισθητικής και μορφολογικής εικόνας της.
- προστασία των πολιτιστικών και ιστορικών στοιχείων της.
- αξιοποίηση των υφισταμένων ελευθέρων χώρων και δημιουργία νέων που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των κοινωνικών δομών της πόλης.

Στην επίτευξη του σχεδιασμού αυτού συμβάλλουν οι προαναφερόμενες θεσμοθετημένες διατάξεις.

Η χρηματοδότηση των έργων αυτών αναπλάσεων και εν γένει αστικών παρεμβάσεων στηρίζεται σε πόρους που προέρχονται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) και το Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων (ΕΤΕΡΠΣ).

Ειδικότερα το Π.Δ.Ε. μπορεί να περιλαμβάνει μελέτες και έργα αναπλάσεων ενταγμένων σε Συλλογικές Αποφάσεις ως εξής :

1. Αμιγώς από εθνικούς πόρους ΣΑΜ075, ΣΑΕ075, ΣΑΜ012, ΣΔΕ012.
2. Συγχρηματοδοτούμενα με την Ευρωπαϊκή Ένωση στη περίπτωση έργων ενταγμένων στο Κοινοτικό Πλαίσιο στήριξης και το Ταμείο Συνοχής ΣΑΕ075/2,3,4,7.

Γ.13 : Ανθρώπινο δυναμικό

Γ.13.1 Υπάρχουσα κατάσταση

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ έτους 2001 στην Κρήτη το ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού σε ηλικία προς εργασία ανήρχετο στο 52,8% έναντι 43,8% του Εθνικού μέσου όρου, το δε ποσοστό ανεργίας στο σχετικά χαμηλό επίπεδο του 5,8% έναντι 10,2% σε επίπεδο χώρας. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της ΕΣΥΕ η ανεργία στην Κρήτη το Γ' τρίμηνο του 2005 διαμορφώθηκε στο 5,5% έναντι 9,7% σε επίπεδο χώρας.

Παρά το ότι η Κρήτη λόγω κυρίως του τουρισμού δίδει ευκαιρίες απασχόλησης στο ντόπιο εργατικό δυναμικό αλλά και σε εργαζόμενους που προέρχονται από την άλλη Ελλάδα και χώρες της Δυτικής Ευρώπης, εν τούτοις εμφανίζει αρνητικά συμπτώματα σχετικά με την απασχόληση και τους δείκτες ανεργίας στους νέους και τις γυναίκες. Οι μέχρι σήμερα παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν μέσω προγραμμάτων χρηματοδοτούμενων από το Ε.Κ.Τ. είχαν μεν κάποια αποτελέσματα ως προς την ενίσχυση και την διατήρηση της απασχόλησης δεν ήταν όμως τα αναμενόμενα σε σχέση με το μέγεθος των χρηματοδοτικών πόρων που διετέθησαν. Τα πρόβλημα της αδυναμίας πρόσβασης στην αγορά εργασίας τόσο των γυναικών όσο και των νέων και ειδικά των πτυχιούχων Α.Ε.Ι. παραμένει για πάρα πολλά χρόνια, αν και μεγάλος αριθμός προγραμμάτων κατάρτισης εστιάστηκε σ' αυτές τις κοινωνικές ομάδες.

Γ.13.2 Προτάσεις Δράσεων

Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα τα αποτελέσματα αξιολόγησης των μέχρι σήμερα παρεμβάσεων του Ε.Κ.Τ., μια εμπειρική προσέγγιση του θέματος δείχνει ότι περισσότερο αποτελεσματικές ήταν οι παρακάτω δράσεις του Κοινωνικού Ταμείου:

- ✓ Η ενίσχυση επιχειρήσεων για την πρόσληψη ανέργων
- ✓ Η ενίσχυση επιχειρήσεων και άλλων φορέων για την πρόσληψη πτυχιούχων για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας (STAGE)
- ✓ Η ανάπτυξη κοινωνικών υποδομών έμμεσης στήριξης της γυναικείας απασχόλησης (Παιδικοί σταθμοί, ΚΗΦΗ, βοήθεια στο σπίτι)
- ✓ Η ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης ανέργων
- ✓ Η τεχνολογική εκπαίδευση

Με βάση τις παραπάνω εκτιμήσεις οι προτεραιότητες για τη νέα προγραμματική περίοδο θα πρέπει να εστιαστούν **στις παρακάτω δράσεις:**

1. Ενίσχυση επιχειρήσεων και οργανισμών για την απασχόληση πτυχιούχων για απόκτηση εργασιακής εμπειρίας. Το πρόγραμμα να καλύπτει απασχόληση δύο ετών.
2. Ενίσχυση επιχειρήσεων για την πρόσληψη ανέργων
3. Ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης των ανέργων
4. Δημιουργία Κοινωνικών και Προνοιακών υποδομών έμμεσης στήριξης της γυναικείας απασχόλησης.
5. Ενίσχυση των προγραμμάτων εκπαίδευσης σχολών τεχνικής κατεύθυνσης
6. Ενίσχυση προγραμμάτων κατάρτισης ανθρώπινου δυναμικού με έμφαση στους αγρότες, αγρότισσες, τους νέους επιχειρηματίες και απόφοιτους λυκείου. (Το μέτρο να είναι περιορισμένης κλίμακας και η εφαρμογή του να διέπεται από αυστηρούς όρους και δεσμεύσεις).

Δ.1 Εισαγωγή

Μετά την κριτική μας τοποθέτηση

- για την αξιοποίηση των κοινοτικών προγραμμάτων την προηγούμενη 20ετία,
- για τους λόγους και τις κύριες αιτίες μη υλοποίησης των επιδιωκόμενων στόχων τους,
- την Τομεακή παρουσίαση και
- την περιγραφή των αναπτυξιακών στόχων προτεραιότητας για την επόμενη προγραμματική περίοδο,

που παρουσιάσαμε προηγουμένως και πριν προχωρήσουμε στην συγκεκριμενοποίηση των ιεραρχημένων προτεραιοτήτων και αναγκών, θεωρούμε αναγκαίο να τονίσουμε πως:

1. **Θεωρούμε αυτονόητο πως την χρονική περίοδο 2007-2013, που συμπίπτει με την επόμενη προγραμματική περίοδο, θα συντελεστούν στην Κρήτη σοβαρές αναπτυξιακές παρεμβάσεις, πολλές από τις οποίες έχουν ήδη εξαγγελθεί.** Αυτές δεν τις περιλαμβάνουμε στην ιεράρχηση που ακολουθεί. **Εξυπακούεται όμως πως, αν αυτές δεν υλοποιηθούν ή βγουν έξω από τα χρονοδιαγράμματά τους θα σφραγίσουν αρνητικότερα τις εξελίξεις και εν πολλοίς θα ανατρέψουν και την ιεράρχηση που ακολουθεί.**

Τέτοια παρέμβαση θεωρούμε την επίλυση του ενεργειακού προβλήματος της Κρήτης με τα σχεδιαζόμενα και εξαγγελθέντα έργα, που όμως πρέπει να παρατηρήσουμε πως ήδη έχουν ξεφύγει από τα χρονοδιαγράμματά τους, πως η εισαγωγή του φυσικού αερίου μετατίθεται χρονικά υπέρμετρα και πως η περαιτέρω ανάπτυξη των ΑΠΕ αλλά και των μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας καθυστερεί. Τέτοια παρέμβαση θεωρούμε την ολοκλήρωση του Κτηματολογίου και Δασολογίου, τη δημιουργία του νέου Διεθνούς Αεροδρομίου Κρήτης με τα συναφή του έργα (οδοποιίας κ.ά), όπως και τα έργα ανάπτυξης κι αναβάθμισης των τηλεπικοινωνιών. Επίσης, και την ολοκλήρωση του Έργου του Αποσελέμη με την κατασκευή όλων των απαραίτητων υποδομών και τη σύσταση του φορέα διαχείρισης.

2. **Έργα και παρεμβάσεις, όπως οι παραπάνω, αποτελούν επενδύσεις φορέων δημοσίου συμφέροντος μεν αλλά ιδιωτικοποιημένων τομέων δε (ΔΕΗ, ΟΤΕ κλπ) που δεν εντάσσονται στον σχεδιασμό των λοιπών δημοσίων παρεμβάσεων που είναι αναγκαίες για την Κρήτη, αντικειμένου Δ΄ προγραμματικής περιόδου.** Ακόμα, παρεμβάσεις και επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα έτσι κι αλλιώς θα υπάρξουν και την περίοδο αυτή καθώς η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα είναι δεδομένη.
3. **Την ερχόμενη προγραμματική περίοδο θα υπάρξουν κι άλλα -επιμέρους- συμπληρωματικά ή ανταγωνιστικά κοινοτικά προγράμματα του Δ΄ ΚΠΣ, όπως συνέβη και τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους.** Αυτά, μαζί με τις ιδιωτικές επενδύσεις, θα αποτελέσουν συμπληρωματικές πηγές χρηματοδότησης που δεν μπορούν φυσικά να υπολογιστούν από τώρα.
4. **Στην ίδια κατεύθυνση λειτουργεί και το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας, με τον αναπτυξιακό νόμο αλλά και τα διάφορα κίνητρα, που δίνει το πλαίσιο και τα χρηματοδοτικά μέσα για την συμπληρωματική αναπτυξιακή δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα.**

5. **Θέλουμε όμως να τονίσουμε πως όλα τα παραπάνω, συμπληρωματικά – ανταγωνιστικά κοινοτικά προγράμματα, ιδιωτικές επενδύσεις, αναπτυξιακός νόμος κλπ, για να δράσουν πράγματι συμπληρωματικά και να συμβάλλουν στην επίτευξη των ιεραρχημένων αναπτυξιακών στόχων που θέτουμε πρέπει να είναι συμβατά μ’ αυτούς και να κινούνται στους ίδιους άξονες προτεραιότητας.**

Δ.2 Συγχρηματοδοτούμενα έργα και ο θεσμός των ΣΔΙΤ

Ο θεσμός των Αυτοχρηματοδοτούμενων Έργων και των Συμβάσεων Παραχώρησης (ΣΔΙΤ), που εισάγεται πλέον γενικευμένα στη χώρα μας, δεν έρχεται εξ ουρανού. Είναι αποτέλεσμα του εσφαλμένου τρόπου αξιοποίησης των πόρων των μέχρι σήμερα Προγραμμάτων, με τα οποία η χώρα δεν κατάφερε να ολοκληρώσει τις βασικές υποδομές της, ενώ αγνοούνται η προστιθέμενη αξία των μέχρι σήμερα επενδύσεων και η αναπαραγωγή της ανάπτυξης που επέφεραν.

Οι ΣΔΙΤ μπορεί μεν να αποτελούν μια εναλλακτική λύση υλοποίησης έργων υποδομής και παροχής υπηρεσιών, έχουν όμως και πλήθος αρνητικών συνεπειών και παρενεργειών που πρέπει να συνεκτιμούνται σωστά. **Δεν μπορούμε να συμφωνήσουμε με απόψεις γενικευμένης ιδιωτικοποίησης δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα, πόσο μάλλον όταν μιλάμε για τομείς κοινωνικούς και δημοσίου συμφέροντος.** Οι ΣΔΙΤ δεν γίνονται αδαπάνως. Το κόστος τους μεταφέρεται με διάφορες μορφές είτε στο δημόσιο είτε άμεσα στον πολίτη. Ο τελευταίος εκτιμούμε πως αδυνατεί να επιβαρυνθεί περαιτέρω. Πληρώνει ήδη διόλου ευκαταφρόνητα ποσά σε φόρους, τέλη κάθε είδους, κρατήσεις που δεν του επιστρέφουν ανταποδοτικά, αφού οι υπηρεσίες προς αυτόν αλλά και το επίπεδο - ποιότητα ζωής του δεν βελτιώνονται ανάλογα. Οι ΣΔΙΤ φαίνεται πως κοστίζουν περισσότερο (ο δανεισμός του ιδιωτικού τομέα είναι ακριβότερος), απαιτούν χρονοβόρες διαδικασίες και πλήθος νομοθετικών ρυθμίσεων. Κυρίως όμως απαιτούν μια άλλη δημόσια διοίκηση.

Γενικώς οι όροι και προϋποθέσεις για επιτυχή εφαρμογή του θεσμού των ΣΔΙΤ είναι τόσοι και τέτοιοι που καθιστούν πολύ δύσκολο εγχείρημα την εφαρμογή τους, ιδίως περιφερειακά, ενώ η μη τήρησή τους καθιστά τις ΣΔΙΤ ζημιογόνες για το δημόσιο. Οι αναπτυξιακές ανάγκες της χώρας και οι κοινωνικές προτεραιότητες των πολιτών είναι αμφίβολο αν είναι συμβατές και αν συμπορεύονται με τις ανάγκες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και τις προτεραιότητες των ιδιωτικών συμφερόντων. **Μόνο και εφόσον καταστρωθεί και υιοθετηθεί πολιτικά και κοινωνικά ένα Μακρόπνοο Εθνικό Σχέδιο Δράσεων και Πολιτικών που θα καθορίζει με ακρίβεια τους Στόχους Ανάπτυξης και Κοινωνικής Συνοχής είναι δυνατή η εφαρμογή των ΣΔΙΤ.** Ένα τέτοιο σχέδιο θα προσδιορίζει, μεταξύ των άλλων, και τους αναγκαίους πόρους σε βάθος χρόνου και τότε μόνο μπορεί να κατανεμηθούν ορθολογικά και ιεραρχικά οι ρόλοι των δημοσίων και των ιδιωτικών επενδύσεων. Κάθε άλλη διαδικασία θα είναι ευκαιριακή, έξω από το γενικότερο αναπτυξιακό πλαίσιο, επισφαλής και αναποτελεσματική.

Οι επιφυλάξεις που μας γεννούνται για τον θεσμό, μετά τις παραπάνω επισημάνσεις, επαυξάνονται όταν εξετάζουμε Περιφερειακά την απόπειρα γενίκευσης του θεσμού. Δεν συντρέχει κανείς από τους όρους και προϋποθέσεις εφαρμογής του θεσμού Περιφερειακά.

Δεν βλέπουμε να υλοποιούνται γενικά οι ΣΔΙΤ σε τομείς κοινωνικού οφέλους (Εκπαίδευση, Υγεία, Δικαιοσύνη κλπ). Ούτε βλέπουμε την δυνατότητα μετακύλησης του κόστους τους στον πολίτη. Η πιθανότητα δεισδυσίας των ΣΔΙΤ σε έργα Αυτοδιοίκησης (ύδρευση, αποχέτευση κλπ) δεν μας βρίσκει σύμφωνους γιατί θα αφαιρούσε καίριους τομείς κοινωνικής πολιτικής αλλά και εσόδων από τους ΟΤΑ. Ούτε οι τομείς Οδοποιίας, Πολιτισμού, Μνημείων και Στερεών Αποβλήτων ενδείκνυνται στην Κρήτη για παραχώρηση στον ιδιωτικό τομέα. Ο πρώτος για λόγους ψηλού κόστους και αδυναμίας δημιουργίας κλειστού αυτοκινητόδρομου. Ο δεύτερος για λόγους ιστορικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Ο τρίτος απλά για λόγους αδυναμίας εξασφάλισης κοινωνικής συναίνεσης.

Αντίθετα βλέπουμε την εφαρμογή των ΣΔΙΤ στην Κρήτη σε τομείς που και μέχρι σήμερα υπήρχε συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα. Τέτοιοι τομείς είναι ο Ενεργειακός (Αιολικά Πάρκα, Φυσικό Αέριο κ.ά), ο Τουριστικός (Μαρίνες και Τουριστικά καταφύγια), Υπηρεσιών διαφόρων ειδών (εστίασης, τροφοδοσίας, καθαριότητας κλπ), πάρκιγκ.. Βλέπουμε ακόμα τις ΣΔΙΤ να αξιοποιούνται στον κτιριακό τομέα λόγω των μεγάλων προβλημάτων στέγασης των διάσπαρτων Υπηρεσιών και λόγω της καταβολής υπέρογκων ενοικίων σε ακατάλληλα επί το πλείστον κτίρια. Η απόσβεση τέτοιων κτιρίων από πλευράς δημοσίου θα ήταν εύκολη (αφού θα υπήρχε μεγάλη εξοικονόμηση ενοικίων) και χωρίς επιβάρυνση του πολίτη. Η συμμετοχή των ιδιωτών στον τομέα μεταφορών (θαλάσσιες, αεροπορικές, αστικές και υπεραστικές συγκοινωνίες) είναι έτσι κι αλλιώς μεγάλη.

Το διαφαινόμενο όμως ενδιαφέρον για εισδοχή του και στις χερσαίες ή λιμενικές εγκαταστάσεις μέσω ΣΔΙΤ (νέο λιμάνι Νότου, έργα λιμανιού Ηρακλείου, νέο Αεροδρόμιο Κρήτης) μας βρίσκει με σοβαρές επιφυλάξεις γιατί οι εγκαταστάσεις αυτές αποτελούν τις πύλες εισόδου στο νησί -έχουν γι' αυτό εθνική σημασία- ο δε έλεγχός τους από ιδιωτικά συμφέροντα -συνήθως μεγάλων τουριστικών οργανισμών- ενέχουν σοβαρό κίνδυνο απολύτου ελέγχου του τουριστικού προϊόντος και ακραίων μονοπωλιακών φαινομένων.

Εκτιμούμε πως οι ΣΔΙΤ δεν είναι μεν καταστροφή εφόσον εφαρμόζονται σωστά αλλά δεν είναι και πανάκεια. Έχουμε σοβαρές επιφυλάξεις για την γενικευμένη εισαγωγή του θεσμού στην Κρήτη. Ταυτόχρονα έχουμε την ετοιμότητα να συζητήσουμε σοβαρά το ενδεχόμενο εισαγωγής του θεσμού σε συγκεκριμένους τομείς, πάντα μέσα σε Πλαίσια Προγραμματικά ενός Σχεδιασμού Αειφορικής Ανάπτυξης του νησιού. Έτσι κι αλλιώς όμως οι όποιες ΣΔΙΤ δεν μπορούν να υποκαταστήσουν την ανάγκη κρατικής στήριξης της ανάπτυξης του νησιού ούτε και αντιστοιχούν στην τεράστια συμβολή του στην οικονομική, πολιτιστική, πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας

Δ.3 Προτεινόμενα έργα - μέτρα

Με βάση την προηγούμενη ανάλυση και μεθοδολογία, εκτιμώντας πως και την προσεχή προγραμματική περίοδο, είναι βέβαιο ότι οι πόροι που θα διατεθούν στην Κρήτη δεν θα επαρκέσουν για να καλύψουν όλες τις ανάγκες, κρίνουμε σκόπιμο και αναγκαίο να αναφερθούμε μόνο σε συγκεκριμένα έργα και δράσεις τα οποία θα πρέπει κατ' απόλυτη προτεραιότητα να χρηματοδοτηθούν και να

ολοκληρωθούν την προσεχή προγραμματική περίοδο, ανεξαρτήτως ωριμότητας και πηγής χρηματοδότησης, ώστε να περιοριστούν τα ελλείμματα στις υποδομές και να εξυπηρετηθούν πρωτίστως και ιεραρχικά οι στόχοι του Περιφερειακού Σχεδίου Ολοκληρωμένης και Ισόρροπης Ανάπτυξης της Κρήτης που προτείνουμε.

Δ.3.1 Χωροταξικός – Πολεοδομικός σχεδιασμός

- Οριστικοποίηση και συγκεκριμενοποίηση των χρήσεων γης με προώθηση θεσμοθέτησης των ΓΠΣ και ΣΧΟΑΠ και χρηματοδότηση για την εκπόνησή τους σε όλους τους υπόλοιπους Δήμους.
- Προώθηση διαδικασίας εκπόνησης Ρυθμιστικού Σχεδίου Ηρακλείου και σύσταση Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Ηρακλείου
- Θεσμοθέτηση των ΠΕΡΠΟ των Νομών
- Εκπόνηση Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών και Σχεδίων Διαχείρισης στις περιοχές NATURA 2000 και σύσταση των φορέων διαχείρισης.
- Χωροθέτηση οχλουσών βιομηχανιών
- Κριτήριο ένταξης έργων που προβλέπονται από τον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό στο ΠΕΠ
- Παρακολούθηση εφαρμογής του χωροταξικού σχεδιασμού (Παρατηρητήριο χωροταξίας)

Δ.3.2 Πρωτογενής τομέας

- Ενίσχυση της Παραγωγής και Πιστοποίησης των Προϊόντων Ολοκληρωμένης Διαχείρισης, ΠΟΠ, ΠΓΕ και Βιολογικών και των σημάτων ποιότητας.
- Εκπόνηση προγραμμάτων ενημέρωσης των καταναλωτών.
- Ενίσχυση της Δημιουργίας Ομάδων Παραγωγών και Διεπαγγελματικών Οργανώσεων και των Δευτεροβάθμιων Συν/κών Οργανώσεων
- Ενίσχυση και άμεση εφαρμογή του θεσμού των γεωργικών συμβούλων για όλους τους αγρότες.
- Εκπόνηση προγραμμάτων κατάρτισης γεωτεχνικών.
- Ίδρυση Κέντρων Ανάπτυξης Συστημάτων Παραγωγής - σχολείων (3 ανά νομό) αγροτών για παροχή «Πράσινων Πιστοποιητικών» με παράλληλη αναμόρφωση των προγραμμάτων κατάρτισης.
- Προώθηση του εκσυγχρονισμού των γεωργικών Εκμεταλλεύσεων, ανάπτυξη δραστηριοτήτων τουρισμού και βιοτεχνίας, ανάπτυξη μικροεπιχειρήσεων στο πλαίσιο της ευρύτερης αγροτικής οικονομίας.
- Δημιουργία Κέντρου Γενετικής Βελτίωσης Αιγοπροβάτων και χρηματοδότηση προγράμματος γενετικής βελτίωσης ντόπιων πληθυσμών.
- Εκπόνηση προγραμμάτων ενημέρωσης των καταναλωτών.

Δ.3.3 Βιομηχανία – Μεταποίηση

- Ενίσχυση επενδύσεων ίδρυσης – επέκτασης – εκσυγχρονισμού παραγωγικών μονάδων με έμφαση στη μεταποίηση, εμπορία προϊόντων του πρωτογενή τομέα
- Δημιουργία ΒΕΠΕ στην Ιεράπετρα, Σητεία, Ηράκλειο, Χανιά, Αρκαλοχώρι, Μοίρες, Καστέλι
- Δημιουργία ΒΕΠΕ επιχειρήσεων υψηλής όχλησης

Δ.3.4 Έρευνα – Τεχνολογία

- Ενίσχυση Προγραμμάτων Εφαρμοσμένης Έρευνας με ανάπτυξη συστημάτων παραγωγής προϊόντων αιχμής
- Ανάπτυξη Δικτύου Παροχής Υπηρεσιών για τη Μεταφορά της Τεχνολογίας και Καινοτομίας στις Επιχειρήσεις
- Ενίσχυση Επιχειρήσεων για την Εφαρμογή των Αποτελεσμάτων της Έρευνας

Δ.3.5 Τουρισμός

- Ενίσχυση επενδύσεων για την προώθηση των θεματικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ειδικά των νέων μορφών τουρισμού υγείας και αθλητικού προπονητικού και αγροτουρισμού.
- Ενίσχυση επενδύσεων εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης των ξενοδοχειακών μονάδων.
- Ενίσχυση δράσεων προώθησης των θεματικών μορφών τουρισμού.

Δ.3.6 Περιβάλλον

Δ.3.6.1 Φυσικό Περιβάλλον

- Προγράμματα σύνταξης Δασικών Χαρτών – Δασολογίου
- Ολοκλήρωση του σχεδιασμού ενιαίας διαχείρισης, εξοικονόμησης υδατικών πόρων της Κρήτης και εφαρμογή του
- Ένταξη στο σχεδιασμό μέτρων κατά της ερημοποίησης σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά της Ερημοποίησης και τις θεσμοθετημένες υποχρεώσεις της χώρας
- Υλοποίηση έργων μικρής κλίμακας για συλλογή επιφανειακού νερού άρδευσης
- Ολοκλήρωση των έργων Αποσελέμη και σύσταση του φορέα διαχείρισης
- Υλοποίηση έργων ανάσχεσης πλημμυρικών παροχών χειμάρρων και ρεμάτων με παράλληλο εμπλουτισμό υδροφορέων σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές
- Ολοκλήρωση των φραγμάτων Ποταμών Ρεθύμνου και Βαλσαμιώτη Χανίων με τα απαραίτητα δίκτυα
- Αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού υδρολογικής λεκάνης Πλατύ Ποταμού Ρεθύμνου για την κάλυψη των υδατικών αναγκών της λεκάνης και ενίσχυση υδατικού δυναμικού φράγματος Φανερωμένης.
- Ολοκλήρωση των συμπληρωματικών έργων του φράγματος Μπραμιανών και αναβάθμιση των αρδευτικών προσαγωγών

Δ.3.6.2 Ευρύτερο - Δομημένο Περιβάλλον

- Ολοκλήρωση των έργων συλλογής, μεταφοράς, επεξεργασίας και διάθεσης λυμάτων των μεγάλων Αστικών Κέντρων
- Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων στις μεγάλες ημι-αστικές και τουριστικές περιοχές του νησιού.
- Επέκταση και εκσυγχρονισμός ΜΕΛ μεγάλων πόλεων.
- Γ΄ βάρθμια επεξεργασία και επανάχρηση ΜΕΛ Ηρακλείου
- Κατασκευή ανά νομό μονάδων επεξεργασίας αφυδατωμένης ιλύος
- Δημιουργία ΧΥΤΑ κενών φυτοπροστατευτικών προϊόντων

- Δημιουργία ανά νομό συστημάτων αδρανοποίησης απορριμμάτων ζωικής παραγωγής

Δ.3.7 Πολιτισμός

- Κατασκευή νέων Μουσείων Μεσαράς, Χανίων και Ρεθύμνου
- Αναβάθμιση Μουσείων Σητείας και Ιεράπετρας
- Στερέωση – ανάδειξη – αξιοποίηση των ενετικών τειχών Ηρακλείου και οχυρωματικών έργων τειχών Χανίων

Δ.3.8 Μεταφορές - Επικοινωνίες

- Ολοκλήρωση - αναβάθμιση του ΒΟΑΚ (από Πλάτανο Χανίων μέχρι Ζάκρο Σητείας) και διασύνδεσή του με το λιμάνι της Σούδας και το Αεροδρόμιο Χανίων
- Ολοκλήρωση αναβάθμιση κάθετων οδικών αξόνων και ολοκλήρωση του διευρωπαϊκού δικτύου
- Ολοκλήρωση τμημάτων ΝΟΑΚ
- Υποδομές διακίνησης επιβατών και προϊόντων στα λιμάνια Ηρακλείου, Σούδας, Ρεθύμνου, Αγίου Νικολάου και Κισάμου.
- Επέκταση κι αναβάθμιση υποδομών Αεροδρομίων Χανίων, Σητείας

Δ.3.9 Ενέργεια

- Εκσυγχρονισμός δικτύων ΔΕΗ και υπογειοποίησή του στα αστικά κέντρα
- Ενίσχυση της συμμετοχής των ΑΠΕ στο ενεργειακό σύστημα

Δ.3.10 Παιδεία

- Ολοκλήρωση υποδομών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με κριτήριο τον πληθυσμό και το ρυθμό αύξησής του
- Προγράμματα ένταξης κι αξιοποίησης των υποδομών και του εξοπλισμού των σχολικών συγκροτημάτων στις γειτονιές και συνοικίες τους

Δ.3.11 Υγεία – Πρόνοια

- Κατασκευή νέου Νομαρχιακού Νοσοκομείου Ρεθύμνου
- Δημιουργία κέντρων υγείας αστικού τύπου στα αστικά κέντρα και τις τουριστικές περιοχές
- Αναβάθμιση υφιστάμενων Κέντρων Υγείας στην ενδοχώρα
- Δημιουργία υποδομών παιδικής προστασίας (Βρεφονηπιακοί - Παιδικοί Σταθμοί)

Δ.3.12 Αστικές Παρεμβάσεις

- Πιλοτικά προγράμματα Ολοκληρωμένης Αστικής Ανάπτυξης στα παλιά τμήματα των αστικών κέντρων
- Ειδικές μελέτες ανάπλασης παραδοσιακών οικισμών

Δ.3.13 Ανθρώπινο δυναμικό

- Υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού με έμφαση στην τεχνική εκπαίδευση στις νέες τεχνικές και νέες τεχνολογίες

- Ενίσχυση Επιχειρήσεων για την πρόσληψη πτυχιούχων Α.Ε.Ι. για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας
- Ενίσχυση επιχειρήσεων για την πρόσληψη ανέργων
- Προγράμματα ένταξης οικονομικών μεταναστών

Σε παρεμβάσεις και έργα τοπικής κλίμακας δεν αναφερόμαστε και ούτε τα εντάσσουμε στην ιεράρχηση που προηγήθηκε. Όχι γιατί δεν έχουν την δική τους τοπική σημασία ή δεν αντιστοιχούν σε τοπικές κοινωνικές ανάγκες, αλλά γιατί δεν είναι περιφερειακής εμβέλειας, έρχονται και δρουν συμπληρωματικά, μπορούν να υλοποιηθούν από ίδιους πόρους, δάνεια ή ανταγωνιστικά προγράμματα.

Είναι αναγκαία και συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη μόνο εφόσον έχουν προηγηθεί και ολοκληρωθεί οι περιφερειακής σημασίας κι εμβέλειας παρεμβάσεις και έργα και μ' αυτή την έννοια δεν μπορούν και δεν πρέπει να τα βλέπουμε ανταγωνιστικά στις μεγάλες αναπτυξιακές παρεμβάσεις που έχει ανάγκη η Κρήτη.

Και αυτά όμως πρέπει να είναι συμβατά με τους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους και την ιεράρχηση που πρέπει επιτέλους να ακολουθηθεί, αλλά και να έχουν τον χαρακτήρα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων στην πράξη και όχι στα λόγια, όπως συμβαίνει σήμερα.

Δ.4 Επείγουσα χρηματοδότηση κι ανάθεση μελετών

Για την εξασφάλιση απρόσκοπτης - άμεσης υλοποίησης του προγράμματος της 4^{ης} προγραμματικής περιόδου αλλά και για την αυστηρή τήρηση των προτεραιοτήτων που θέσαμε απαιτείται από τώρα η σύνταξη των μελετών των δράσεων και προτεινομένων έργων, ώστε να εξασφαλιστούν στο μεσοδιάστημα μέχρι την έναρξη εφαρμογής του προγράμματος όλες οι απαραίτητες εγκρίσεις και αδειοδοτήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄ : ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας θέλουμε να επισημαίνουμε πως για την επιτυχή υλοποίηση των παραπάνω απαραίτητη προϋπόθεση, ικανή και αναγκαία συνθήκη, είναι η αποδοχή τους από τα αρμόδια θεσμικά όργανα (Περιφερειακό Συμβούλιο κ.ά) και την κοινωνία αλλά και η αυστηρή στοχοπροσήλωση στον προγραμματισμό που συνεπάγεται το Ολοκληρωμένο Σχέδιο Ανάπτυξης της Κρήτης που προσπαθήσαμε να περιγράψουμε. Για να εξασφαλιστεί αυτό θα χρειαστεί διεξοδικός κι αναλυτικός διάλογος όχι μόνο μέσα στα θεσμοθετημένα όργανα αλλά και στους παραγωγικούς, επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς του νησιού, πράγμα που δεν έχει επιτευχθεί στα κατά καιρούς Αναπτυξιακά Συνέδρια που έχει διοργανώσει η Περιφέρεια Κρήτης, συμπεριλαμβανομένου και του τελευταίου.

Αυτό σημαίνει πως για να γίνει κοινωνός η κοινωνία και να συμβάλλει από την πλευρά της στην επεξεργασία και συμπλήρωση του οράματος για την Κρήτη του 21^{ου} αιώνα, απαιτείται από τώρα ν' ανοίξει ένας μεγάλος διάλογος σε κάθε τομέα παραγωγής, σε κάθε Δήμο και Νομό, σε όλους τους φορείς.

Σχέδιο αυτού του Ολοκληρωμένου Προγράμματος και του Οράματος για την Κρήτη του 21^{ου} αιώνα προσπαθήσαμε να δώσουμε από κοινού τα τρία Επιστημονικά Επιμελητήρια του νησιού (Τεχνικό, Γεωτεχνικό και Οικονομικό), στην προσπάθειά μας να συμβάλλουμε με τις δυνάμεις και τις γνώσεις μας πάνω στα αντικείμενα που μας αφορούν κι εμπλεκόμαστε επιστημονικά κι επαγγελματικά. Αυτό καταθέτουμε σε διάλογο.

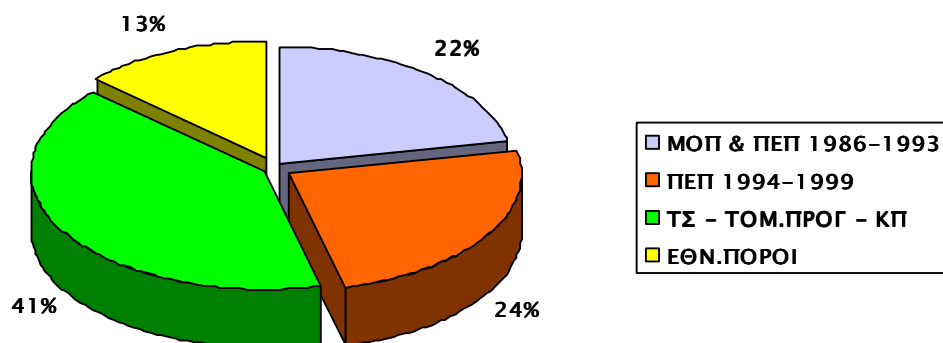
Θέλουμε να πιστεύουμε πως η εργασία αυτή θα συνδράμει σημαντικά στο να επαναπροσδιορίσουμε το αύριο του νησιού μας και στο να συστρατευτούν όλοι στην αυστηρή τήρηση κι εφαρμογή του προγράμματος της επόμενης προγραμματικής περιόδου βελτιώνοντας ριζικά τους τρόπους υλοποίησής του για την επίτευξη για πρώτη φορά των νέων στόχων που θέτουμε. Με τέτοια συστράτευση στους κοινά συμφωνημένους στόχους και προτεραιότητες πιστεύουμε πως η Κρήτη θα πάψει να «διαίρεϊται δια 4» αλλά θα «πολλαπλασιάζεται επί 4».

ΟΙ ΚΟΙΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ

ΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

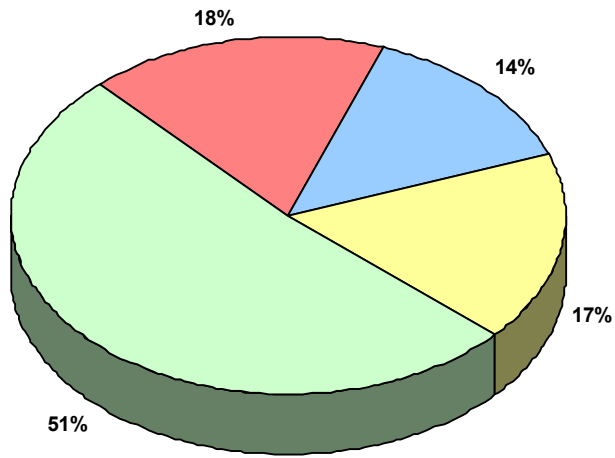
ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄ : ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ 1986 – 1999 ΑΝΑ ΠΗΓΗ

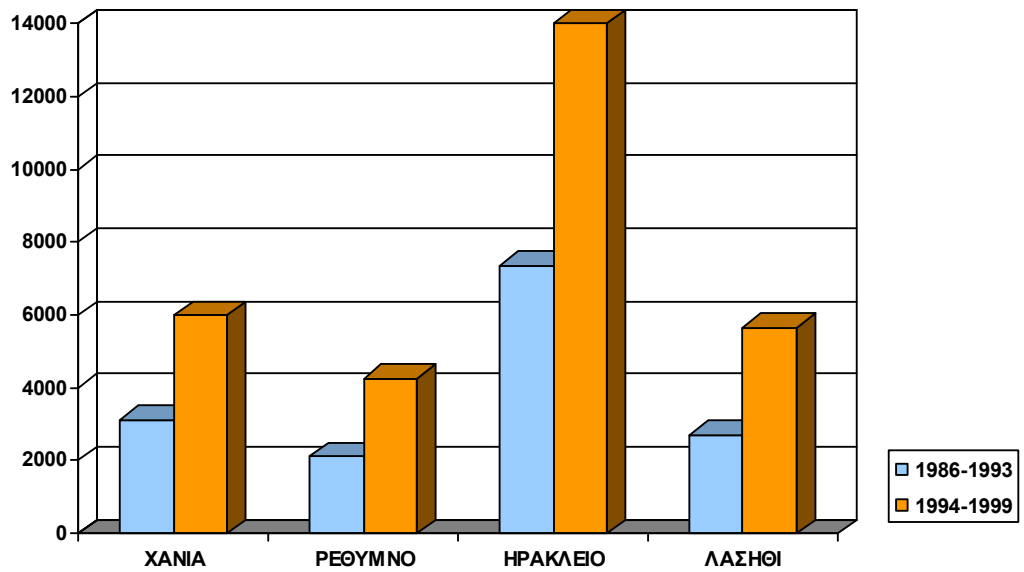
ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1986 – 1999						
κατηγορία παρέμβασης	1986-93		1994-99		ΣΥΝΟΛΟ 1986-99 (δισ. δρχ.)	
	Μ.Ο.Π. & Π.Ε.Π. (δισ. δρχ.)		ΣΥΝΟΛΟ (Π.Ε.Π. – ΕΘΝΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ - ΤΑΜ. ΣΥΝΟΧΗΣ - ΕΘΝΙΚΟΙ. ΠΟΡΟΙ - ΚΟΙΝ. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ (δισ. δρχ.)			
Λιμάνια	4,1	13,7 %	16,10	12,7 %	20,20	12,8 %
Αεροδρόμια	4,2	13,7 %	22,34	17,6 %	26,54	16,9 %
ΒΟΑΚ	4,1	13,7 %	46,00	36,2 %	50,10	31,9 %
ΝΟΑΚ	0,9	3,3 %	2,74	2,1 %	3,64	2,3 %
Κάθετοι Άξονες	1,6	5,3 %	13,52	10,6 %	15,12	9,6 %
Λοιπές Παρεμβάσεις στο οδικό δίκτυο	15,1	50,3 %	26,50	20,8 %	41,60	26,5 %
σύνολο	30,0	100 %	127,20	100 %	157,2	100 %
% χρηματοδοτήσεων των Υποδομών Μεταφορών	19,9 % επί των συνολικά διαθεσίμων πιστώσεων των Μ.Ο.Π. & Π.Ε.Π.		23,7 % επί των συνολικά διαθεσίμων πιστώσεων		22,8 % επί των συνολικά διαθεσίμων πιστώσεων	
	1986-93		1994-99		1986-99	

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΥΔΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1994 - 99

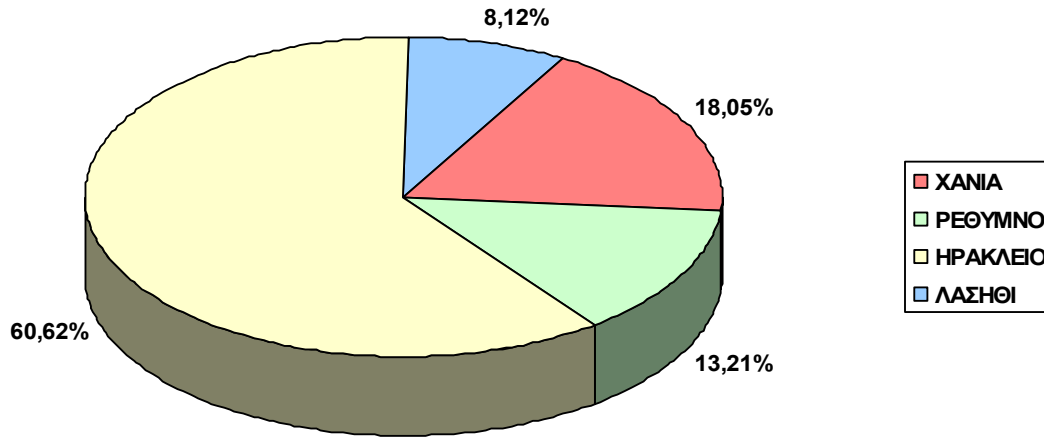

■ ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ ■ ΝΟΜΟΣ ΠΕΘΥΜΝΟΥ ■ ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ■ ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

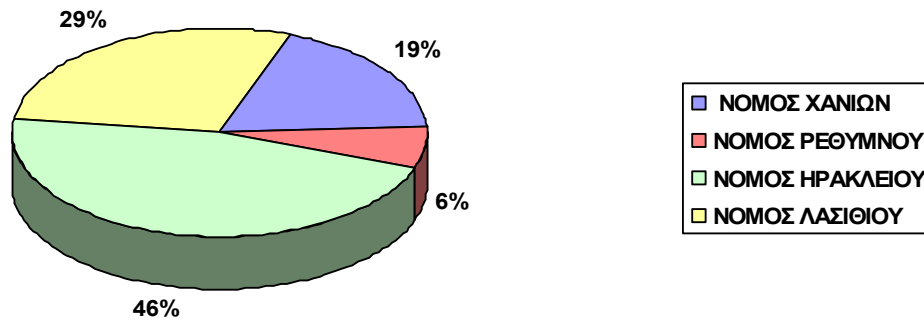
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΤΟΥΡΙΣΜΟ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ 1989-1999 ΑΝΑ ΝΟΜΟ

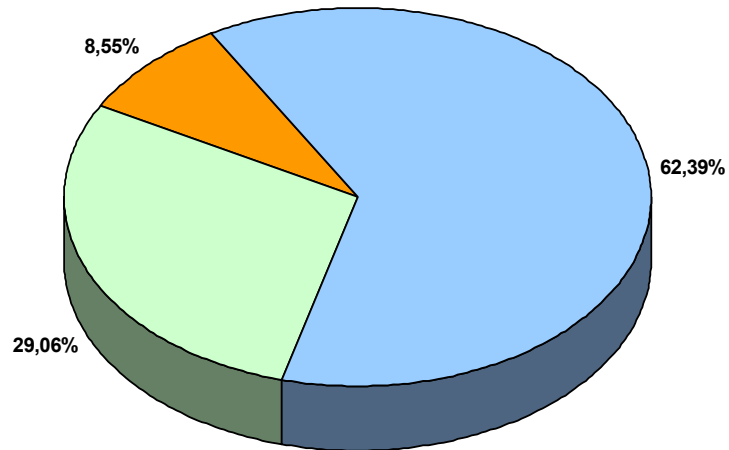
**ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙΣ 1986-1999
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΝΑ ΝΟΜΟ**

**ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΒΟΑΚ 2000-2006
(μέχρι 31.12.2005)**

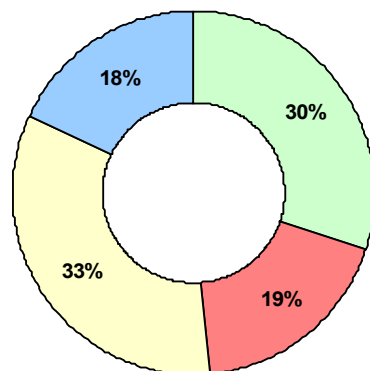

**ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑΠΛΑΣΕΩΝ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2000 – 2006
(μέχρι 31.12.2005)**

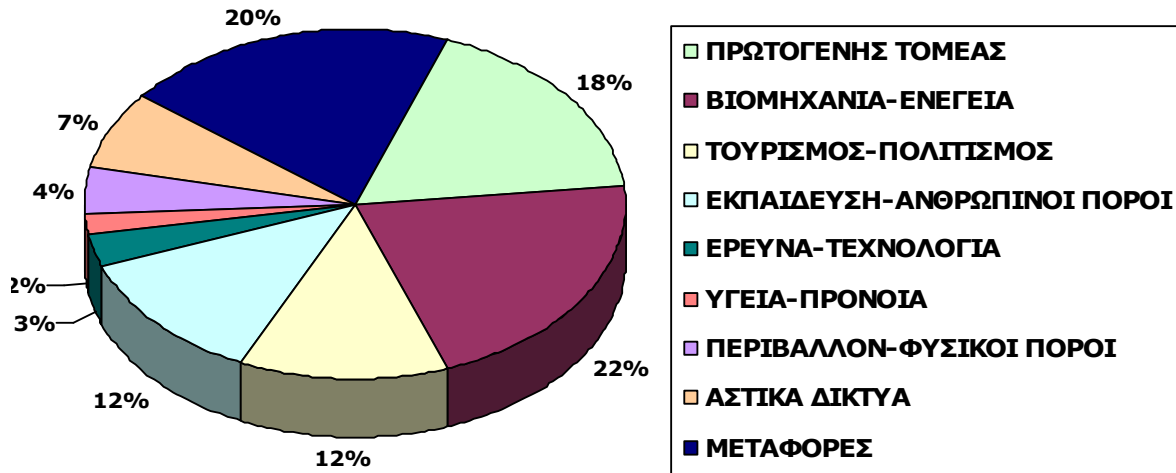
■ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ■ ΠΡΟΓΡ. ΟΛΟΚΛ. ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ■ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

**ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 2000 - 2006
(μέχρι 31.12.2005)**

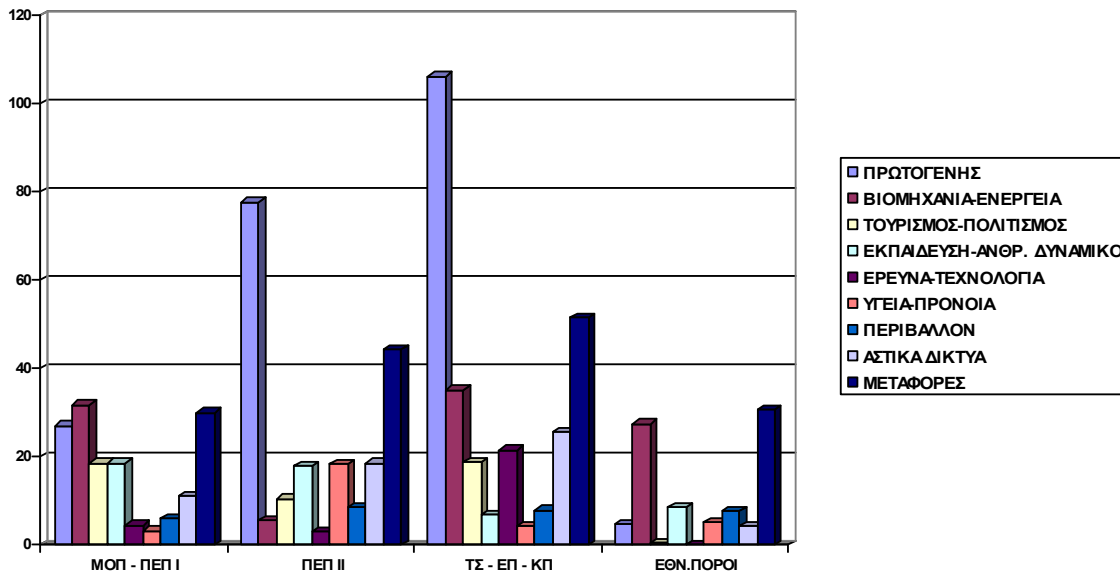

■ ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ
■ ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ
■ ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
■ ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΑΠΑΝΩΝ ΜΟΠ - ΠΕΠ 1989-1993 ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ 1986-1999

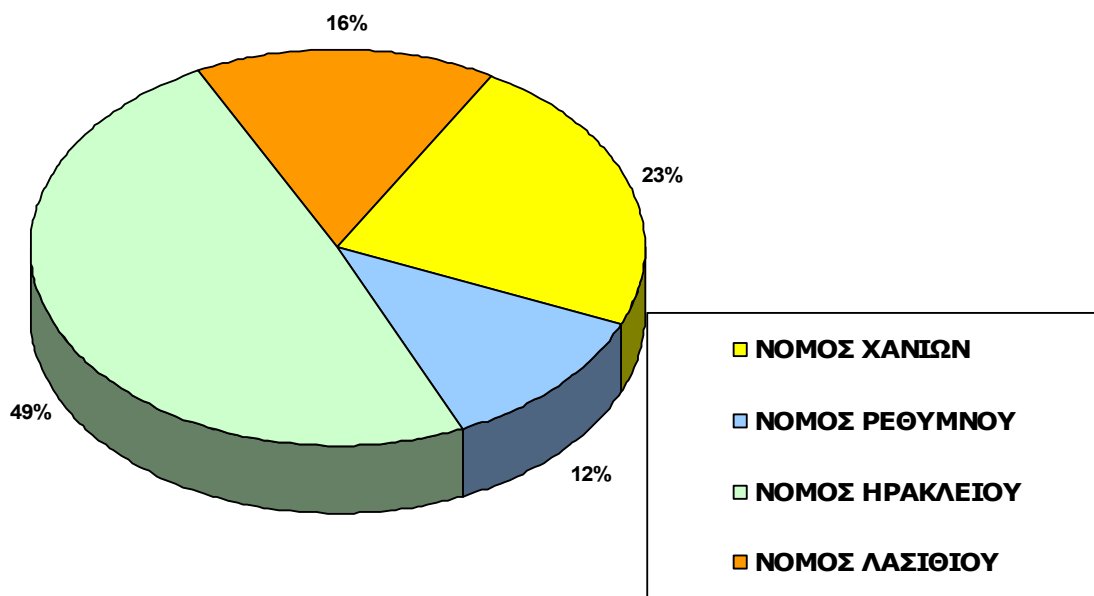

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΑΠΑΝΩΝ ΑΝΑ ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΤΟΜΕΑ 1994-1999

ΣΕ ΕΚΑΤ. ΔΡΧ.

ΤΟΜΕΑΣ		ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ	ΕΘΝΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ ΚΠΣ	ΠΕΠ 1994- 1999	ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ	ΕΘΝΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
A	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	7,000	38,600	44,420	6,000	30,785	126,805
B	ΥΔΡΕΥΣΗ – ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	22,670	2,566	18,565	350	4,351	48,502
Γ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ	0	2,642	2,088	0	546	5,276
Δ	ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΒΙΟΤΟΠΩΝ	0	962	845	210	80	2,097
E	ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΠΟΛΕΩΝ –ΟΙΚΙΣΜΩΝ	0	1,395	4,660	0	6,302	12,357
Z	ΕΘΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	0	2,737	0	0	0	2,737
H	ΧΩΡΟΤΑΞΕΙΚΟΣ – ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	0	187	868	0	773	1,828
Θ	ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0	0	2,700	0	8	2,708
I	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	0	92,529	34,976	13,710	4,666	145,881
ΙΑ	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ – ΕΝΕΡΓΕΙΑ	0	29,814	5,689	5,228	27,550	68,281
ΙΒ	ΕΡΕΥΝΑ – ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	0	19,691	3,193	1,908	0	24,792
ΙΓ	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	0	16,529	10,406	2,290	650	29,875
ΙΔ	ΥΓΕΙΑ – ΠΡΟΝΟΙΑ	0	4,360	18,391	0	5,190	27,941
ΙΕ	ΠΑΙΔΕΙΑ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ	0	6,904	17,994	0	8,640	33,538
ΙΖ	ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΜΕΙΣ	0	0	0	0	4,105	4,105
ΣΥΝΟΛΟ		29,670	218,916	164,795	29,696	93,646	536,723

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΑΠΑΝΩΝ 1994-1999 ΑΝΑ ΝΟΜΟ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΑΠΑΝΩΝ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ 1994-1999

